

**T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI BANKACILIK VE FINANS BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**AVRUPA'DAKİ İKİZ KRİZ VE
TURK BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet Burak HİZMETLİ

0750Y75102

İSTANBUL, 2012

**T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI BANKACILIK VE FINANS BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**AVRUPA'DAKİ İKİZ KRİZ VE
TURK BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet Burak HİZMETLİ

0750Y75102

Danışman: Doç. Dr. Esin OKAY

İSTANBUL, 2012

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ONAY SAYFASI

Yüksek Lisans Öğrencisi Mehmet Burak Hizmeti'nin "Avrupa'daki İkiz kriz ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkisi" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Uluslararası Bankacılık ve Finans Bölümü Yüksek Lisans tezi olarak oybirliği /oyçokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Adı - Soyadı

İmza

Tez Danışman : Doç. Dr. Esin OKAY

Jüri Üyesi :

Jüri Üyesi :

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İTİCÜ Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamıyla uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesinin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

ÖZ

Anahtar Kelimeler: Kriz, Bankacılık, Avrupa Birliği, Türkiye

Çalışmada 2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde başlayan ve daha sonra Avrupa Birliği ülkelerine yayılan kriz ile, bu krizlerin Türk bankacılık sistemi üzerindeki etkisi incelenmiştir. Öncelikle finansal krizlerin yapısı ve türleri üzerinde durulmuştur. Sonrasında ise global krizin başlamasına neden olan etkenler açıklanarak, krizlerin yarattığı etkiler açıklanmaya çalışılmıştır. Krizin Avrupa ülkelerini etkisi altına alması ve bazı Avrupa ülkelerinde borç kriziyle birlikte bankacılık krizinin bir arada yaşanması sonucu oluşan Avrupa ikiz krizi anlatılmıştır. Dünyada yaşanan tüm bu gelişmeler ile birlikte, Avrupa'daki ikiz krizin ve global krizin Türkiye ekonomisine ve Türk bankacılık sistemine olan yansımaları incelenmiştir. Türk bankacılık sisteminin kriz döneminde ve sonrasında göstergeleri incelenerek, krizin bankacılık sektörüne etkisi araştırılmıştır.

ABSTRACT

Key Words: Crisis, Banking, European Union, Turkey

In this research, the crises effects on Turkish banking system, which began in United States of America in 2008 and spread to the European Union countries, analysed. Primarily the structure and types of crisis are emphasized. After that, by explaining the factors cause the global crisis started, the effects of the crises tried to be explained. The crisis, to take the European countries under the influence and debt crisis in some European countries live together with the banking crisis, which resulted with European twin crisis, has been explicated. With all of this development in the world, implication of twin crisis and the global crisis on Turkey and the Turkish banking system was reviewed. By examining indicators of the Turkish banking system during and after the crisis, the effect of the crisis in the banking system was investigated.

ÖNSÖZ

Tez çalışmam sırasında engin bilgi ve birikimiyle yol gösteren ve sabırla bu süreçte benden hiçbir yardımını eksik etmeyen tez danışman hocam Sayın Doç. Dr. Esin OKAY'a, her pes edişimde beni tekrar motive eden ve her zaman desteğini hissettiğim ve bu tez çalışmasında emeği gecen Tuğba TARAKCI' ya, benden sevgisini ve bilgi birikimini hiçbir zaman esirgemeyen babam Sayın Prof. Dr. Sami HİZMETLİ'ye ve aileme teşekkürü bir borç bilir, en derin şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
Öz	iv
Abstract	v
Önsöz	vi
İçindekiler	vii
Tablolar	x
Şekiller	xi
Kısaltmalar	xii
GİRİŞ	1

1.BÖLÜM FİNANSAL KRİZLER

1.1. Kriz Kavramı.....	2
1.2. Finansal Kriz Tanımları.....	2
1.3. Finansal Krizler.....	3
1.3.1. Finansal Krizlere Neden Olan Faktörler.....	5
1.3.1.1. Kamu Harcamaları.....	5
1.3.1.2. Uluslar arası Sermaye Hareketleri.....	6
1.3.1.3. Enflasyon.....	7
1.3.1.4. Faiz Oranı.....	7
1.3.1.5. Döviz Kuru Politikası.....	8
1.3.2. Finansal Krizlerin Sınıflandırılması.....	9
1.3.2.1. İkiz Krizler.....	9
1.3.2.2. Para Krizleri.....	12
1.3.2.3. Bankacılık Krizleri.....	15
1.3.2.4. Dış Borç Krizleri.....	19

2.BÖLÜM
GLOBAL MALİ L KRİZ VE AVRUPA'DA
YAŞANAN İKİZ KRİZ

2.1. Finansal Piyasaların Globalleşmesi.....	20
2.1.1. Finansal Küreselleşmenin Yarattığı Sorunlar.....	22
2.1.2. Küreselleşmenin Krizlerin Oluşumuna Etkisi.....	23
2.2. Global Mali Kriz.....	24
2.3. Avrupa Birliği'nde İkiz Kriz.....	31
2.3.1. Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerde Borç Krizlerinin Nedenleri.....	33
2.3.2. Ekonomik ve Parasal Birlik Sürecinin Getirdiği Sorunlar.....	35
2.3.3. Yunanistan Krizi.....	36
2.3.4. İrlanda Krizi.....	43
2.3.5. Portekiz Krizi.....	45
2.3.6. İspanya Krizi.....	46
2.3.7. İtalya Krizi.....	47
2.3.8. AB Ülkelerin'de Güncel Durum.....	48
2.3.8.1. AB Ülkelerinin CDS Primleri.....	48
2.3.8.2. Bütçe Açığı.....	49
2.3.8.3. Kamu Borcu.....	49
2.4. AB İkiz Krizinin Sonuçları.....	50

3.BÖLÜM
AVRUPA'DA YAŞANAN İKİZ KRİZİN
TÜRKİYE'DE BANKACILIK SİSTEMİ ÜZERİNE ETKİSİ

3.1. Bankacılık Kavramı.....	53
3.2. Türk Bankacılık Tarihi	54
3.3. Bankaların Fonksiyonları ve Temel Faaliyetleri.....	58
3.3.1. Fon Aktarma Fonksiyonu.....	58
3.3.2. Kaydi Para Yaratma Fonksiyonu.....	59
3.3.3. Ekonomi ve Maliye Politikalarına Yardım Fonksiyonu.....	59
3.3.4. Hizmet Fonksiyonu.....	60
3.4. Bankaların Sınıflandırılması.....	61
3.4.1. Merkez Bankaları.....	62
3.4.2. Mevduat (Ticaret) Bankaları.....	63
3.4.3. Kalkınma ve Yatırım Bankaları.....	64
3.4.4. Katılım Bankaları.....	64
3.4.5. Kıyı Bankacılığı.....	65
3.5. Avrupa Kriz Dönemi ve Sonrasında Türkiye Bankacılık Göstergeleri.....	66
3.6. Avrupa İkiz Krizinin Ekonomik Büyüme ve İstihdam Üzerine Etkisi.....	69
3.7. Türkiye'de Temel Bankacılık Göstergeleri ve Euro Bölgesi.....	70
3.7.1. AB ve Türkiye Toplam Kredi Hacimleri.....	71
3.7.2. Türkiye ve Diğer Ülkelerin Finansal Sağlık Göstergeleri.....	72
3.7.2.1. Kredilerin Takibe Dönüşüm Oranı.....	73

3.7.2.2. Hanehalkı Borcu.....	74
3.7.2.3. Banka Aktifleri.....	75
3.7.2.4. Bankacılık Risk Faktörleri.....	75
3.7.2.5. Büyük Krediler.....	77
3.8. Avrupada'ki İkiz Kriz ve Türkiye'de Krize Karşı Alınan Önlemler.....	78
SONUÇ.....	80
KAYNAKÇA.....	82

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1: Bankacılık Sektörü Sağlamlık Göstergeleri.....	67
Tablo 2: AB27 ve Türkiye HHI Değeri.....	69
Tablo 3: Toplam Kredi/GSYİH.....	70
Tablo 4: Seçilmiş Ülkelerin Finansal Sağlamlık Göstergeleri.....	72
Tablo 5: Bankacılık Sektörünün Risk Değerlendirmesi.....	75

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 1: ABD Çeyrek Dönemlik Mortgage Teminatları.....	28
Şekil 2: Bütçe Dengesi/GSYİH.....	39
Şekil 3: Borç Stoğu/GSYİH.....	40
Şekil 4: Seçilmiş Ülkelerin CDS Primleri.....	47
Şekil 5: Bütçe Açığı / GSYH.....	48
Şekil 6: Kamu Borcu / GSYH.....	49
Şekil 7:Türkiye ve Seçilmiş Ülkeler GSYİH.....	67

KISALTMA LİSTESİ

- a.g.e.** : Adı Geçen Eser
- AMB** : Avrupa Merkez Bankası
- BDDK** : Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
- CDS** : Kredi Temerrüt Takasları
- GIIPS** : Yunanistan, İrlanda, İtalya, Portekiz, İspanya
- GSYİH** : Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
- IMF** : International Money Fund
- İBP** : İstikrar ve Büyüme Paktı
- SYR** : Sermaye Yeterlilik Oranı
- TCMB** : Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
- GOÜ** : Gelişmekte Olan Ülkeler

GİRİŞ

Türkiye’de ve dünyada son 20 yılda yaşanan finansal liberalizasyon hareketleri sonucunda uluslararası piyasalar arasındaki engeller kalkmış ve finansal piyasalarda globalleşme yönünde önemli bir adım atılmıştır.

Türkiye’de liberalizasyon hareketleri 1980’li yılların sonrasında başlamıştır. Ancak finansal piyasalarda serbestleşme, gerekli düzenleme ve denetlemeler yapılmadan gerçekleştiğinde ülkeleri finansal krizlere sürükleyecek bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Tam da bu nedenle hem dünyada hem de Türkiye’de finansal krizler yaşanmış ve ülkelerin ekonomik yapılarını zedelemiştir.

Uluslararası finansal piyasaların arasındaki engellerin kalkmış olması, ülkeleri dış şoklara karşı daha duyarlı hale getirmiştir. Bir ülkede yaşanan kriz, diğer bir ülkeyi de finansal ilişkileri aracılığıyla etkileyebilmektedir. 2008 yılında başlayan global kriz de bunun en iyi göstergesidir. Amerika’da başlayan kriz dalga dalga yayılarak Avrupa Birliği ülkelerini de etkisi altına almıştır. Şüphesiz bu krizlerin altında yatan sebep sadece, Amerika etkisi değildir.

Avrupa’yı etkisi altına alan kamu açıkları krizi kısa süre sonra bankacılık sistemini de etkisi altına alarak ikiz kriz haline dönüşmüştür. Hükümetler bir yandan kamu açıklarını kapatmak için kemer sıkma politikaları uygulamaya çalışırken, diğer yandan bilançoları bozulan ve iflasın eşiğine gelen bankaları borçlandırmak ya da kamulaştırmak üzerine yoğunlaşmışlardır. Birlik olmasından da kaynaklı olarak yakın ticari ilişkiler içerisinde olan Avrupa Birliği ülkeleri arasında kriz yayılma etkisi göstermiş ve birçok ülkeyi etkisi altına almıştır.

Bu süreçte Türkiye krizin 2008 yılında ortaya çıkmasıyla birlikte, birçok ülke gibi dışarıdan kaynaklı şok yaşamış ve finansal piyasalarda panik ortamı oluşmuştur. Bu paniğin en önemli nedenlerinden biri ise şüphesiz Türkiye’nin ihracatının yaklaşık %50’sini Avrupa ülkelerine yapıyor olmasından kaynaklanmıştır. Ancak Türkiye 2001 yılında yaşadığı ikiz kriz tecrübesinden edindikleriyle, bugüne kadar finansal altyapısını sağlamlaştırmayı başarmış ve banka bilançolarının sağlam yapıya kavuşması sağlanmıştır. Bu nedendir ki Türkiye, global krizden ve Avrupa’daki ikiz krizden diğer Avrupa ülkeleri kadar etkilenmemiştir.

1. BÖLÜM

FİNANSAL KRİZLER

1.1. Kriz Kavramı

Kriz kelimesinin kökeni Yunanca'dan gelmektedir. Yunanca'da 'crisis' karar anlamına gelmektedir. Burada kararlar anlatılmak istenen bir karar verme durumu değil, sürecin işlenmesi anında, bir durumdan başka bir duruma geçişte kararsızlığı ifade etmektedir.¹

Literatürde birçok kriz tanımı bulunmaktadır. Kriz kavramı iktisat literatüründe; çöküntü, bunalım, durgunluk, güç dönem ya da buhran gibi terimlere karşılık gelen, genel bir ifadeyle ülke ekonomisini önemli derecede sarsacak ani ve beklenmedik bir durumda ortaya çıkan, genel olayların bir sonucu oluşan, ekonominin mevcut konumunu ve geleceğini etkileyen, beklenmeyen ve genelde önlem alınmakta geç kalınan olumsuz bir durumdur.²

Kriz olgusunun bir diğer tanımı ise Barton tarafından yapılmıştır (1993). Barton krizi, "kriz esasında, potansiyel negatif sonuçlara sahip tahmin edilemeyen olaydır" şeklinde tanımlamıştır.³

Literatürde yapılmış tanımlara baktığımızda krizlerin beklenmeyen hallerde oluştuğunu, ülkelerin ekonomik yapılarını olumsuz etkilediğini ve önlem almakta gecikilen durumlar olduğunu görüyoruz. Bazen krizler öncü sinyaller verirken, kimi zaman da herhangi bir öncü sinyal olmaksızın bankaları, şirketleri ve ülkeleri olumsuz olarak etkilemektedir. Bu nedenle öncelikle finansal krizlerin yapılarını incelemekte yarar vardır.

1.2. Finansal Kriz Tanımları

Literatürde finansal krizlerle ilgili olarak yapılmış tanımlamalara baktığımızda, Mishkin, "Finansal kriz, verimli yatırım olanaklarına sahip finansal piyasaların ahlaki tehlike ve ters seçim problemlerinin gittikçe kötüleşmesi nedenleriyle, fonları etkili

¹ Hasan Tutar, **Kriz ve Stres Yönetimi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 13.

² Fatma Yücel ve Hüseyin Kalyoncu, "Finansal Krizlerin Öncü Göstergeleri ve Ülke Ekonomilerini Etkileme Kanalları: Türkiye Örneği", **Maliye Dergisi**, S.159, 2011, s.54.

³ Janine L. Reid, **Crisis Management**, John Wiley&Sons Inc., Kanada, 2000, s. 1.

biçimde kanalize edememesi sonucu ortaya çıkan doğrusal olmayan bozulmadır.”⁴ şeklinde finansal kriz tanımı yapmıştır.

Finansal krizler çoğunlukla, finansal piyasalardaki belirsizlikler ve hisse senedi fiyatlarındaki düşümlere ülke varlıklarının değerinde yabancı piyasalara göre düşümlerin eşlik ettiğini; sonuç olarak da bir resesyona oluşturarak borç ödeyememe durumunun ortaya çıkabileceği oluşumlar olarak görülmektedir.⁵ Son dönemde yaşanan krizlerin genellikle finansal altyapılı olması, finansal krizlerin önemini ortaya çıkarmıştır. Finansal krizleri önemli kılan ise küreselleşme olgusunun yarattığı domino etkisidir.

Diğer finansal kriz tanımlarına baktığımızda, Edward ve Santanella finansal krizleri paranın değerindeki fark edilir bir düşüş olarak tanımlarken Paul Krugman krizin belirli bir tanımının bulunmadığını öne sürmüştür.⁶

Yaşanan finansal krizlerin etkilerinin büyük ve tahrip edici olması, ülkelerin siyasi, ekonomik ve sosyal yapılarını derinden etkilemesi krizlerin nedenlerinin açıklanmasını ve krizlere sebep olan unsurların ortaya çıkarılmasını zorunlu hale getirmiştir.

Globalleşen dünyada kolaylıkla yayılma etkisi gösteren finansal krizler daha önce de değinildiği gibi kimi zaman öngörülebilir. Krizin öngörülmesi yada gerekli tedbirlerin alınması, ekonomileri daha dayanıklı ve sağlam kılabilecek ve böylelikle krizin yıkıcı etkileri az da olsa önlenmiş olacaktır. Krizi önlemenin temelinde amaç, olası kriz riskine karşı dış tehditlere ve içteki güçlüklerle karşı ülke ekonomisini ve reel piyasaları sağlamlaştırmaktır⁷. Bu durumda, krize karşı alınacak tedbirlerin çok yönlü bakış açısıyla oluşturulması gerekmektedir.

1.3. Finansal Krizler

Küreselleşme olgusunun artmasıyla birlikte, 1990’lı yıllarda uluslararası finansal sistemde, çok sayıda finansal kriz yaşanmaya başlanmıştır. Avrupa Para Krizi (1992-

⁴ Frederic Mishkin, “Lessons From the Asian Crisis” , **NBER Working Papers**, 1996, 1-2, (Çevrimiçi) <http://www.nber.org/papers/w7102>, (Erisim Tarihi: 14.05.2012).

⁵ Uğur Özgöker, “Ekonomik Krizler Ekseninde İktisadi Düşünce Savrulmaları: 1929-2008 Krizlerinden Çıkan Dersler” **Yan Sanayi ve Tedarikçi Gazetesi**, Ağustos 2010, s.15. <http://www.subconturkey.com/2010/Agustos/koseyazisi-Ekonomik-Krizler-Ekseninde-Iktisadi-Dusunce-Savrulmaları-1929-2008-Krizlerinden-Cikan-Dersler.html> 2010, (Erisim Tarihi: 14.05.2012).

⁶ Sebastian Edwards, “Does the Current Account Matter?”, **National Bureau of Economic Research Working Papers**, No:8275, May 2001, s.5.

⁷ Ellen H. Janosik, **Crisis Counseling**, Wadsworth Inc., California, 1984, s. 16.

93), Latin Amerika “Tekila Krizi” (1994-95), Türkiye Krizi (1994), Güney Doğu Asya Krizi (1997-98), Rusya Krizi (1998), Brezilya Krizi (1999), Türkiye Krizi (2001), Arjantin Krizi (2002) yaşanan finansal krizler arasındadır. Uluslararası sermaye hareketlerinin serbestleştiği dünyada finansal krizlerin sayısının ve yıkıcı etkilerinin artması beraberinde finansal krizlerinin nedenleriyle ilgili tartışmaları da getirmiştir. Söz konusu finansal krizlerin ülkelerin ekonomik altyapılarının zayıflığından mı yoksa piyasa beklentilerindeki değişimlerden mi kaynaklandığı sıkça gündeme gelmiştir.⁸

Türkiye ve diğer birçok gelişmekte olan ülkeler (GOÜ), globalleşme unsurunun ortaya çıkması ile hızlanan finansal serbestleşme hareketlerine istinaden daha çok batı ekonomilerine benzemeye çalışmışlar ve finansal sistemlerinde çeşitli reformlar yapmışlardır. Söz konusu reformlardan bazıları; faiz oranlarının serbest bırakılması, kredi tavanlarının kaldırılması, mevduat munzam karşılık oranlarının indirilmesi ya da tamamen kaldırılması, bankacılık sektörünün hem yabancı hem de yerleşiklere açılması ve uluslararası sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesidir.⁹

Finansal serbestleşmeyle birlikte GOÜ’ler yüksek faiz uygulamaya başlamış ve portföy yatırımlarını hedef alarak sıcak para akımını ülkelere çekmek istemişlerdir. Gelişmiş ülkelere görece daha yüksek getiri sağlayan GOÜ’ler yabancı yatırımcıların ilgi odağı olmuştur. Ülkeler bu yabancı sermaye akımlarının olumlu etkilerinden faydalanmak istemişler ve global sistem içerisinde bu akımlar optimum getiri sağlayacak şekilde düzenlenmişlerdir.¹⁰

Finansal piyasalarında yeterli derinleşmeyi sağlayamamış GOÜ’lerin tam manada hazır olmadan serbestleşmesi, GOÜ’lerin mali yapılarını daha kırılgan hale getirmiştir. Söz konusu sorunlara karşı çözümler üretilmemesi ya da diğer ülkelerde yaşanan krizlerin gözlemlenerek tedbirler alınmaması, söz konusu sorunların daha da kalıcı olmasına neden olmuştur. GOÜ’lerin en büyük sorunlarını ise, daha çok sıcak paraya yoğunlaşarak sanayi üretimine ve dış ticarete önem vermemesinden kaynaklanan dış ticaret açıkları ve cari işlemler dengesindeki bozulmalar oluşturmaktadır.

⁸ Işık Sayım vd., “Türkiye Ekonomisinde Finansal Krizler: Bir Faktör Analizi Uygulaması”, **D.E.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt:19, Sayı:1, 2004, s.46

⁹ Bülent Güloğlu ve Ali Ender Altunoğlu. “Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler: Latin Amerika, Meksika, Asya ve Türkiye Krizleri”, **İstanbul Üniversitesi SBF Dergisi**, Sayı:27, 2002, s.3.

¹⁰ Koray Duman, “Finansal Krizlerin Nedenleri, Etkileri ve Bankacılık Sektörüne Yansımaları”, **Finans-Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi**, 2002, s.42.

1.3.1. Finansal Krizlere Neden Olan Faktörler

Finansal krizlere neden olan faktörler ekonomik olabileceği gibi aynı zamanda politik, sosyo-kültürel ya da dış kaynaklı krizler de olabilmektedir. Finansal krizler iktisadi faaliyeti azaltan ve finansal etkinliğin azalmasına neden olan bir kavramdır. Krizlerde para otoritelerinin krizler karşısındaki davranış şekilleri de önem taşımaktadır.¹¹ Gelişmekte olan ülkelerde yaşanan finansal krizlerin belirtilerine baktığımızda, öncelikle banka bilançolarında kötüleşme sinyalleri, faiz oranlarının yükselmesi, makro ekonomik istikrarın sürdürülememesi, enflasyon ve uluslar arası sermaye hareketlerinin olduğu görülmektedir.

1.3.1.1. Kamu Harcamaları

Kamu harcamalarının artması, ülkenin bütçesinde açık yaratıp borçlanmaya neden olacaktır. Özellikle ekonomik büyümeyi hedefleyen gelişmekte olan ülkelerde uygulanan kamu harcamalarına dayalı genişletici maliye politikaları finansal krizin en önemli nedenlerinden biri olarak görülmektedir. Kamu kesimi borçlanmasında ortaya çıkacak olan fazlalık, ülkelerde yatırım yapan kişi ve kurumlarda geleceğe yönelik belirsizlik riskini doğurmaktadır.¹²

Ülkelerin aşırı borçlanma yoluna gitmesi, borçların ödenme sürecini daha da uzatmaktadır. Bu ise faiz ödemeleriyle birlikte borç yükünü arttırmaktadır. Bu nedenle yapılacak kamu harcamalarında aşırıya kaçılmaması veya yatırımın kendini ödeme süresinin kısa olması önem kazanacaktır.

Mali politikalar içerisinde, ülkelerin borçlarının yönetimini etkin olarak sağlaması gerekmektedir. Ülkeyi finansal krizlere sürükleyebilecek olan borçlanma gereksinimi aşırılığının önlenmesi sürdürülebilir bir ekonomik yapı için olması gerekli bir koşuldur. Bu nedenle borç yapılandırması ve bütçenin ülkenin gelir dengesini göz önünde bulundurarak yapılması önem taşımaktadır¹³

¹¹ Friedrich Mishkin, "Financial Policies and the Prevention of Financial Crises in Emerging Market Countries", **NBER Working Paper Series**, 8087, January 2001, s.3.

¹² Erişah Arıcan, **Gelişmekte Olan Ülkelerde İstikrar Politikaları: Türkiye**, Kardeşler Matbaası, İstanbul, 2002, s.26.

¹³ Metin Meriç, "Konsolide Bütçe Kaynak Yapısı Üzerine Etkisi", **18. Türkiye Maliye Sempozyumu**, Girne, KKTC, 2003, s.13.

1.3.1.2. Uluslararası Sermaye Hareketleri

Dünyada ülkeler arasındaki finansal sınırların kalkması nedeniyle, bir ülkede çıkan bir kriz kolaylıkla ticari ilişki içerisinde bulunduğu bir başka ülkeyi etkileyebilmektedir. Bu nedenle 1990'lı yıllardan sonra finansal liberalizasyonla birlikte, özellikle gelişmekte olan ülkelerde finansal krizlerde artış olmuştur.¹⁴

Uluslar arası sermaye hareketleri doğrudan yabancı yatırımlar ve yabancı portföy yatırımı olarak iki şekilde gerçekleşmektedir. Sabit sermayeli doğrudan yabancı yatırım, sermayenin kaynak ülkeden yatırıma ev sahipliği yapacak ülkedeki şirket hisselerinin uluslar arası yatırımcılar tarafından en az % 10'unun alınması şeklinde kendini gösterir. Doğrudan yatırımlar sabit sermayenin dışında şirket birleşmesi, özelleştirme uygulamaları gibi kanallarla da gerçekleşebilmektedir.

Dolaylı yatırımlar ise portföy yatırımları şeklinde gerçekleşmekte ve sıcak para olarak tabir edilmektedir. Portföy yatırımları tahvil ya da hisse senedi gibi yatırım araçlarına yapılan yatırımları kapsar. Bununla birlikte IMF, opsiyonlar gibi türev ürünleri dolaylı yatırımlar grubuna dahil etmektedir.¹⁵

Sıcak para hareketleri girmiş olduğu ülkenin refahını başlangıçta artırmaktadır. Bu nedenle gelişmekte olan ülkeler yüksek faizlerle ve yüksek kazanç sağlayan borsalarıyla yabancı parayı ülkelerine çekmek isterler Ancak daha sonra ekonomide gerçekleşecek bir tedirginlik durumunda ülke ekonomisinin kırılganlığına paralel olarak ani çıkışlar yaparak, ülkenin çok daha kötü bir duruma sürüklenmesine neden olmaktadır.

Ülkelerin cari işlemler açığını borçlanma ya da uluslar arası rezervlerin artışı ile finanse etmeye çalışması kriz olasılığını artırmaktadır. Uluslararası sermaye girişlerinin gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkan etkileri şu şekilde özetlenmektedir:¹⁶

- Sermaye girişleri ekonomilerde sermaye arzını artırır,

¹⁴ Muammer Şimşek, "Finansal Küreselleşmenin Ekonomik Krizler Üzerindeki Etkileri ve Örnek Kriz Ekonomileri", **Finans-Politik&Ekonomik Yorumlar Dergisi**, 2004, s.64.

¹⁵ Müge İşeri ve Zeynep Aktaş, "İMKB'de Yabancı Portföy Yatırımlarındaki Hareketler (1997-2005 Dönemi)", 2005, s.1, (Cevrimici) <http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/muge1.doc>, (Erisim Tarihi: 18.05.2012).

¹⁶ Guillermo Calvo ve Carmen Reinhart,, "The Twin Crises: The Causes of Balance-of-Payments Problems", **George Washington University Department of Economics Working Papers**, 89(3), 2001, s.478.

- Sermaye girişlerinde, ülkelerin kambiyo kurları önemli ölçüde değerlendirilir, sermaye girişleri ülkede uygulanan politikaları önemli ölçüde etkiler,
- Sermaye girişleri dünya finans piyasalarındaki yatırımcılara fırsat yaratır.

1.3.1.3. Enflasyon

Bir ülkede ekonomik istikrarın sağlanmasında fiyat istikrarının sağlanması büyük önem taşımaktadır. Öncelikle bir ekonomide para politikasının sağlıklı bir şekilde uygulanabilmesinin ön koşulu paranın asli fonksiyonlarını yerine getirebilmesine doğrudan bağlıdır. Bu durum para biriminin değerini koruması gerekliliğini öne çıkarır.¹⁷ Güçlü bir para birimine sahip olmayan ekonomilerde enflasyon ortaya çıkabilir.

Enflasyon ekonominin temel değişkenlerine zarar vererek geriye dönük beklentileri güçlendirmekte dolayısıyla ekonomiyi enflasyon sarmalına sokarak enflasyonun giderek kronik bir hal almasına katkıda bulunmaktadır.¹⁸ Enflasyon ekonomiyi pek çok yönden olumsuz etkilediği gibi bankacılık krizlerine de ortam yaratmaktadır.

Enflasyonu kontrol altına almak için geliştirilen mekanizmalardan biri olan borçlanmadır. Borçlanma, enflasyonu baskı altına almak ve büyümeyi sağlamak konusunda kısa vadede işe yaramaktadır. Ancak önemli olan borçlanmanın reel üretimi artırıcı yönde kullanılmasıdır. Aksi halde ülkeyi krize açık hale getirebilmektedir. Bu nedenle, enflasyonu sermaye hareketleri ile baskı altına almak yerine ekonomik dengeleri birbiri ile uyumlu hale getirecek ve bu dengeleri sağlayacak tedbirler uygulamak önem kazanmaktadır.¹⁹

1.3.1.4. Faiz Oranı

Reel sektörde kredi talebinin artması ya da para arzının daralması ile faiz oranlarında artış meydana gelmektedir. Faiz oranlarındaki artışın yüksek riskli kredi taleplerinde artışa yol açarak, düşük riskli yatırımcıların piyasadan çekilmesiyle ortaya çıkan ters seçim sonucunda finansal krize dönüşme olasılığı bulunmaktadır. Bankalar ise yüksek risk taşıyan yatırımlara kreditor olma konusunda istekli davranmayarak,

¹⁷ Şimşek, a.g.e., s.64.

¹⁸ Ünal Çağlar, **Döviz Kurları Uluslararası Para Sistemi ve Ekonomik İstikrar**, Melisa Matbaacılık, İstanbul, 2003 ,s.149.

¹⁹ Çağlar, a.g.e., s.151.

kredi arzını kısacaktır. Bunun sonucunda ise, yeni yatırımlar yapılamadığından ekonomide tüketim ve yatırım mallarına olan talep düşeceğinden, toplam talep ve hasıla düzeyi azalırken ve ekonomide durgunluk ve işsizlik seviyesinde yaşanacak artışla birlikte ülke ekonomisi krize sürüklenebilecektir.²⁰

Sermaye akımları uluslararası faiz oranlarındaki değişmelere karşı duyarlıdır. Sanayileşmiş ülkelerin faiz oranlarındaki düşüşler, kısa vadeli ve değişken oranlı borçların karşılanma maliyetlerini azaltarak, borçlu ülkelerin kredibilitelerini arttırabilmektedir. Bu durumda faiz oranlarındaki ani bir yükselme, gelişmekte olan ülkelerin kredilerinin faiz riskinin artması nedeniyle yabancı fonların akısını azaltabilmekte ve bankalar için sorun yaratabilmektedir.²¹

1.3.1.5. Döviz Kuru Politikası

Ülkeler, sermaye hareketliliğinin serbest olması durumunda ya faiz oranlarını ya da döviz kurlarını kontrol edebilmektedirler. 1990'lı yıllarda yaşanan döviz kuru krizlerindeki tecrübeler, yumuşak sabit kur izleyen ve sermaye hareketlerine açık olan gelişmekte olan ekonomilerde parasal krizlerin arttığını göstermiştir.²² Diğer bir yöntem olan sabit kurda ise politik hatalar, finansal istikrarsızlıklar, finansal sektörün zayıflığı ve kamu borçlarının artması nedeniyle sürdürülebilir bir kur sistemi olmamıştır.

Yabancı yatırımcılar, yatırım yaptıkları ülkelerde piyasanın zayıfladığını ve reel kurun aşırı değerlendiğini sezdikleri zaman ülke ekonomisinde oluşabilecek belirsizlikleri düşünerek paralarını çekmeye başlayacaklardır. Böylece uygulanan döviz kuru programı çöker ve ülke krize sürüklenir. Türkiye'de 2001 senesinde yaşanan krizde doların bir anda aşırı değer kazanması sonucu yabancıların ülke borsasından çıktıkları görülmüş ve İMKB endeksi düşmüştür. Sabit döviz kuru politikası yerine uygulanacak esnek kur politikasının, finansal krizleri absorbe yeteneğinin olmasına rağmen, istikrarı bozma riski de yüksektir.²³

Finans sektörü Döviz kurunun belli bir çapaya bağlanarak sabitlenmesi ya da reel değerinin altında sabitlenerek baskılanması ile krizlere karşı daha kırılğan hale

²⁰ Bülent Erdoğan, "Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizler Ve Finansal Kriz Modelleri", **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**, Kahramanmaraş, Şubat 2006, s.6.

²¹ Sudi Apak, **Türkiye ve Gelişmekte Olan Ülkelerde İstikrar Uygulamaları**, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1993, s.67.

²² Fahrettin Yağcı, "Choice of Exchange Rate Regimes For Developing Countries", **World Bank Africa Region Working Paper**, 24 (16), s.16.

²³ Tülay Arın, **İktisat İşletme Finans Dergisi**, Ekim. 16(189), 2001, s.27.

gelmektedir. Merkez Bankasının son borç verme işlevi olması durumunda döviz kurunun baskı altında tutulması, bankaların açık pozisyonlarının artmasını teşvik edici bir unsur oluşturarak döviz risklerini artırmaktadır. 2001 yılında Türkiye’de yaşanan kriz öncesinde döviz kuru sabitlenmişti. Buna dayanarak bankalar borçlanmalarını döviz kuruyla gerçekleştirmişti. Ancak krizin ortaya çıkmasıyla birlikte döviz kuru bir anda yükselmiş ve banka bilançoları bir gecede erimiştir.

Gelişmekte olan ülkelerde sabit döviz kuru politikası, enflasyonist ortamın da etkisi ile finans ve finans dışı kurumların borç portföylerinde döviz borçlarının önemli bir yer tutmasına neden olmaktadır. Bu şekilde uygulanan politika neticesinde döviz kurlarında ortaya çıkabilecek istikrarsızlıklarla krizler arasında yakın bir ilişki söz konusudur.²⁴

1.3.2. Finansal Krizlerin Sınıflandırılması

Finansal krizlerin en temel sebebi finansal piyasalardaki aşırı dengesizliklerdir. Başka bir ifade ile finansal krizler, reel ekonomi üzerinde önemli yıkıcı etkiler oluşturan ve piyasaların etkin işleme fonksiyonunu bozan finansal piyasalardaki çökme durumudur.

Ekonomik krizlerin özelliklerine bakıldığında, oluşma şekilleri ve yarattıkları etkiler birbirinden farklı olduğu görüldüğünden çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Finansal krizler, ortak özelliklere sahip olmakla birlikte, kendi içlerinde farklılıkları bulunmaktadır.

Bugüne kadar dünyada yaşanmış olan krizler dört başlık altında toplanabilir; para krizleri, bankacılık krizleri, ikiz krizler ve dış borç krizleri.²⁵

1.3.2.1. İkiz Krizler

İkiz krizler, ulusal para biriminde reel bir değerlenme ile döviz riskine karşı korunmamış yabancı para birimine bağlı borçlar ile finanse edilen bankacılık sektöründeki yaygın sorunların bir arada görülmesi durumunu ifade etmektedir. İkiz krizler, bankacılık krizinin para krizine neden olması ya da bir para krizinin bankacılık krizine neden olması şeklinde iki türlü gerçekleşebilmektedir. İkiz kriz kavramı bir para krizi ile bankacılık krizi arasındaki etkileşime bağlı olarak ortaya atılmış bir kavramdır.

²⁴ Duman, a.g.e., s.46

²⁵ Jeffrey D. Sachs, **Alternative Approches to Financial Crises in Emering Markets, Capital Flows and Financial Crises**, Editör: Miles Kahler, Cornell University Press, Ithaca New York, 1998, s. 243.

1990'lı yıllar aynı zamanda, gelişmekte olan ülkeler için iki önemli olayı beraberinde getirmiştir. İkiz krizler para birimiyle bankacılık sektöründe oluşan problemlerin karşılıklı etkileşimine dayanır. Banka ödünçlerinin hızlı ekonomik büyümeyi sağladığı dönemlerde, kredi hacminin anormal bir hızla artması ve birçok finansal krize banka kredilerindeki aşırı şişkinliğin öncülük etmiştir.²⁶

1982 yılında Şili'de, 1992 yılında Finlandiya'da ve İsveç'te daha sonra yaşanan Asya krizleri ve son dönemde ortaya çıkan global kriz, ikiz krizin en önemli örnekleridir.²⁷ İkiz krizin yaygın olarak görülmesi ve neden olduğu ekonomik bunalıma rağmen, konu ile ilgili olarak global krize kadar çok az çalışma yapılmıştır. İkiz krizde iki tür senaryo vardır. Bunlardan ilk senaryo, para krizlerinin bankacılık krizlerine neden olmasıdır.

İkinci senaryo ise, oluşan bankacılık krizinin bir para krizine dönüşmesidir. Örneğin, Obstfeld'e göre (1994), politika yapıcılar banka iflaslarını önlemek ve yerli paranın değerini korumaktan ziyade, bankacılık sektörü üzerindeki baskıyı kaldırmak için enflasyona sabit bir döviz kurundan daha fazla önem verildiğinin spekülasyonlar tarafından önceden görülmesi halinde bir banka krizinin döviz kuru krizine neden olabileceğini belirtmektedir.²⁸ Bir bankacılık krizinin para krizine neden olabilmesi ile ilgili olarak IMF üç durumun ortaya çıkması gerektiğini belirtmektedir:

- Bankalardan kaçışlar ve mali etki,
- Paraya olan talepteki düşüşler,
- Aracı bankalar vasıtası ile sermaye akışlarının geriye dönmesi ve para krizleri.

Literatürde para ve bankacılık krizlerinin bir arada yaşandığı ikiz krizlerin ortak bazı faktör ve olgular tarafından yaratıldığını vurgulayan ve problemlerin kaynağının banka ve finans sektörü olduğunu belirten çok sayıda model üretilmiştir.

İlk model, finansal liberalizasyonun ardından iyi düzenlenmemiş bir bankacılık sisteminin ve oluşan mikro ekonomik bozuklukların, bireylerin veya şirketlerin aşırı

²⁶ Bengi Kibritçioğlu, "Parasal Krizler", **Hazine Müstesarlığı Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi**. Ankara. 2000, s.5-6.

²⁷ Kalonga Stambuli, "Causes and Consequences of the 1982 World Debt Crisis?", **Predoctoral Research Paper Department of Economics University of Surrey Guildford**, 1998, s.15.

²⁸ Reuven Glick ve Michael Hutchison, "Banking and Currency Crises: How Common are Twins?", **California University Department of Economics Working Papers**, No:488, 2000, s.5.

borçlanmalarına neden olup, ahlaki risk yaratarak ciddi krizlere yol açtığını belirten modellerdir. Bunlar Asya'daki krizin de önde gelen nedenleridir ²⁹.

KontROLSÜZ ilerleyen finansal liberalizasyonla birlikte denetimi ve düzenlemeleri yeterli olmayan bankacılık sisteminin varlığı durumunda, yoğun sermaye gelişi, risk yönetimi gelişmemiş ve sermaye yeterlik oranları düşük bankalar aracılığıyla, aşırı bir borç vermeyle birlikte tüketim patlamasına yol açmakta; aşırı borçlanma, borsada ve gayrimenkul fiyatlarında patlamaya neden olmaktadır. 2008 yılında ABD'de yaşanan krizde tam olarak bu şekilde başlamıştır. Sonrasında ekonomi resesyona girdiğinde ise, iyi değerlendirmeden ve izlemeden verilen krediler, bankaları kırılgan ve krize duyarlı hale getirmekte, ülke içi parayı savunmak zorlaşmakta ve parada bir çöküşü tetiklemektedir.

İkinci grup modeller ise, krizlerin temelinde bankacılık sisteminin bilanço sorunlarının yattığını ileri süren modellerdir. İkinci grup model yaklaşımına göre, finansal krizlerin büyük bölümü, ekonominin önemli bir kısmının bilançolarının kredi verilebilirliğine veya döviz kurlarına duyulan kuşkudan doğmaktadır. ³⁰

Bankaların ve banka dışındaki finansal kurumların bilançolarının durumu, finansal sistemin sağlıklı işlemesi açısından oldukça önemli bir faktördür. Banka bilançolarındaki uyumsuzluk para cinsi ya da vade uyumsuzluğudur. Bilançoda oluşacak bir uyumsuzluk durumunda döviz kurunda bir değer kaybı, iflaslara yol açabilecek olan istikrarsızlığı harekete geçirmekte, sermaye akımlarının aceleciliği artmakta ve kriz yaratılmaktadır. Uyumsuzluk sorununun yanı sıra, banka kırılganlığını arttıran diğer unsurlar yanlış değerlendirilmiş döviz kurları ve geri dönmeyen borçlar biçimindeki bilanço sorunlarıdır.

Üçüncü grup modelin içeriğini ise krizlerin yayılma etkisi oluşturmaktadır. Fratzscher krizlerin bulaşıcı etkisini farklı başlıklar altında incelemektedir:³¹Bunlardan ilki finansal bağımlılıktır. Ülkeler arasındaki finansal bağımlılık nedenlerinden biri krizlerin doğrudan sınırlar ötesinde finansal kurumların sahip olduğu finansal

²⁹ Ivo Krznar, "Currency Crisis: Theory and Practice with Application to Croatia", **Croatia National Bank Working Papers**, No:12, 2004, s8.

³⁰ Paul Krugman, **Balance Sheets, the Transfer Problem and Financial Crises**, 1999, s.1

³¹ Marcel Fratzscher, "On Currency Crises and Contagion", **European Central Bank Working Papers**, No:139,2002, s3.

bağlantılarla yayılmasıdır. Bir diğer durum ise ülkeler arası borç verme durumunda yaşanacak olan krizdir.

İki ülkenin ya karşılıklı ticarete ya da bir başka pazarda birbirine rakip olması durumunda ise reel bağıllık durumu oluşmaktadır. Eğer bir ülkenin ticaret hacmi diğer bir ülkeden yüksek ise krizin yayılma olasılığı yüksektir.

Sonuç olarak sermaye akımlarının serbestleştirildiği bir ekonomide, hükümetin, finansal kurumların veya şirketlerin yurtdışından borçlanmalarına garanti vermesi durumunda, hükümetin, finansal birimleri kontrol etme eksikliği sonucu, ciddi ahlaki tehlike problemleri ortaya çıkacaktır. Finansal piyasaların giderek birbiri ile iç içe geçtiği günümüz dünyasında herhangi bir ülkenin finans piyasasında meydana gelen bir krizin bir başka yerde makroekonomik nedenlerle açıklanamayan bir krizi başlatabilmesi gerçeğinden hareket eden bu modellerde, hükümetlerin ahlaki tehlikeye yol açan politikalarının krizi yaratan temel faktör olduğu düşünülmektedir.³²

1.3.2.2. Para Krizleri

Para krizi, literatürde döviz krizi olarak da ifade edilmektedir. Para krizleri döviz kurunda ve sermaye hareketliliğinde ortaya çıkan ani bir değişim sonucu oluşmaktadır.³³ Para krizleri bir ülke parasına karşı ortaya çıkacak spekülasyonlarla birlikte aynı zamanda belirli bir bandın dışında daha büyük boyutlardaki devalüasyona yol açan spekülasyon saldırıları da kapsar. Spekülasyon saldırıları sonucunda yerel para değer kaybına uğraması veya ülkenin uluslararası rezervlerinin hacmini değiştirerek ve faiz oranlarını yükselterek parasını savunmak zorunda kalması durumunda ortaya çıkar. Yani para krizleri, para otoritesi tarafından tutulan döviz rezervlerinde ortaya çıkan önemli değer kayıpları ve sermaye akımında keskin düşüşleri içerir. Bir para krizi, basit olarak paranın önemli bir miktarda devalüasyonu olarak tanımlanabilir.

Para krizlerini belirleyen unsurları beş başlık altında toplamak mümkündür³⁴:

- Zayıf makroekonomik göstergeler
- Finansal altyapının yetersizliği
- Ahlaki tehlike ve asimetrik bilgi olgusu

³²Paul Masson, "Contagion: Monsoonal Effects, Spillovers, and Jumps between Multiple Equilibria", **IMF Working Paper**, No. 98/142, September, 1998, s.2.

³³Turan Yay, "Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler", **İstanbul Ticaret Odası Yayınları**, No:47, 2001, İstanbul, s. 20.

³⁴Ural, **a.g.e.**, s.28.

- Piyasadaki kuruluşların hatalı öngörülerini
- Beklenmedik olaylar

Para krizi yatırımcıların o ülkenin parasına olan güvenini kaybetmesi dolayısıyla spekülasyon fonlarının ya da sıcak paranın ekonomiden çıkmaya başlaması ve Merkez Bankasının tüm müdahalelerine rağmen mevcut kurun sürdürülemez olarak ulusal paranın devalüe edilmesi olarak tanımlanabilir. Para krizi, bir ülke parasına güvenin kaybolması nedeniyle spekülasyon fonlarının ülkeyi terk etmeye başlaması sonucu hükümetler, almaları gereken ekonomik kararları geciktirdikçe döviz krizinin daha da derinleşeceği ve daha yüksek orantılı bir devalüasyon, faiz artışı ve rezerv kayıpları ile sonuçlanmaktadır. 1990'lerden sonra ortaya çıkan para krizlerinin büyük bir kısmında krizin tetikleyen unsur yüksek sermaye hareketliliğinin ortaya çıkardığı sermaye hesabı krizleri olmaktadır.

Para krizleri yüzyılın son çeyreğine kadar çok sık rastlanan bir olay değildi. Bu durumun nedeni dünya savaşlarından sonra Bretton Woods sistemiyle paranın bağlandığı bir altın standardının olması ve paranın altın standardına çevrilerek mobilitesinin kısıtlanmış olmasıdır. Daha sonra yaşanan ekonomik krizden sonra 1970'lerde Bretton Woods adı verilen bu sistemin kırılması ile birlikte bir belirsizlik durumu ortaya çıkmıştır.³⁵

Para krizlerinin maliyeti üç şekilde ortaya çıkmaktadır.³⁶ Bunlar; Hükümetin bankalara bazen firmalara kefil olması sonucunda kamu borcunda önemli ölçüde artış, krizin başlangıç ve istikrarı sağlama aşamalarını içeren yüksek faiz oranları nedeniyle toplam üretimde meydana gelen kayıplar, varlıklarını yabancı para birimine çok çabuk çevirmeyi başaranların servetinde artış ile reel ücretlerde ve istihdam seviyesinde düşüş neticesinde gelir ile servetin yeniden dağılımıdır.

Özellikle sabit döviz kuru sisteminde piyasa katılımcılarının aniden ulusal para ile şekillendirilmiş aktiflerden yabancı paralı aktiflere kaydırmaları sonucu Merkez Bankasının döviz rezervlerinin tükenmesi şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Bir ülke parasının üzerindeki spekülasyon saldırısı bir devalüasyonla veya şiddetli değer kaybıyla sonuçlanırsa veya Merkez Bankası büyük miktarlarda rezerv satmak veya faiz oranlarını

³⁵ Dabrowski, a.g.e, s.2.

³⁶ Çolak, a.g.e. ,s.33.

yükseltmek suretiyle paranın değerini korumaya zorlanırsa bir döviz veya para krizi ortaya çıkmaktadır.³⁷

Gelişmekte olan ülkelerde de para krizleri sıklıkla görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelere para krizlerinin finansal krizlerle bağlantısı üç kanal ile açıklanabilir; ilk olarak bu ülkelere borç sözleşmeleri kısa vadeli ve genellikle yabancı para birimine, varlıkları ise ulusal para birimine bağlı olduğu için, ulusal para biriminin devalüe edilmesi, bilançolardaki borç yükünü arttırarak bozulmaya ve öz kaynaklarda düşüşe yol açar. İkincisi, spekülasyonun yol açtığı devalüasyonun, gerçekleşen ve beklenen enflasyon oranında artışa yol açmasıyla bağlantılıdır. Son olarak bir taraftan yüksek faiz ödemelerine maruz kalan ekonomik birimlere ait geri dönmeyen krediler ile diğer taraftan devalüasyon sonrası borç yükü artan bilançoların likidite problemleri karşısında, varlık ve yükümlülükler arasında sıkışmış ve zayıf sermaye tabanına sahip banka bilançoları ortaya çıkmaktadır.³⁸

O halde, bir ülkede para krizi olasılığını en aza indirmek için yapılması gerekenleri beş temel unsur ile açıklamak mümkündür:³⁹

- Dalgalı kur rejimi uygulanarak, aşırı değerlenmiş para biriminden kaçınmak
- Uluslararası rezervleri yeterli düzeyde tutmak,
- Kısa vadeli döviz yükümlülükleri / uluslararası rezervler oranını düşük tutmak,
- Güçlü bir bankacılık sektörüne sahip olmak,
- Yüksek miktarlara ulaşan dolar cinsi borçtan kaçınmak.

Para krizlerinin en önemli özelliği yayılma mekanizmasının ortaya çıkarttığı yıkıcı etkidir. Para krizleri adı verilen durum aslında ülkelerin finansal bütünleşme sürecine uyum sağlama probleminden ibaret olmuştur.

Para krizleri konusunda yapılan modelleme üç çeşit altında ortaya çıkmaktadır. Bunlar birinci, ikinci ve üçüncü nesil modeller olarak adlandırılmaktadır. Kriz modelleri, ülkelerin yaşadıkları finansal kriz tecrübeleri üzerine geliştirilmiş ve her yeni krizde modeller geliştirilmiştir.

Bu modellerden ilkinin temelleri Krugman tarafından atılmıştır. 1960 yılında Mundell, Merkez Bankasının sabit bir döviz kurunu sürdürebilmesi ile sahip olduğu

³⁷ Özer, **a.g.e.**,s.34.

³⁸ Kibritçioglu, **a.g.e.**,s.5.

³⁹ Çolak, **a.g.e.**, s.187.

uluslararası rezervlerin birbiri ile ilişkisi olmadığını söylemekteydi. Ancak bu söylemin aksine, 1970’lerde Latin Amerika’da meydana gelen krizler ve bu krizlere neden olan sorunu inceleyen Krugman (1979) ve bunu ilerleyen yıllarda genişleten Flood ve Garber birinci nesil kriz modelleri adını alan teori ile bu düşünce sistemini altüst etmiştir.⁴⁰

İkinci Nesil Modeller ise, 1990’lı yılların başında Avrupa ve Meksika’da ortaya çıkan ve çeşitli ülke paralarını hedef alan spekülasyon saldırıları açıklamaya yönelik olarak geliştirilmiştir. Ancak hem birinci nesil hem de ikinci nesil modellerin, Güneydoğu Asya Krizini açıklamakta yetersiz kalmaları, araştırmacıları yeni modeller geliştirmeye yöneltmiştir. Bu modellerin başında, krizleri bir bulaşıcı hastalık gibi yayılan nitelikte gören Üçüncü Nesil Modeller (Bulaşıcı Kriz Modelleri) gelmektedir.⁴¹

Üçüncü nesil finansal kriz modellerinde hükümet ile büyük miktarda sermayeye sahip olan şirketlerin arasındaki finansal ilişkilerin, ekonomik krizlere yol açtığı üzerinde durulmuştur.⁴² Birinci ve ikinci nesil modeller, bazı krizleri açıklamakta yardımcı olsalar da, Asya krizini tam olarak açıklayamamışlardır. Dolayısıyla burada ortaya çıkan krize uygun bir model geliştirilmeye çalışılmıştır. Üçüncü nesil adı verilen bu modellerin hepsi farklı kriz olgularına vurgu yapmaktadır. Para ve bankacılık krizlerinin bir arada yaşandığı ikiz krizlerin ortak bazı faktör ve olgular tarafından yaratıldığını vurgulayan ve problemlerin kaynağının banka ve finans sektörü olduğunu belirten çok sayıda model üretilmiştir.

1.3.2.3. Bankacılık Krizleri

Bankacılık krizi, finansal sistemde güvenin kaybolmasıyla tasarruf sahiplerinin mevduatlarını geri çekmek için bankalara hücum etmeleri durumudur.⁴³ Bankacılık krizleri, geniş ölçüde dönmeyen kredilerin varlığı halinde ortaya çıkabilir. Bankaların başarısızlıkları, iflasları veya yükümlülüklerini yerine getirememeleri durumunda, mevduat sahiplerinin panikleyerek bankalardan kaçışları durumunda, hükümetlerin bankalara kurtarma ve kamulaştırma operasyonlarıyla müdahale ettiği durumlarda bankacılık krizleri oluşmaktadır. Yaşanacak olan bankacılık krizi durumunda, mali

⁴⁰ Dabrowski, a.g.e., s. 2.

⁴¹ M aurice Obstfeld, “Rational and Self-fulfilling Balance-of-Payments Crises”, **The American Economic Review**, Vol:76, No:1, 1986, s.79.

⁴² Wing T. Woo, “The Unorthodox Origins Of The Asian Currency Crisis”, **ASEAN Economic Bulletin**, Patrick D. Carleton Brian P. Rosario, s.2.

⁴³ Halil Seyidoğlu, “Uluslararası Mali Krizler, IMF Politikaları, Azgelişmiş Ülkeler, Türkiye ve Dönüşüm Ekonomileri”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 2002, s.143.

piyasalara olan güvenin sarsılması dolayısıyla yatırımcılar, hisse senetleri ve tahvillerini satıp nakde dönüştürmek isterler. Bunun nedeni belirsizlik ortamından kendilerini kurtarmak isteyerek varlıklarını altın, döviz gibi güvenilir varlıklara yatırmak istemeleridir. Ancak yaşanacak panikle birlikte gerçekleşecek bu tarz kaçışlar döviz ve altına olan talebi artıracığından, döviz ve altın fiyatlarında artış gözlenecektir. Böylece aniden başlayan satış dalgası borsayı da çökertir ve krizin derinleşmesine neden olur.⁴⁴

Bankacılık krizi sektördeki iki farklı durumu ifade etmektedir; banka iflasları ve banka başarısızlıkları. Banka başarısızlığı, bankacılık sisteminin tamamını etkilerse sistemik yani finansal sistemin geneline yayılmış bir kriz ortaya çıkar ve bu da, banka sermayesinin önemli bir bölümünün veya tamamının tükenmesi anlamına gelmektedir. Banka iflasları, bankaların yükümlülüklerini yerine getirmelerini engeller. Banka başarısızlıkları ise, likidite, kredi, faiz oranı ve döviz kuru risklerindeki aşırı artış sonucunda, bankaların ödeme gücünü zayıflattığı veya likidite problemi yaşadığını ifade etmektedir.⁴⁵

Son dönemlerde yaşanan en çarpıcı sistemik bankacılık krizlerinin büyük bir kısmı doğrudan makro ekonomik krizlerle bağlantılı olarak oluşmuştur.⁴⁶ 1980–1995 yılları arasında 53 ülkede finansal liberalizasyon ve bankacılık krizleri arasındaki bağlantıyla ilgili olarak yapılan bir araştırmada, bankacılık krizlerinin liberal finansal sistemlerde ortaya çıkmasının daha çok olası olduğu sonucuna ulaşılmıştır.⁴⁷

Yapılan araştırmalardan da görüldüğü gibi banka krizlerinin en önemli nedenleri; istikrarsız makro ekonomik yapı, yasal düzenlemelerin yetersiz olması, bankacılık sektöründe etkin denetim ve gözetimin yapılamaması, ödemeler sistemi gibi mali alt yapı unsurlarının güvenilir olmaması ve risk yönetimi için gerekli kredi kültürünün oluşmamasıdır.⁴⁸ Türkiye’de 1980 yılında başlayan liberalizasyon sonrası yaşanan krizler de tam olarak bu sebeplerden kaynaklanmıştır.

Bankaların temel sorunu daha yüksek karlara ulaşmaları için daha fazla riske katlanmalarının gerekliliğidir. Banka bilançolarının sağlıklı olması, finansal piyasalarda

⁴⁴ Halil Seyidoğlu, **Uluslararası İktisat**, 16. Baskı, Güzem Yayınları No:22, İstanbul , 2007, s.554.

⁴⁵ Kibritçioğlu, **a.g.e.**, s.31.

⁴⁶ Gerard Caprio ve Patrick Honohan, **Banking Crises**, 2009, (Çevrimiçi) <http://www.williams.edu>, (Erişim Tarihi: 15.05.2012).

⁴⁷ Aslı Demirgüç-Kunt ve Enrica Detragiache “Determinants of Banking Crises in Developing Countries”, **IMF Staff Paper**, Vol.45, No:1, 1998, (Çevrimiçi) <http://www.imf.org>, (Erişim Tarihi: 15.05.2012).

⁴⁸ Pelin Erdönmez, “Sistemik Banka Yeniden Yapılandırmasına Teorik Yaklaşım”, **TBB**, S.12, 2001, s.2.

oluşacak krizlerde dayanıklı olabilmeleri açısından oldukça önemlidir. Bu nedenle banka aktif-pasif yönetimi büyük önem taşımaktadır. Temelde banka aktiflerini, kısa zamanda nakde dönüştürülmesi söz konusu olmayan krediler oluşturur. Pasiflerden farklı olarak, banka aktiflerinin çoğu likit değildir. Bununla birlikte, talep edildiğinde bankanın mevduatlarını nakde dönüştürmesi gerekmektedir. Bu sorun likidite riskini doğurmaktadır.

Piyasadaki faiz oranları ve döviz kurundaki değişimler bir sermaye kaybına neden olmaktadır. Bu şekilde meydana gelen riske piyasa riski denir. Bu riskleri üstlenmek bir bankanın ekonomik yönetiminin fonksiyonlarından birini oluşturmaktadır. Bu riskleri mümkün olduğunca düşük seviyede tutabilecek performans gösteremeyen bankalar her an bir iflasla karşı karşıya kalmaktadır.

Sistemik krizler bankaların önemli bir bölümünün, sermayesini asan oranda geri dönmeyen kredi sorunu ile karşılaştığı zaman oluşur. Para krizleri, bankacılık krizlerini derinleştirmekte kısır bir döngü yaratmaktadır. Para krizi yasayan bir ülkenin bankacılık krizini de aynı anda yaşadığını söyleyebiliriz. Bunların dışında, bir bankanın gerçek değerini gösteren öz kaynağın negatif olması da, bankanın ödeme gücünü çaktığını göstermektedir.⁴⁹

Bankacılık krizlerine neden olan bir başka etken döviz krizleridir. Kriz öncesi dönemde uygulanan sabit döviz kuru rejimi değiştirilmeden önce spekülasyon saldırılar sonucu uluslararası rezervler büyük ölçüde kaybolur ve bu da para stokunda ve kredi arzında ani düşümlere yol açar. Azalan kredi hacmi üretim üzerinde olumsuz etki yaratabilecek ve geri dönmeyen kredilerin artması bankacılık krizlerine neden olabilecektir.

Bankacılık krizi yaşayan ülkelerin çoğunda, politikacılar bankacılık krizlerine, kamu fonları ile yüklü finansal kurumlardan gerçekleştirilen kaynak akışına zayıf para politikaları uygulamak gibi çeşitli müdahalelerde bulunmuşlardır. Durumu dikkatlice düzenlemiş olsalar bile, kurtarma operasyonlarının çeşitli dezavantajları ortaya çıkmıştır. Bu dezavantajlar:⁵⁰

- Bütçeye ilave yük getirmesi,

⁴⁹ Demirgüç ve Detragiache, **a.g.e**, s.85.

⁵⁰ Demirgüç ve Detragiache, **a.g.e**, s.31.

- Yetersiz bankalara sistemde kalma şansı vermesi,
- Bankaların yeterli risk yönetimi uygulama konusundaki güdülerini ortadan kaldırarak gelecekte olası bir bankacılık krizi beklentisini ortaya çıkarması,
- Çoğu durumda görüldüğü, sağlıklı bankaların zayıf finansal kurumları ortadan kaldırma yönünde yapılan baskı neticesinde yönetsel güdülerin zayıflatılması,
- Bankacılık sektörü kayıplarını önlemek için uygulanan zayıf para politikasının enflasyona neden olabilmesidir.

Son zamanlarda dünya çapındaki bankacılık krizleri, “pasif” kaynaklı olmaktan çok “aktif” kaynaklıdır. Daha açık bir ifadeyle, sektörün sorunları genellikle banka hücumları gibi yükümlülükler ile ilgili bir problemden doğmazken, gayrimenkul fiyatlarında düşüş ya da banka dışı kurumların iflası gibi nedenleri içeren bankaların varlık kalitesinde süregelen kötüleşmeden kaynaklanır. Öte yandan bankacılık sektörünün ağırlıklı olarak kısa vadeli fonlama yapıyor olması, krizin oluşumunu hızlandırmaktadır.⁵¹

Banka mevduatı günümüz dünyasında bir ödeme aracı olarak önemli bir işleve sahiptir. Öte yandan, mevduat bankalarının özel bir yükümlülüğü olmakla birlikte aynı zamanda ülke halkının parasının sorumluluğunu aldığından bir kamu malı durumundadır. Bu nedenle hükümetler mevduatlar üzerindeki güveni korumak için çoğu zaman mevduatlara devlet garantisi getirmekte veya mevduatlar üzerinde sigorta oluşturmaktadır. Böylelikle, bir bankacılık krizi durumunda bankadan mevduat çıkışı önlenmeye çalışılmaktadır. Türkiye’de mevduatların tamamına getirilen mevduat garantisi, 2001 yılında yaşanan krizden sonra 50.000 Türk lirasına karşılık gelen meblağlar sigorta kapsamında kalmıştır.

Günümüzde bankacılık sektörü ülke ekonomileri için çok önemli bir konu olmaktadır. Öyle ki; bankacılık sektöründe yaşanan bir kriz tüm ülke ekonomisini hatta globalleşen piyasalar nedeniyle tüm dünya ekonomisini etki altına alabilmektedir. Bankacılık sektörünün sorunları hem tek tek ülkeler için ciddi sorunlar çıkardığından hem de finansal sınırların kalktığı uluslararası piyasalarda yayılma etkisi doğurduğundan bankacılık krizlerine özel bir ilgi gerekmektedir. Çünkü bankacılık sektörünün yaşadığı güçlüklerin yarattığı negatif etkiler, bankacılık dışı sektörlerle kıyaslandığında daha ciddi sonuçlar doğurmaktadır. 1980 yılından bu yana, IMF üyesi

⁵¹ Seyidoğlu, a.g.e.2002. s.146.

ülkelerin % 75'i belirgin biçimde bankacılık sektörlerinde problemler yaşamıştır. 1980 sonrasında ortaya çıkan bütün finansal krizler bir bankacılık krizi ile birlikte ortaya çıkmıştır. Bankacılık krizleri daha çok gelişmekte olan ülkelerde görülmekte ve çoğunlukla bir ikiz kriz durumu olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵²

Bankacılık ve para krizleri genellikle bir arada çıkmaya eğilimlidir; bununla beraber bu krizlerin ikiz krizler olarak isimlendirildiğinden bahsetmiştik. Özellikle 2000'li yıllarda pek çok Doğu Asya ülkesinde para krizi olarak başlayan krizler ve 2008 yılında başlayan global kriz yayılmacı bir etkiyle bankacılık ve borç krizlerine dönüşmüştür.

1.3.2.4. Dış Borç Krizleri

Dış borç krizi, bir ülkenin dış borçlarını, ister kamu ister özel kesim dış borcu olsun ödeyememe durumudur. Hükümetlerin dış borçlarını ödeyememesi ve yeni kredi bulma konusunda sıkıntı yaşamaları nedeniyle dış borcun yeni ödeme planlarına bağlanması veya yükümlülüklerin ertelenmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Dış borç krizi borçlarını düzenli olarak ödeyen bir ülkenin borcunun anapara ve faizlerini ödeyemeyeceğini ilan etmesi durumu olarak da tanımlanabilir.

Dış borç krizlerinin özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:⁵³

- Dış borçların geri ödenmesinde yaşanan güçlük geçici bir süreçtir.
- Ülke borçlarını geri ödeme konusunda yeterli olduğu halde yükümlülüklerini erteletmek istiyor olabilir. Ülke kıt kaynaklarını yatırım ve üretim gibi alanlara yönlendirerek, bunun yaptırımına katlanarak, geri ödemelerini bekletebilmektedir.
- Dış borç krizi borçlu ülkenin beyanı ile başlamaktadır.
- Bir ülkede başlayan likidite krizi global anlamda finansal sisteme önemli zararlar verebilirken, dış borç krizine düşen bir ülkenin sadece alacaklıları bundan olumsuz etkilenmektedir.

⁵² IMF., **World Economic Outlook**, Washington, 2004, s.7. (Çevrimiçi)
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2004/02/pdf/chapter1.pdf> (Erişim tarihi: 21.05.2012)

⁵³ Ömer Veysel Çalışkan, **Uluslararası Finansal Krizler, Ekonomik Yaklaşım**, Cilt: 14, Sayı: 44-46, 2003, Ankara, s. 226.

II. BÖLÜM

GLOBAL MALİ KRİZ VE AVRUPA'DAKİ İKİZ KRİZ

2.1. Finansal Piyasaların Globalleşmesi

Finansal piyasalar son yıllarda büyük bir değişim içerisinde. Bilgi teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte, finansal piyasalardaki kısıtlamaları kaldıran düzenlemeler, finansal piyasalardaki serbestleştirmeyi arttırmıştır. Finansal piyasalardaki değişim aynı şekilde, finansal araçlara ve hizmetlere de yansımaktadır.

Tüm dünyada yaşanan serbestleşme sonucunda, piyasalarda artan rekabetle birlikte, ülkeler bu rekabet içerisinde yer alabilmek için koruyucu politikalarından vazgeçmektedirler. Piyasadaki oyuncuların sayısının ve rekabetin artmasının bir sonucu olarak da finansal hizmetler ve bunlardaki çeşitlilik giderek artmaktadır.⁵⁴

Küreselleşme kavramının içerdiği anlama ilişkin tartışmalarda iki ana yaklaşım belirlemek mümkündür. Küreselleşme olgusunun doğal ve dönüşü olmayan bir sosyo-ekonomik süreç teşkil ettiğini ve bu süreci dikkate almayan politikaların ister istemez başarısızlığa mahkûm olacağını savunan “liberal” yaklaşımlar ilk grubu oluşturmaktadır.

Bu bakış açısına göre küreselleşmeyi “ülkelerin sahip olduğu maddi ve manevi değerlerin ve bu değerler etrafında oluşmuş bulunan birikimlerin, ulusal sınırların ötesine geçerek dünyanın bütün bölgelerine yayılması ve sonuç itibariyle ulusal farklılıklardan uyumlu bir bütün ortaya konmasının mümkün kılınması” şeklinde tanımlamak mümkündür.⁵⁵ Bu tanıma göre, küreselleşme ülkeler arasında fiziksel ve ekonomik egemenliklerin törpülenmesi; farklı toplumsal kültürlerin ve inançların daha yakından tanınması, ülkeler arasındaki her türlü ilişkinin yaygınlaşması ve yoğunlaşması, ideolojik ayrımlara dayalı kutupların ortadan kalkması sonucunu doğuran kaçınılmaz bir süreç anlamını taşımaktadır.

Bu yaklaşımı savunanlara göre küresel dünya ekonomisine uyum sağlamak, az gelişmiş ülkelere ileri teknolojilerin aktarılmasını hızlandıracak sermaye bu bölgelere

⁵⁵ S. Şehnaz Eser, “Küreselleşme Çerçevesinde Türkiye’de Bankacılık ve BDDK”, **Dicle Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi**, Diyarbakır 2007, s.5.

kolayca akacak ve batılı ileri sanayi toplumlarıyla ekonomi, siyasal ve kültürel bir yakınlaşma yaşanacaktır. Küreselleşme sürecine uyum gösteren ülkelerin bu yolla gecikmiş kalkınmalarını gerçekleştirecekleri, dünya ekonomisinin işleyişinden “ulusal” çıkar sağlayabilecekleri söylenmektedir.

Liberal görüşe reaksiyon olarak gelişen “Marksist” yaklaşımlar olarak adlandırılan ikinci yaklaşıma göre, bu grupta yer alan düşünürler küreselleşmeyi emperyalizmin yeni biçimi olarak karşı koyulacak bir süreç olarak değerlendirmektedirler. Küreselleşmeyi bu şekilde algılayan Marksist geleneğin sürdürücüleri, küreselleşmeyi kapitalist sistemin kendini devam ettirebilmesi için daha çok üretmek ve daha çok mal ve hizmet satmak ihtiyacını karşılamak amacıyla dünya pazarlarını serbestleştirmesi ve sınırlarını kaldırması olması şeklinde tanımlamaktadır.⁵⁶

Ekonomi uluslararası hale gelirken bunun düşünsel çerçevesi de Adam Smith ve David Ricardo gibi kuramcılar tarafından çizilmiştir. Smith’in ortaya attığı mutlak üstünlükler teorisine göre uluslararası ticaret, her ulus üretiminde mutlak üstünlüğe sahip olduğu, maliyetleri en aza çekebildiği malı üretebildiği sürece tüm devletler için karlı olabilir.⁵⁷ Smith’in kafasındaki modelde liberal ekonomi, yani serbest piyasa kapitalizmi, tekellerin değil tüm insanların ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile ortaya çıkmış olan bir mekanizmadır. Özetle Smith kapitalist serbest piyasa ekonomisinin ve liberal uluslar arası ticaretin insanoğlunun nihai güvenlik ve özgürlük arayışına cevap olabileceğini düşünmekteydi.

Ricardo’nun karşılaştırmalı üstünlükler teorisi ile ortaya çıkmasının nedeni şudur: şayet bir devlet iki veya daha çok sayıda malın üretiminde mutlak üstünlüğe sahip ise o zaman ne olacaktır? Uluslararası ticaret gerçekleşmeyecek midir? Ricardo’ya göre bir devlet diğer devletlere göre birkaç malın üretiminde mutlak üstünlüğe sahip olabilir. Bununla birlikte o devlet kendi içinde mallardan birisini ötekilere göre daha düşük maliyet ile üretebilir. Bu durumda o ülke ürettiği mallardan en çok maliyet avantajına sahip olduğu malın üretiminde uzmanlaşmalı ve diğer malları öteki devletlerden almalıdır. Böylece kar elde eder ve uluslararası ticaret her iki taraf için de fayda sağlar. Uluslararası ticaret büyüdükçe devletlerin üretim fazlaları da artar,

⁵⁶ Eser, a.g.e., s.6

⁵⁷ Mehmet Dikkaya ve Fatih Deniz, “Ekonomik Küreselleşmenin Yol Açtığı Problemler: Teorik Bir Bakış”, **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C.2, S.3, 2006, s.164.

verimlilik ve etkinlik çoğalır ve refah artar.

Geleneksel klasik yaklaşım böyle olmakla beraber, 1990'lardan itibaren küreselleşmenin hız kazanmasıyla iktisadi anlamda küreselleşmenin teorik ve pratik açıdan algılanması konusunda farklı yaklaşımlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Buna göre ekonomik küreselleşme, artan sınır ötesi karşılıklı bağımlılığa, mal, hizmet ve para piyasalarının bütünleşmesine işaret etmektedir. Ekonomik faaliyetlerde yaşanan sınır ötesi genişleme, uluslararası ticaret, doğrudan yabancı yatırımlar ve sermaye piyasasında yaşanan gelişmeler şeklinde ortaya çıkmaktadır. Ulusal ekonomilerin ihracat oranlarının artması ile küreselleşmenin ticaret boyutundaki gelişmeler açıkça gözlenmektedir.

Küresel ekonomik entegrasyon, üretim faktörlerinin bir kısmının yada tamamının uluslar arası ekonomik sisteme entegre olmasını içermesi ile küresel liberalizasyonla eşanlı olarak gelişmektedir. Bazı yazarlara göre, bölgesel ekonomik entegrasyon girişimleriyle karşılaştırıldığında, bütüncül ve küresel bir liberalizasyonun, ekonomik büyüme açısından daha anlamlı sonuçlar doğurduğu ve bu tür politika tercihlerinin daha yüksek büyüme hızlarına ulaşmayı sağladığı belirtilmektedir. Şayet finansal sistemde yerinde düzenlemeler yapılırsa, finansal liberalizasyonun da ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkileri olabileceği de bu bağlamda ileri sürülen tezlerdendir. Bununla birlikte küresel anlamda neo-liberal politikaların uygulandığı gelişmekte olan ülkelerde, gerek büyüme rakamları, gerek finansal krizler ve gerekse piyasa gelişmeleri açısından son yirmi yıl içerisinde önemli problemlerin yaşandığı ileri sürülmektedir.⁵⁸

2.1.1. Finansal Küreselleşmenin Yarattığı Sorunlar

Küreselleşmenin ekonomiler üzerindeki temel etkisi, kendi ulusal ekonomilerini kontrol etme konusunda ulus-devletlerin gözle görülür bir şekilde ağırlıklarının azalmasında gözlemlenebilir. Artık iktisat politikaları, uluslar-üstü kurumlara ve ticaret anlaşmalarına daha fazla önem vermeye başlamıştır. Bu durum, ulusal organlardan uluslararası kurumlara doğru kısmi bir otorite ve güç transferinin yaşanmasından da gözlemlenebilir.

⁵⁸ Afşar, a.g.e, s.73

Ekonomik küreselleşme, gelişmekte olan ülkeler için her zaman sihirli bir değnek rolü üstlenmese de dünya çapında ticareti artırıp yükseltmiştir. Bu sonucun arkasında pek çok faktör vardır. İlk önce, dünya piyasalarının entegrasyonu ve hızlı teknolojik değişme, düşük işlem ve iletişim maliyetlerinden ortaya çıkan verimlilik kazançlarına yol açmıştır.

Bu gelişmeler, düşük maliyetler, yüksek pazar etkinliği, yüksek verimlilik, düşük ticaret engelleri ve yeni yatırım fırsatlarının ortaya çıkması aracılığıyla rekabeti artırmıştır. Bu durum ulus-devletleri, kendi yasalarını küresel standartlarla uyumlulaştırması konusunda zorlamaktadır

2.1.2. Küreselleşmenin Krizlerin Oluşumuna Etkisi

Finansal küreselleşmenin krizlerle olan ilişkisi farklı kanallar aracılığıyla açıklanabilir. Bir ülke finansal sistemini serbestleştirdiği, liberalleştirdiği zaman hem yurt içi hem de yabancı yatırımcılar tarafından kullanılmakta ve kontrol altında tutulmaktadır. Kapalı bir ekonomide, dışarıya açık olmayan bir ekonomide ekonomiyi sadece yerli yatırımcılar takip etmekte, öncülüğünü yapmaktadırlar. Açık bir ekonomide özellikle yabancı sermaye piyasa kontrolünü elinde bulundurmakta, etkileyebilmektedir.

Küreselleşmenin getirdiği finansal krizleri kapitalizmle de açıklamak mümkündür. Bugün dünyada küresel ekonominin ön plana çıkardığı ekonomik sistem kapitalizm olmuştur. Bunu Marksist teoriye göre açıklayacak olursak; Karın düşme eğilimi ortaya çıkar.

Sermayenin birikimi, sermaye kullanımının giderek artmasına yol açar. Diğer her şeyin sabit olduğu bir ortamda sermayedeki bu artış emekten elde edilen değer düşmesi ve dolayısıyla da kar oranının düşmesiyle sonuçlanır. Bu da kapitalizmin krize girmesine neden olur.

Düşük tüketim kapitalizmde krize neden olabilir. Eğer kapitalistler emekçilere karşı sınıf savaşında üstünlük sağlarsa ücretleri düşürmeye ve emek kullanımını ve dolayısıyla artık değeri arttırmaya çalışırlar. Bunun sonucunda tüketici talebi düşer ve yetersiz toplam talep kapitalizmde krize neden olur. Aşırı üretim de kapitalizmde krize neden olur.

Marx'ın öngörülleri doğru çıkmış ve kapitalizm her üç nedenle de krizlere girip çıkmıştır. Bununla birlikte sistemin küreselleştiği bir ortamda krizin nedenleri farklılaşmış, daha çok finansal sistem krizlerine dönüşmüştür. ⁵⁹

2.2. Global Mali Kriz

Global krizin çıkış şekillerini 6'ya ayırabiliriz: gelişmiş ve zengin ekonomilerde meydana gelen kriz, küresel ısınma sonucu meydana gelen kriz, gelişmiş ve zengin ekonomilerin birbirleriyle rekabetleri sonucu meydana gelen ekonomik kriz; petrol fiyatlarının aşırı derecede artmasından dolayı meydana gelen kriz; bölgesel bir savaşın meydana getirdiği kriz, gibi. ⁶⁰

Sermaye hareketlerinin serbestleşmesi ve kapitalizmin kürselleşmesiyle birlikte özellikle büyük ekonomilerde çıkan ekonomik krizler küresel alana kolaylıkla ve hızla yayılır olmuştur. Buna örnek olarak 2007 yılında ABD'de mortgage kredileri krizi olarak başlayan ve benzer nedenlerle İngiltere'ye sıçrayan ekonomik kriz 2008 yılının ikinci çeyreğinde küresel bir krize dönüşmüştür. Başlangıçta bu krizin Çin, Hindistan, Rusya ve Brezilya başta olmak üzere gelişme yolundaki ülkeleri pek etkileyemeyeceği düşünülürken, bu tahmin gerçekleşmemiş ve etkilenme derecesi bakımından farklılık gösterse de bütün ülkeler krizden etkilenmişlerdir.

2000 yılından sonra, bütün dünyada tüketim harcamaları artmaya başlamıştır. Bireyler, gelirlerinin üzerinde harcama yapmışlar ve daha iyi şartlarda yaşama istekleri, tüketimlerinin iyice artmasına neden olmuştu. Bankalar, çok düşük faizlerle tüketici kredileri vermekteydi. Gelişkin sanayileşmiş ve sanayileşen ülkelerde bu kredilere mortgage kredileri de eklenmişti. ABD ve AB (Avrupa Birliği)'de de durum aynıydı.

Serbest piyasalarının beşliği ABD'de tüketimler olması gerekenin üzerinde artmıştı. Borçlarını ödeyemeyen tüketiciler, haciz işlemi ile karşı karşıya kalıyor, ancak borç batağı fazla olmadığı için haczedilen malların satışı artı olarak diğer müşterilerden elde edilen karlar bankaların sağlıklı olarak işlemesine ya da öyle görünmesine sebep oluyordu.

⁵⁹ Tuba Yılmaz, Küresel Krizin Dünya Bankacılık Sistemine Etkileri ve Uluslar arası Bankacılık Sisteminin Yeniden Yapılandırılması, **Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, 2010, s.10.

⁶⁰ Sudi Apak ve Ayhan Aytacı, Küresel **Krizler, Kronolojik Değerlendirme ve Analiz**, İstanbul: Avcıol Basım Yayın, 2009, s.17.

Amerikan borsası Dow Jones, tarihindeki en yüksek düzeye ulaşarak finansal yatırımcılara yüksek getiri sağlıyor; bankaların üst düzey yöneticileri büyük bonuslar elde edebiliyor; devletin vergi gelirleri artıyor, tüketiciler artan ve kolaylıkla alınabilen tüketici kredileri sayesinde taleplerini arttırabiliyor; literatüre “finansallaşma” olarak geçen finans sektörünün reel sektör üzerinde, ondan giderek bağımsızlaşarak hakimiyet kurduğu bir dönem açılıyordu.⁶¹

Bununla birlikte, 2006 yılına gelindiğinde bankaların tüketici kredileri geri dönmemeye başladı. Bu durum, giderek talebi düşürdü ve 2008 yılının son çeyreğinde dünya ticaretinin daralmasına neden oldu. Yüz yetmiş ülkenin yüz yirmisinin ciddi ödemeler bilançosu sıkıntısı yaşayacağı açığa çıktı. Bu durumu bertaraf edebilmek için liberalizmin ruhuna aykırı olarak korumacı iktisadi politikaların uygulamaya koyulması ciddi olarak tartışılmaya başlandı. Küresel iktisadi daralma özellikle işsizliğin artmasına ve bundan kaynaklanan huzursuzlukların artmasına neden oldu. 2007’den bugüne kadar tüm dünyada 53 milyon insanın işini kaybettiği belirtilmektedir. Küresel iktisadi daralma yavaş yavaş siyasi alanda da etkisini göstermeye başlamıştır.⁶²

En son 1991 yılında cari işlemler fazlası veren ABD, o yıldan bugüne sürekli büyüyen ve milli gelirin yüzde 6,5’ine ulaşan cari açığıyla tüm dünyayı tedirgin ediyordu. Ancak ekonomisinin sürekli büyümesi, parasının uluslararası rezerv para olması, enflasyonunun tahammül edilebilir sınırlar içinde kalması ve daha önemlisi tasarruf fazlası veren ülkelerin bu açığı kapatmak için fazla sorun yaratmaması, bu sorunun uzun süre görmezden gelinmesini sağladı. Ekonomiyi soğutmak isteyen FED’in faiz artırımına giderek faizleri yüzde 5.25’e çıkarması subprime mortgage piyasasında yani yüksek riskli kredilerde batıkların artmasına yol açtı. 2007 yılının ilk ayında bu kredilerin yüzde 14,3’ü geri dönmedi. 2004-2006 yılları arasında yeni açılan mortgage kredilerinin yüzde 20’sinin yüksek riskli krediler olduğu ve bu piyasasının büyüklüğünün 600 milyar doları aştığı dikkate alınırsa sorunun ne kadar derinleşebileceği daha iyi anlaşılır.⁶³

⁶¹ Süreyya Yıldırım, “2008 Yılı Küresel Ekonomik Krizin Dünya ve Türkiye Ekonomisine Etkileri”, **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, No:12, 2010, s.24.

⁶² Sedat Aybar vd., “Uluslararası Finansal Kriz ve Siyasi Sonuçları”, **Maliye Finans Yazıları**. C.23, S.83, Nisan 2009, s. 32-44.

⁶³ Nesrin Nas, “Global Mali Kriz ve Türkiye Ekonomisi”, **Finans Politik&Ekonomik Yorum**, 2007, (Çevrimiçi) http://www.ekonomikyorumlar.com.tr/dergiler/yorum/Yorum_Sayi_510.pdf, C.44, (Erişim Tarihi: 19.05.2012), s. 6.

G-20 Finansal Piyasalar ve Dünya Ekonomisi Konferansı Deklarasyonunda bu gelişmelerin nedeni olarak şunlar belirtilmiştir: Güçlü büyüme, sermaye akımlarını artması ve finansal istikrarın sürdüğü bir ortamda piyasa katılımcıları riskleri yeteri oranda değerlendirmeden daha fazla getiri elde etmek istemişler ve tüketiciler hakkında gerekli incelemeleri yapmamışlardır. Aynı zamanda zayıf sermaye standartları, sağlam olmayan risk yönetim uygulamaları, karmaşık ve şeffaf olmayan finansal ürünlerin artmaya başlaması sonucunda aşırı kaldıraç oranları sistemde otoriteleri finansal piyasalarda oluşan riskleri yeterli derecede görememiş ve değerlendirememişler, finansal inovasyona ayak uyduramamış veya iç düzenleme faaliyetlerinin sonuçlarını göz ardı etmişlerdir.⁶⁴

Bu krizin temellerinden biri olarak kredi sıkışması “credit crunch” olarak tabir edilen ancak daha öncekilere göre daha karmaşık bir yapıya bürünmüş bir sıkışmadan bahsedilmektedir. Çünkü finansal yenilik aktiflerin paketlenip yeniden satışları için yeni yollara izin vermiştir. Bu ABD’de eşik altı mortgage piyasasının büyümesiyle iç içedir. Bu standart geliri ya da kredi profili olmayan bireylere standart olmayan “mortgage” lar sunmuştur. Ancak bu riskli ürünlerin yanlış fiyatlandırılması nedeniyle bir kriz meydana gelmiştir ve başta finansal kanallar olmak üzere dünyanın değişik bölgelerine talep cephesindeki daralmalarla yayılmıştır.

Amerikan kökenli en büyük bankalar \$10-15 milyar dolar zarar açıkladılar. Küresel finansal kriz, 2008 yılında Amerika’da Lehman Brothers’in iflas etmesiyle başlamış, finansal hizmet veren şirketlerin yanlış kredi uygulamaları sorunların temelini oluşturmuştur. General Motors’un finansal birimi \$20 milyar dolar zarar açıkladı. ABD’de mali kriz ortaya çıkmıştı.⁶⁵ Amerika’nın emlak sektörü kanalıyla ekonomiyi canlandırma girişimleri, gelişmiş ülkeler başta olmak üzere zincirleme olarak gelişmekte olan ülkeleri de etkisi altına almıştır.

Finansal kuruluşlar kredi verme işlevlerini yerine getirirken, ödeme gücü düşük olan, riskli kişi ve kurumlara sub-prime Mortgage kredisi kullanmış bu da küresel

⁶⁴ Faruk Akın ve Nalan Ece, “Küresel Finansal Kriz ve Bankacılık Sektörü İstihdamı Üzerine Etkileri”, **Marmara Üniversitesi, İİBF Dergisi**, Sayı:2, 2009, s.157.

⁶⁵ Abdülkadir Dursunoğlu, **Teori ve İlişkileri ile Global Ekonomik Kriz**, Konya, Çizgi Kitabevi, 2009, s. 93.

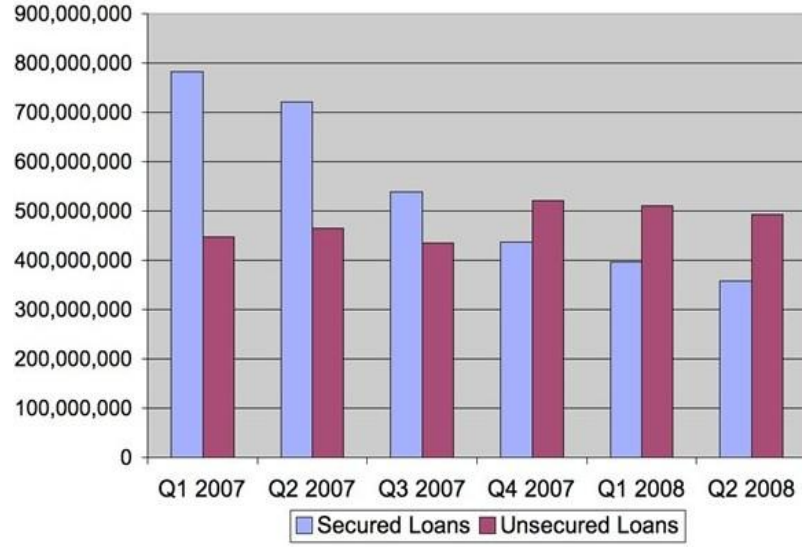
finansal krizin başlangıcı olmuştur. Mortgage sistemi ABD’de uzun yıllardır uygulanan ve 20-30 yıla kadar uzayan vadelerle ev sahibi olma imkanı sunan bir ev kredisi sistemidir. Bu sistemde, ev almak isteyenler tarafından kredi kuruluşlarından alınan krediler sabit ya da değişken faizlerle geri ödenmektedir. Kredi kullanmak isteyenler öncelikli olarak kredi geçmişlerine göre derecelendirilmektedir. Buna göre kredi geçmişi kötü olanlar, kredi geçmişi en iyi olanlara göre daha yüksek faiz ödemek zorundadır. Bankalar, yüksek faiz karşılığında bu kişiler sisteme dahil edilerek büyük bir riskin altına girmektedir. Ancak buradaki soru bankaların bu tür kötü riski almayı neden kabul ettikleriyle ilgilidir. Bu sorunun cevabı başta genel olarak mali piyasalar ile ilgilidir. Bankalar piyasada bolluğa likidite sayesinde bu tür kötü riskleri almışlardır.⁶⁶

Mortgage kredilerinin değişken faizli olması, zaten kredibilitesi düşük tarafların daha da zor durumda kalmasına neden olmuştur. Kullanılan kredilerden alacaklarını teminat olarak gösteren finansal kuruluşlar, yüksek faizle tahvil çıkarmış ve yüksek getiri elde etmeyi amaçlayan hedge fonlara satmışlardır. İpotekli olan varlıkların, emlak fiyatlarından kalan kısmına yeni ipotekler yapılarak kredi alınmış bu da reel olarak karşılığı olmayan kredi hacminin artmasına neden olmuştur.⁶⁷

Ancak kredi arzının kontrolsüz bir şekilde yapılması, Amerika’da faizlerin devamlı olarak arttırılması, değişken faizli Mortgage kredisi kullananlar açısından sıkıntı yaratmıştır. Kredilerin geri dönmemesi, konutların ipoteğe düşmesi, emlağa olan talebi azaltmış ve emlak fiyatlarında düşüşe neden olmuştur. İpotekli emlaklar üzerinden çıkan tahvillerin ise karşılığı bulunmadığından bankalar daha da zor bir duruma düşmüşlerdir. Böylelikle piyasada likidite sıkışıklığı oluşmuş, finansal kurumlar kaynak sıkıntısı içine girmişler ve bankalar arası borçlanma da yapılamadığından dar boğaza girilmiştir.

⁶⁶ Osman Ulugay, **Küresel Çöküş ve Kapitalizmin Geleceği**, 2.Basım, İstanbul: Özgür Yayınları, 2009, s. 35.

⁶⁷ İlker Parasız, **Finans Krizinin Güven Krizine Dönüşmesi Küresel Kriz**, Bursa: Ezgi Kitapevi, 2009, s.45.

Şekil 1: ABD Çeyrek Dönemlik Mortgage Teminatları

Kaynak: <http://www.marketingcharts.com/direct/mortgage-home-equity-direct-mail-halved-in-2008-5649/mintel-mortgage-loan-direct-mail-volume-quarter-july-2008jpg/>

2008 yılına kadar artan teminatlı mortgage kredilerindeki hacmi, 2008 yılında başlayan kriz itibariyle düşmeye başlamıştır. Kriz her ne kadar 2008 ortaya çıkmış olsa da, Şekil 1’de görüldüğü gibi yılının ilk çeyreğinden itibaren, ipotekli kredi hacimlerinde yavaş yavaş azalma olmaya başlamıştır. Tabii ki bunlar ABD’de artan konut sayısı ve şahısların kredilerini ödeyemez duruma gelmesi ve konut fiyatlarındaki düşüşle birlikte talep daralmasından kaynaklanmaktadır.

Finansal piyasalarda güven önemli unsurlardan biridir. Yaşanan Mortgage kriziyle birlikte güven önemli ölçüde zedelenmiştir. Hem kuruluşların kişilere güveni, hem de şahısların kurumlara güvenmesi noktasında önemli sıkıntılar yaşanmıştır. Tabii ki bu sorunun temelinde denetim eksikliğinin yer aldığını öncelikle belirtmek gerekir. Finansal kuruluşların kredi arz ederken yanlış tercihler yapmalarının dışında, bu kurumları denetleyen şirketlerin birtakım verileri gözardı etmiş olması, ekonomiyi içinden çıkılmaz bir sarmalın içine sokmuştur. Roubini (2010), 1997-2006 döneminde

konut sektöründe hızlı büyüme sonucunda oluşan balon ve reel konut fiyatlarının yüzde 100 artmasının altında yatan sebepler olarak şunları sıralamaktadır:⁶⁸

- 2001 sonrası dönemde FED faizlerinin düşük olması (gevşek para politikası)
- Küresel tasarruf fazlası nedeniyle uzun vadeli faizlerin düşük kalması
- Geleneksel olarak ABD’de uygulanan konut destekleme politikaları ve bu sektörde görülen kolaylaştırıcı vergi uygulamaları
- Eşik altı krediler dışında da gözlemediğimiz, denetleme ve düzenleme eksikliğinin borç vermeyi kolaylaştırması
- Finansal yenilikler/menkul kıymetleştirme nedeniyle ortaya çıkan aşırı borç verme faaliyetleri ve düşük kredi standartları
- Konut fiyatlarının artmaya devam edeceğine dair oluşan yanlış beklenti.

Finansal kuruluşlarla başlayan krizler yalnızca mali kriz seviyesinde kalmaz, aynı zamanda reel sektörü de etkisi altına alır. Özellikle 2008 yılında başlayan ekonomik kriz, gelişmiş ülke merkezli olduğundan sadece bir ülkeyi etkilemekle kalmamış kısa zamanda zincirleme etkiyle birçok ülkeyi etkisi altına almıştır.

Aslında var olmayan karşılıklar üzerine kredi verilmesiyle başlayan kriz likidite krizinin yaşanmasıyla devam etmiş ve piyasalarda para yaratılmıyor olması bütün ekonomik göstergeler üzerinde kendini hissettirmiştir. Başta finans sektörü olmak üzere emlak piyasasındaki küçülmeler ve piyasada likidite sıkıntısının olması, sektörlerin küçülmesine ve dolayısı ile ülke ekonomisinin de küçülmesine neden olmuştur.⁶⁹

Başta Amerika olmak üzere, gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomileri küçülmeye başlamıştır. Sektörlerde üretim durma noktasına gelmiş hatta bazı şirketler üretime ara vermiştir. Bu dönemde Amerika’da işsizlik rakamları uzun yıllar sonrasında en yüksek seviyeye çıkmıştır. Özellikle Amerika ile ticari ilişkileri fazla olan ülkeler bu krizden daha fazla etkilenmişlerdir. Çin Amerika’ya en fazla ihracat yapan ülkelerden birisi olmasından kaynaklı olarak bu dönemde ticari ilişkileri duraklama dönemine girmiştir. Bu durum Çin ekonomisini de sıkıntıya sokmuş ve ekonomik durgunluk burada da kendini göstermiştir.

⁶⁸ Nouriel Roubini, “ABD Ekonomisinde Yaşanan Gelişmeler, Bu Gelişmelerin Global Piyasalar ile Türkiye’ye Yansımaları”, 2008, (Çevrimiçi), <http://www.rgemonitor.com>, (Erisim Tarihi: 19.05.2012) s.8.

⁶⁹ Mahfi Eğilmez, **Küresel Finans Krizi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2009, s.69.

Amerika’da başlayan krizin, sonrasında Yunanistan’da kendini göstermesi ise denetimin istikrarlı finansal sistem oluşturulmasında ne kadar önemli olduğunu göstermiştir. Avrupa Birliğine gerçek dışı göstergeler sunan Yunanistan, yine Avrupa Birliği ülkelerinden gelen yardımlarla toparlanma sürecine girebilmiştir.

Önemli olan bir konu, kriz çıktıktan sonra yapılacakların belirlenmesi kadar aynı zamanda krizi oluşturacak sebeplerin en aza indirilmesinin sağlanmasıdır. Son kriz göstermektedir ki denetim biriminin etkin bir şekilde işlemesi, doğru bilginin sağlanması ve sistemin işleyişi açısından oldukça önemlidir. Likidite bolluğundan kaynaklanan kontrolsüz kredilerin verilmiş olması, bu yetkiye sahip kişilerin lisanslı ve gerekli tecrübeye sahip olmamalarından kaynaklanmaktadır.

Derecelendirme kuruluşlarıyla finansal hizmet veren şirketlerin ilişki içerisinde olması, denetim şirketleriyle finansal şirketlerin ilişkileri, şeffaflığı ve bilgi sağlanmasını önleyici unsuru oluşturmuştur. Denetim şirketlerinin bağımsızlığını kazanması ve bilgilerin herkese eşit miktarda ulaşması bu noktada önem taşımaktadır.

Mortgage krizi olarak anlatılan 2008 krizini şu şekilde açılabiliriz:⁷⁰

- Likidite bolluğu ve özensiz krediler
- Menkul kıymetleştirme
- Saydamlık Eksikliği
- Derecelendirme Kuruluşlarının eksiklikleri
- Düzenleyici Denetleyici Kuruluşların esnekliklerini sayabiliriz.

Menkul kıymetleştirme krizin nedenlerinden bir diğeridir. Menkul kıymetleştirme, kısaca nakit akışlarının bir havuzda toplanması ve yatırımcılara satılmak üzere mali bir varlık olarak menkul kıymetler üretilmesi olarak tanımlanabilir⁷¹. Risk paylaşımı, yüksek getiri iştahı, bankaların yasal sermaye yükümlülüklerini yerine getirmelerinde kolaylık sağlaması, risk taşımadan ya da daha fazla mevduata ihtiyaç duymadan bankaların yeni kredileri finanse etmelerinin sağlanması menkul kıymetleştirmeyi özendirir hususlardır.

⁷⁰ Yıldırım, a.g.e.s.75-85

⁷¹ Erdem Alptekin, “Menkul Kıymetleştirme ve Küresel Finans Krizindeki Rolü”, **İzmir Ticaret Odası, Ar&Ge Bülten**, Nisan, 2009, s.11.

Menkul kıymetleştirmenin krize sebep olmasındaki temel neden, bu sayede riskin bir kurumdan diğerine aktarılma imkanının olmasıdır. FED Eski Başkanı Greenspan, krizin sadece kredilerden kaynaklanmadığını asıl nedenin bu kredilerin paketlenerek tekrar satışı olduğunu ifade etmiştir.⁷²

Gelişmiş ülkelerde ve özellikle ABD’de finansal piyasalarda, faiz haddi, türev piyasaları, forward, swap işlemlerinden dalgalı swapa kadar bir çok finansal araç sunmaktadır.⁷³ . Çünkü sıradan yatırımcılar için her gün değişen yenileşen ve farklılaşan finansal araç ve kurumları izlemek zordur. Dolayısıyla finansal piyasalarda ciddi bir saydamlık sorunu ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan bir diğer konu ise daha önce bahsedilen asimetrik bilgi sorunudur. Bilginin yatırımcılara, farklı hızlar ve biçimlerde ulaşmasından asimetrik bilgi doğmaktadır. Ampirik araştırmalar finansal krizle saydamlık eksikliği arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Saydamlık arttıkça daha az finansal kriz oluşmaktadır.⁷⁴

Krizin nedenlerinden bir diğeri ise derecelendirme kuruluşlarının bağımsız olmayışıdır. Bankalarla ve diğer mali kuruluşlarla ilgili notlar veren rating kuruluşları bu firmalar tarafından finanse edildiğinden, derecelendirme kuruluşlarının objektif değerlendirme yapma kabiliyetleri azalmaktadır.

2.3. Avrupa Birliği’nde İkiz Kriz

2008 yılı Eylül ayında, ABD’nin dördüncü büyük yatırım bankası olan Lehman Brothers’ın iflas etmesiyle patlak veren kriz kısa sürede tüm dünyaya yayılarak küresel çapta bir mali ve reel sektör krizine dönüşmüştür. Krizin olumsuz etkileri Avrupa Birliği (AB)’nde de ciddi boyutlarda hissedilmiş ve Euro Alanı 2009 yılında % 4,1 oranında küçülerek tarihindeki en büyük daralmayı yaşamıştır. Yaşanan küresel kriz, AB ülkelerinde kamu açıkları ve borç stoklarının ciddi boyutlarda artmasına ve birçok üye ülkede kamu maliyesinin sürdürülebilirliğinin tehlikeye girmesine neden olmuştur. Nitekim 2006 yılında 7,1 trilyon Euro olan AB hükümetlerinin borç yükü 2009 yılı sonunda kurtarma paketlerinin de devreye girmesi ile 8,6 trilyon Euro’ya yükselmiştir.

⁷² Doğan Alantar, “Küresel Finansal Kriz: Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Maliye ve Finans Yazıları**, 2008. (Çevrimiçi) http://www.finanskulup.org.tr/maliye_finans/maliyefinans.html, (Erişim Tarihi: 20.05.2012). s.20.

⁷³ Hadiye Aslan, Houston Üniversitesi, “İpotekli Konut Finansman Sisteminde Kriz”, **BDDK 8.Kuruluş Yıl Dönümü Konferans Notu**, s.11.

⁷⁴ Alantar, **a.g.e.**, s.3

Euro Alanı ülkelerinin ekonomik performanslarında son yıllarda gözlemlenen gerileme ekonomik krizle birlikte daha da belirgin bir hal almış ve bu durum Euro'nun, dolayısıyla Ekonomik ve Parasal Birliğin ve nihayetinde AB'nin geleceğine dair endişeleri artırmıştır.⁷⁵

Özellikle Almanya ve Fransa gibi AB'nin siyasi bir proje olduğunu savunan bazı AB ülkeleri, mevcut AB politikalarının yaşanmakta olan sorunların çözümünde yetersiz kaldığını, özellikle Euro Alanı'nda makroekonomik gözetimin ötesinde bir ekonomik koordinasyona ihtiyaç duyulduğunu ve bu çerçevede AB düzeyinde yeni mekanizmalar oluşturulması gerektiğini savunmaktadır. Bu yaklaşım çerçevesinde, yalnızca para politikasının değil, üye ülkelerce uygulanacak maliye politikalarının da AB ölçeğinde çok daha sıkı kurallara tabi tutulması ve Euro Alanı ülkeleri arasındaki ekonomik yakınsamanın artırılması için ekonomik politikaların uyumlaştırılması büyük önem arz etmektedir.

Her ne kadar henüz AB düzeyinde gelecekte uygulanacak mekanizmaların kapsam ve derinliğine ilişkin tam bir mutabakat oluşmamış olsa da, küresel kriz ve bunun sonrasında gerek AB gerekse AB üyesi ülke ekonomilerinin bu krize verdiği tepki, AB'de ekonomik yönetim alanında kapsamlı reformlar yapılması gerektiğini açıkça ortaya koymuştur. Bu kapsamda, ilk olarak 29 Eylül 2010 tarihinde, İstikrar ve Büyüme Paketi'nin kabulünden bu yana AB'nin ekonomik yönetişiminin de en önemli aşamayı temsil eden ve başta Euro Alanı olmak üzere, AB'de bütçesel ve makroekonomik gözetim ve denetimi güçlendirmeyi amaçlayan kapsamlı bir ekonomik yönetim paketi kabul edilmiştir. Ayrıca, makroekonomik istikrarsızlıkları gidermeye yönelik olarak alınan önlemler çerçevesinde, Avrupa İstikrar Mekanizması'nın oluşturulması planlanmış ve söz konusu mekanizmanın 2013 yılının ortasında faaliyete geçmesi kararlaştırılmıştır.⁷⁶

Bununla birlikte, Euro Alanı'nda yaşanan borç krizlerinde AB ve AB üyesi ülkelerin küresel ölçekte rekabet gücündeki gerilemenin de önemli ölçüde etkili olduğu

⁷⁵ Sema Gençay Çapanoğlu, **İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu**, No:3, 2010.s.2

⁷⁶ Işıl Değerli ve Onur Örs, "Avrupa Birliği'nde Küresel Finansal Krize Karşı Alınan Önlemler ve Birliğin Rekabet Gücünün Arttırılmasına Yönelik Girişimler", **Ekonomik ve Mali Politikalar Başkanlığı**, 2011, Ankara.s.26

düşünülmektedir. Bu nedenle, 4 Şubat 2011 tarihinde Almanya tarafından, Fransa'nın da desteğiyle, üye devletler tarafından birçok ekonomik ve sosyal reformun gerçekleştirilmesini öngören bir Rekabet Paketi'nin oluşturulması önerilmiştir. Söz konusu Pakt aracılığıyla AB üyesi ülkelerin ekonomileri arasında daha güçlü bir yakınsamanın sağlanması ve üye devletlerin rekabet gücünün kalıcı ve sürdürülebilir bir şekilde artırılması hedeflenmektedir.

2.3.1. Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerde Borç Krizlerinin Nedenleri

Euro Bölgesi'ne dahil olan üye devletlerde ortak para birimi olan Euro'nun kullanılması ve bu ülkelerde para politikasının Avrupa Merkez Bankası (AMB) aracılığı ile tek bir elden yürütülüyor olması, söz konusu ülke ekonomilerinin birbirine sıkı bir şekilde bağlı olmasına ve bir Euro Bölgesi ülkesinde meydana gelen olumsuz gelişmelerin diğer Euro Bölgesi ülkelere de kısa sürede yayılmasına yol açmaktadır.

Bu hususun yanı sıra, AB üyesi ülkelerin finans ve reel sektörlerinin yüksek entegrasyon düzeyi de ülkelerin birbirinden etkilenme seviyesini ve hızını artırmaktadır. Nitekim 2010 yılının ikinci çeyreğinde Yunanistan'da patlak veren borç krizi, kısa sürede diğer Euro Bölgesi ülkelerini ve hatta ekonomik ve parasal birliğin geleceğini tehdit altına sokmuştur. Başta Almanya olmak üzere bazı üye ülkelerin Yunanistan'a yardım konusunda isteksiz olması, piyasalarda panik havasının yayılmasına neden olmuş ve sonuçta kamu maliyesi ve bankacılık kesimleri sorunlu olan İrlanda, Portekiz, İspanya, İtalya ve Belçika da borç krizine sürüklenme tehdidi ile karşı karşıya kalmışlardır.

Avrupa'da yaşanan ikiz krizin nedenleri olarak; kaynakların yanlış tahsisi, rekabet kaybı ve bu sorunların Euro'ya katılım sürecinde yaşanan ekonomik canlanma dolayısıyla fark edilememesi şeklinde özetlenebilir.⁷⁷ Kriz öncesi dönemde Euro'ya katılan ülkelerde faiz oranları düşmüş ve söz konusu ülkelerin borçlanma imkânları kolaylaşmıştı. Artan iç talebe, GIIPS (Yunanistan, İrlanda, İtalya, Portekiz, İspanya) ülkelerindeki talep artışına cari dengesizlikler ve artan özel borçlar eşlik etti. Artan talep

⁷⁷ Uri Dadush vd. (2010). "Paradigm Lost The Euro In Crisis", **Carnegie Endowment For International Peace**, s.10, (Çevrimiçi) <http://www.CarnegieEndowment.org>, (Erişim Tarihi: 21.05.2012).

yatırım artışıyla birlikte ücretlerin ve özellikle ticaret dışı varlıkların ve hizmetlerin fiyatları olmak üzere tüm varlıkların fiyatlarının artmasına neden oldu.⁷⁸

Euro bölgesinde hizmet fiyatlarındaki artış GIIPS ülkelerinde yıllık bazda ortalama %1,5 civarında iken Kuzey Avrupa Ülkelerinde (Avusturya, Belçika, Fransa, Almanya ve Hollanda) %0,5 düzeylerinde idi. 1997–2007 yılları arasında GSYİH'nın %4 kadarı endüstriyel sektörlerden finansal hizmetlere, gayrimenkule ve ticarete kaydı. Oysa aynı dönemde Kuzey Avrupa Ülkelerinde bu oran %2'dir. 1997–2007 arası kişi başı kamu harcamaları %75 arttı. Kuzey Avrupa Ülkelerinde ise kişi başı kamu harcama artışı %34'te kaldı. Kuzey Avrupa Ülkelerinin ekonomik ve kurumsal hâkimiyeti bu ülkelerde pekişti.⁷⁹

Rekabet eşitsizlikleri sadece Euro Bölgesi içinde kalmadı. Başta Almanya olmak üzere rekabet gücü yüksek olan bölge ülkeleri de dış dünyaya karşı rekabet kaybına uğradılar. Euro bölgesi dışında ABD, Japonya ve Çin gibi ülkelerle kıyaslandığında birim emek maliyetleri arttı. Euro bölgesi ülkeleri ihracat pazarlarında bu ülkeler karşısında gerilediler. Rekabet kaybına Euro'nun değerlenmesi katkı sağladı.⁸⁰

Bu gelişmeleri takiben kamu borcunun çevrilebilirliğine ilişkin sorunlar nedeniyle AB'ye yardım talebi ile başvuran Yunanistan için 10 Mayıs 2010 tarihinde AB-IMF ortak operasyonu ile 110 milyar Euro tutarında bir kurtarma paketi açıklanmıştır. Ardından, 28 Kasım 2010'da İrlanda, bankacılık sektöründe yaşadığı sorunlar nedeniyle AB'ye yardım talebi ile başvurmuş ve İrlanda için AB-IMF işbirliğinde 85 milyar Euro tutarında bir kurtarma paketi açıklanmıştır. Son olarak Portekiz 6 Nisan 2011 tarihinde AB'den yardım istemiş olup, Portekiz'e AB-IMF işbirliğinde 78 milyar Euro tutarında yardım yapılması kararlaştırılmıştır.

Global krizin başlamasından sonra, Amerika ile ve birbirine benzer sebeplerden dolayı Avrupa bankaları 2007 sonrasında likidite sıkışıklığı içine girmiştir. Emlak balonunun patlamasıyla ve kamu borçlarıyla birlikte ülkeler zor duruma giren bankalar da bunların etkileriyle uğraşmak durumunda kaldı. ECB, bankaların bilançolarını düzeltmesi için likidite sağladı ancak sağlanan likiditeler bankaların kredi artışını durdurmadan mali yapılarını düzeltmeye yeterli olmayacaktı.

⁷⁸ Mustafa Öztürk ve Osman Nuri Aras, "Euro ve Kriz Sonrası Dönemde İstikrar", **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, C.3, No:2,S.150.

⁷⁹ Dadush, **a.g.e.**,s.15.

⁸⁰ Öztürk ve Aras, **a.g.e.**,s.151.

Fakat Euro bölgesinin merkez ülkeleri (Almanya, Hollanda, Fransa ve Belçika) 2007-2008 döneminde, İtalya, İspanya, İrlanda, Yunanistan ve Portekiz'e kredi vermeye devam etti. 2008 yılında merkez ülkelerin uluslararası brüt alacaklarının tutarı 1,5 trilyon Euro'ya ulaştı ki bu rakam merkez ülke bankalarının sermayelerin yaklaşık üç katına karşılık geliyordu. 2009 yılında, kriz nedeniyle çevre ve merkez devletlerin finansal piyasalardan ekstra fon talebi ihtiyacı yaklaşık 1 trilyon Euro düzeyindeydi. Resesyona derinleştiği için kamu gelirleri düşerken, finansal sektörü kurtarmak ve talebi korumak amacıyla kamu harcamaları yükseldi.⁸¹

Bu bağlamda devletler, uluslararası finansal piyasalarca “en kötü zamanda” finanse edildi. Bankaların kredi vermedeki isteksizlikleriyle, uluslararası sermayenin kamu borçlarını finanse etmekten sağladığı getiri yükseldi. Finansal sermaye, çevre ülkelerin kamu borçları üzerinden spekülasyon ataklarına yöneldi. Avrupa Merkez Bankası ise buna seyirci kaldı. Kısacası, Avrupa finans sektörü kurtarıldı, fakat sadece sonuçta dönüp kendini kurtarana saldırması için kurtarıldı.⁸²

2.3.2. Ekonomik ve Parasal Birlik Sürecinin Getirdiği Sorunlar

Avrupa Birliği(AB)'nin oluşturulmasındaki amaç ortak ekonomik amaçları olan bir ekonomik alanın oluşturulması ve ortak bir para biriminin kullanılması olarak özetlenebilir. Ülkeler grubunda bu amaçlara ulaşabilmek için sağlam ekonomik altyapı ile birlikte, ortak gümrük, maliye ve para politikalarının sorunsuz ve kusursuz bir şekilde oluşturulması ve uygulanması gerekmektedir. Ancak Avrupa'da başlayan kriz gösterdi ki aslında AB'ye katılan ülkelerin ekonomik altyapıları gerektiği kadar iyi değildi.

AB'ye üyelik sürecinde, aday ülkelerin sağlaması gereken Maastricht Kriterleri ekonomik koşulların sağlanması için ortak bir koşul olarak belirlendi. Ortak gümrük politikalarında belli ölçüde başarı sağlandı. Parasal birlikle birlikte, para politikası AB ortak bir kuruluşu olan Avrupa Merkez Bankası'nın yetkisinde olurken maliye ve vergi politikaları uygulamaları ülke hükümetlerin yetkisinde kaldı. Dolayısıyla maliye ve vergi politikalarında AB'ye uyumun sağlanması hükümetlerin inisiyatifiyle gerçekleşecekti. Birleşme sürecinin zayıf tarafı da burası oldu.

⁸¹ (Çevrimiçi) http://researchonmoneyandfinance.org/media/reports/eurocrisis/e_summary_trk.pdf, (Erişim Tarihi: 22.05.2012).

⁸² (Çevrimiçi) http://researchonmoneyandfinance.org/media/reports/eurocrisis/e_summary_trk.pdf, (Erişim Tarihi: 22.05.2012).

AB’de hükümetlerin bağımsız kararlar verebilmesi, maliye politikalarını, ülkelerinin politik hedeflerine hizmet edecek şekilde oluşturmalarını ekonomik krizin zeminin hazırlamaya başlamıştı. Avrupa birleşme sürecinin verdiği güvenle mali disiplinden uzaklaştılar. Bütçe açıkları ve artan borç yükleri Avrupa Birliğine girişten sonraki yıllarda pek hissedilmese de 2008 global kriziyle su yüzüne çıktı. Bu durum aslında Avrupa Birliği organlarının hükümetleri ve politikalarını yeterince denetleyemediği, güçlü denetim mekanizmaları oluşturamadığı ve hükümetlerin mevcut durumlarını gizleyebildikleri görüldü.⁸³

Birliğe girişte bazı ekonomik kriterler tespit edilmiş ve ülkelerin buna uyum sağlama koşulu getirilmişti. Ancak göz ardı edilen bir konu vardı ki bu da ülkeler arası gelişmişlik düzeylerindeki farklılıktı. Arada oluşan farklılıklarının giderilmesi için Avrupa Birliği fonları oluşturuldu. Bu fonlar birlik içindeki az gelişmiş olan bölgelere kullandırılmak suretiyle aradaki fark kapatılacaktı. Ne var ki AB fonları kurulduğu andan itibaren gelişme farklılıklarını giderecek büyüklükte olmadı. Birliğe yeni katılımlarla bütünüyle yetersiz hale geldiler. Mevcut kullanımlar da az gelişmiş bölgelerin ticari rekabet gücünü arttıran sektörlerle aktarılamadı. Böylelikle bölgeler arasındaki gelişmişlik farkları giderilemedi.⁸⁴

AB’nin kurucusu olan ülkeler Almanya ve Fransa gibi gelişmiş ülkelerin, diğer ülkelere göre sanayisi ve ekonomisi daha ileri düzeydeydi. Avrupa Birliğine sonradan katılan ülkelerin büyük bir kısmı Batı Avrupa ülkeleri (Almanya, Hollanda ve Fransa) ile imalat sanayinde rekabet edecek seviyede değillerdi. Birlikte yer alan diğer ülkelerin, başta Almanya olmak üzere rekabet gücü yüksek ülkeler karşısında imalat sanayi gerilemeye başladı. Üretimde geri kalan ülkeler ticaret açığı vermeye başladılar.⁸⁵Bunun sonucunda pek çok Avrupa Birliği ülkesinde borç krizine bu koşullar altında girildi.

2.3.3. Yunanistan Krizi

Yıllardır yürütülen yanlış politikalar ve mali disiplinsizlik küresel krizin etkileriyle birleşince Yunanistan kaçınılmaz olarak iflasın eşiğine gelmiştir. Bu konuda

⁸³ Paul JJ Welfens, “The Euro Crisis as a Starting Point for a Break-up of the EU?” **AICGS Advisor**, (Çevrimiçi) <http://www.aicgs.org/documents/advisor/welfens0510.pdf>, 2010. s.5, (Erişim Tarihi: 22.05.2012).

⁸⁴ Öztürk ve Aras, **a.g.e.**,s.151.

⁸⁵ Philipp Bagus, “The Tragedy Of The Euro”, **Ludwig Von Mises Institute**, (Çevrimiçi) http://mises.org/books/bagus_tragedy_of_euro.pdf, 2010, (Erişim Tarihi: 22.05.2012).

yürütülen tartışmalar iki ekseninde gerçekleşmektedir: Almanya'nın savunduğu ilk görüşe göre, Yunanistan sorumsuz politikalarının bedelini ödemeli, sıkı reformlar uygulayarak ekonomisini kendi başına düzlüğe çıkarmalıdır.

Fransa'nın başını çektiği diğer görüştekilere göre ise, tüm üye ülkeler zor durumdaki Yunanistan'a yardım etme konusunda sorumluluk üstlenmelidirler. Bu 'Birlik' olmanın gereğidir. Her iki görüşün paylaştığı ortak nokta ise, Yunanistan'ın bu krizde suçunun büyük olmasıdır. Bunda Yunanistan'ın çeşitli resmi istatistiklerde krizin boyutlarını önemsiz gösteren hilelere başvurusu, sonradan ise bunun ortaya çıkmasıyla üye ülkeler nezdinde ciddi bir güven kaybı yaşamasının payı vardır.

Ekonomik ve parasal birliğe üye olmak için de istatistiklerini manipüle eden Yunanistan, üye olduğu 1980 yılından itibaren ekonomik olarak AB standartlarının altında olmuş; ürettiğinden fazla tüketmiş, imkânlarının ötesinde yaşamış, kamu maliyesinin sürdürülemez hale gelmesiyle de krize girmiştir. Küresel ekonomik krizle birlikte borç sarmalına giren Yunanistan, bu konuda önlem almak yerine, dış kaynak bulabilmek için içinde bulunduğu durumu örtbas etmeye çalışmıştır. Krizin diğer nedenleri olarak seçimler öncesi takip edilen popülist politikalar, gereğinden fazla memur alımlarının yapılması, vergi kaçakçılığı, emeklilik sistemindeki sorunlar ile erken emeklilik, tarım sektöründeki yapısal sorunlar, AB fonlarının yanlış kullanımı ve yolsuzluk olarak sayılmaktadır.

Krizin güçlü sinyaller vermeye başladığı zamanda, Karamanlis Hükümeti erken seçim kararı alarak bu zor durumdan bir çıkış yolu aramıştır. Ekim 2009'da seçim kararı öncesi açıklanan resmi verilere göre bütçe açığı %5,1, kamu borcunun GSYİH'ya oranı ise %100'dü. Bu verilerde zorunlu revizyonlar yapılırca işin gerçek yüzü ortaya çıkmıştır: bütçe açığı Maastricht kriterlerinin 4 kat üstünde %12,7 iken, kamu borcunun GSYİH'ya oranı ise %120'leri aşmaktaydı. Seçimler sonrasında iktidara gelen Papandreu hükümeti, krizden çıkış için gerekli tedbir paketini açıkladığında ülke içinde ciddi bir muhalefetle karşılaşmıştır. Sendikalar büyük grevler düzenleyerek uygulanmak istenen kemer sıkma politikalarını şiddetle protesto etmişlerdir. Ülkenin krizde olmasında yeterli denetim yapmadığı gerekçesiyle payı olduğu konusunda eleştirilen komisyon, gittikçe daha çok dile getirilmeye başlanan iflas uyarıları sonucunda, ülkenin reform sürecini sıkı takip altına almıştır. Fakat alınan önlemler sınırlı kaldığından ve

AB Yunanistan'a yardım konusunda somut adımlar atmakta geciktiğinden, piyasalara gereken güven verilememiş, kriz derinleşmiştir.⁸⁶

Uzun süredir gündemde olan yapısal reformların bir türlü hayata geçirilememesi ve dış borçlanmayla sağlanan mali kaynakların doğru kullanılmaması gibi hususlar küresel krizin yarattığı olumsuz etkilerle birleşmiş ve Yunan ekonomisinin ciddi ölçekte bir krize sürüklenmesine yol açmıştır.

Krizin bu denli büyük yıkımlarla Yunanistan'da yaşanmasının sebebi olan küresel bağlantılarının dışında sürdürülen ulusal ekonomi programları ve Yunanistan'ın siyasi istikrarsızlıkları krizin büyük aktörlerindendir. Yunanistan'ın verdiği raporlarda istatistiklerle oynaması, ülke çapında yeterli sanayileşmenin olmaması, sahip olduğu memur sayısı ve onların esnek çalışma koşulları gibi lüks tüketim göstergeleri, AB üye ülkeleri arasında en zayıf halka olduğunu net bir biçimde göstermiş ayrıca da yaşanan kriz AB içinde yeniden bir dizaynın gerekliliğini vurgulamıştır.

Yunanistan'ın yaşadığı krizin nedenleri olarak kabul edilen en genel ifadeler ile sıralayacak olursak;

- Yunanistan'da son yıllarda aşırı artan kamu harcamaları,
- Bu dönemde kamu çalışanlarının maaşlarının iki katına çıkartılması,
- Vergi kaçakçılığının ulaştığı boyutun gelir vergisinde yarattığı boşluk
- Yaşanan küresel ekonomik krize Yunanistan'ın hazırlıksız yakalanması,
- Bütçe açığı rakamlarının AB standartlarında belirlenenden rakamın tam dört katı olması. ⁸⁷

Bu krizin Yunanistan merkezli yaşanmasının ardından ortaya çıkan bazı ülke içi uygulamalar özellikle Almanlar tarafından çok eleştirildi. Yunanistan kurtarma planının mali yardım paketinin en büyük hissedarı olarak krizin sebeplerini ve krizi doğuran ortamı çok defa gündemine taşımıştır. En büyük başlık olarak ele alınan yolsuzluk, ülke ekonomisinin karmaşasının nedenini en net şekilde açıklama yöntemi olarak kabul edilmiştir. Bilhassa, fakelaki ve miza diye literatürde yer alan bu iki ödeme oldukça ciddi tartışmalara sebep olmuştur. Fakelaki, kelime anlamıyla küçük bir zarf demektir. Yani eğer bir vergi denetçisiyle iş yaparken yada doktora muayene olmak

⁸⁶(Çevrimiçi)[http://www.21yyte.org/tr/yazi4284Yunanistani Kurtarma Planı ve AB İçinde Alman Fransız Güç Mücadelesi.html](http://www.21yyte.org/tr/yazi4284Yunanistani_Kurtarma_Plani_ve_AB_Icinde_Alman_Fransiz_Guc_Mucadelesi.html), (Erişim Tarihi:19.05.2012).

⁸⁷ Çevrimiçi) <http://www.tuicakademi.org/index.php/yazarlar1/66-hilal-yildirim-tum-yazilari/397-yunanistan-ekonomik-krizi-ve-abnin-kriz-politikasi>, (Erisim Tarihi: 19.05.2012).

istediğinizde sorunla karşılaşıldığında yapılan ödemedir. Miza ise; fakelaki gibi küçük bir ödeme olmamakla birlikte çok daha büyük işler için kullanılırdı. Özellikle büyük yabancı şirketlerin iş yapabilmesi ve büyük devlet ihaleleri için miza kaçınılmaz bir zorunluluktur.

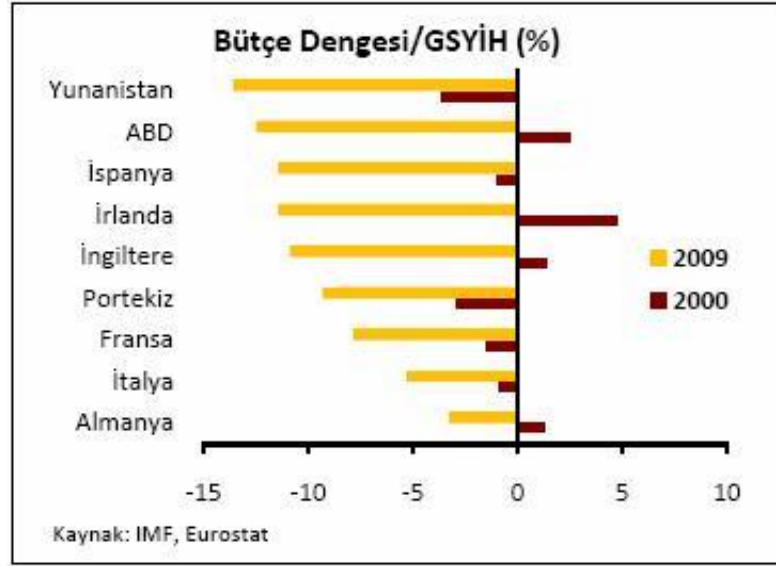
Resmen rüşvetin işlediği bir sistemde en büyük aktörlerden biri de Alman sanayi şirketleridir. Alman şirketleri ve Yunanistan arasında rüşvet fonlarının Yunan bankalarında ele geçirildiği Siemens skandalı gibi tespit edilmiş onlarca örnek bulunmaktadır.⁸⁸

İzlenen politikalar çerçevesinde, ekonomik büyümenin temel olarak dış borç kaynaklı olması orta ve uzun vadede Yunanistan'ın kamu borçlarında çok ciddi boyutta artışa yol açmıştır. 2000 yılında 150 milyar Euro seviyesinde olan Yunanistan'ın kamu borçları, geçtiğimiz on yıl içerisinde % 100 oranında artış göstererek, 2009 sonu itibarıyla 300 milyar Euro seviyesine yükselmiştir.

Kamu borçlarındaki ciddi oranlı artışa rağmen, kamu gelirlerinde aynı oranda artış sağlanamamıştır. 2001 yılında GSYH'nin % 21,8'i seviyesinde olan vergi gelirleri 2009 yılında GSYH'nin % 19'una düşmüş olup, bu oran AB ülkeleri içindeki en düşük orana sahiptir.⁸⁹ Bu hususlara ilave olarak, yaşlanan nüfus dinamikleri dikkate alınarak hayata geçirilmesi gereken sosyal güvenlik reformu gibi yapısal reformların sürekli ertelenmesi de bütçe dengesini bozucu ilave unsurlar olarak ortaya çıkmıştır.

⁸⁸ (Çevrimiçi) <http://www.tuicakademi.org/index.php/yazarlar/66-hilal-yildirim-tum-yazilari/397-yunanistan-ekonomik-krizi-ve-abnin-kriz-politikasi>, (Erisim Tarihi: 19.05.2012).

⁸⁹ (Çevrimiçi) http://www.iscilerinbirliigi.org/index/index.php?option=com_content&view=article&id=91:yunanistan-krizi-ve-avrupa-birliigi&catid=37:haberler&Itemid=27, (Erisim Tarihi: 20.05.2012).

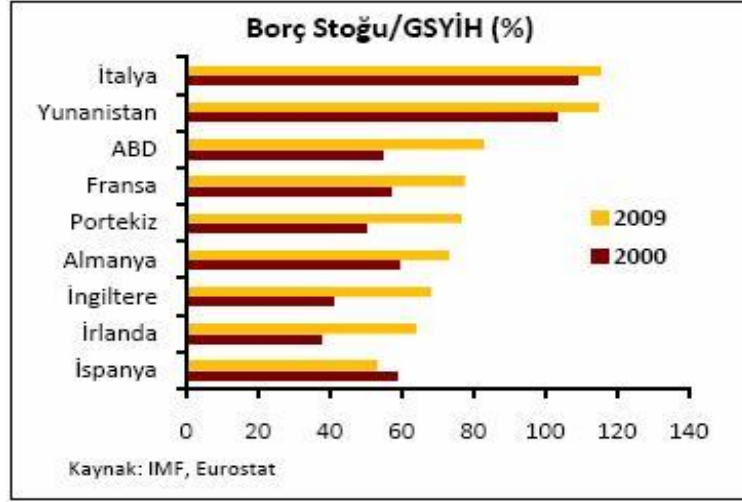
Şekil 2: Bütçe Dengesi/GSYİH (%)

Kaynak: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/gfsr/2009/01/pdf/text.pdf>

Diğer taraftan, toplam 100 milyar Euro tutarındaki AB desteği ile üye devletler arasında en çok AB kaynağı alan Yunanistan bu imkanı doğru bir biçimde kullanamamış, yanlış ve neticelendirilemeyen alanlara aktarılan AB menşeli kaynakların kullanımında yolsuzluk iddiaları da gündeme gelmiştir.

Tüm bu sorunlara ilave olarak, uluslararası finansal kriz Yunanistan'ın gelirlerinde önemli oranda düşüşe sebep olmuştur. Ülkenin döviz kaynakları için hayati önem taşıyan ve toplam milli gelirde önemli payı bulunan turizm gelirlerinde 2009 yılında % 15'in üzerinde azalma gözlemlenmiştir. Diğer taraftan dünyadaki yük gemilerinin % 20'sine sahip olan ve deniz yolu taşımacılığında ilk sırayı alan Yunanistan, yine kriz sebebiyle dünya mal ticaretindeki daralmadan en fazla etkilenen ülkelerden birisi olmuş ve 2009 yılında taşımacılık gelirlerinde % 30 civarında bir düşüş gerçekleşmiştir.⁹⁰

⁹⁰ Hakkı Odabaş ve Ercan Bahtiyar, "Küresel Kriz Bağlamında AB Üye Ülkeleri Bütçe Açıkları: Genel Bir Değerlendirme", *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, C.2, S.1, 2010.s.165.

Şekil 3: Borç Stoğu/GSYİH (%)

Kaynak: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/gfsr/2009/01/pdf/text.pdf>

Yunan hükümeti, 2009 yılında % 12,7 olarak açıkladığı bütçe açığını 2012 yılında % 2,8'e indirmek için 14 Ocak 2010 tarihinde bir istikrar programı açıklamıştır. Ancak, daha sonra Yunanistan'ın 2009 yılındaki bütçe açığının GSYH'nin % 15,4'ü düzeyinde olduğu ortaya çıkmış, bu durum Yunanistan'a olan güvensizliği daha da artırmıştır. Bütçe açığına ilişkin söz konusu rakam, Euro Bölgesi ülkelerinin Maastricht Kriterleri çerçevesinde uyması gereken %3 sınırının beş katına tekabül etmektedir.

Avrupa Komisyonu Yunanistan'ın bütçe açığını 2012 yılına kadar % 3'ün altına çekme planını destekleyerek, Yunan hükümetine personel giderlerinin azaltması gibi ilave tedbirler alması çağrısında bulunmuştur. Bu kapsamda, 5 Mart 2010 tarihinde hükümetin 4,8 milyar Euro tasarruf etmesi için kamu sektöründe ücret kesintisi ve vergilerin artırılmasını kapsayan bir paket hazırlanmıştır. Paketteki önlemlerle KDV oranı % 21'e çıkarılmış, kamu sektöründe primler % 30 kadar kesilmiş, akaryakıt, sigara ve alkollü ürünlerden alınan vergiler artırılmış ve emekli maaşları dondurulmuştur. Diğer taraftan, vergi kaçağı sorununun üstesinden gelmeyi ve yüksek gelirlilerden daha fazla vergi alınmasını amaçlayan bir vergi reformu yasası Yunan Hükümetince kabul edilmiştir.⁹¹

⁹¹ Odabaş, a.g.e., s.166

Yunanistan'ın yaşamakta olduğu krizin diğer AB üyesi ÷lkelere de sıçramasının engellenmesi ve Euro'nun korunması amacıyla, Euro Alanı ÷lkeleri 2010 yılı Mart ayında Yunanistan'a yardım sağlanmasına yönelik IMF ile ortak bir finansal yardım mekanizması oluşturulması için anlaşmışlardır. Bu gelişmelerin sonucunda AB ve IMF'nin katkısıyla oluşturulan toplam 110 milyar Euro tutarındaki 3 yıl vadeli kurtarma paketi Yunanistan'a tahsis edilmiştir. Ancak Yunanistan aldığı yardımı iyi değerlendirememiştir. ÷lkede gerekli reformlar yapılamadığından, yeniden iflasın eşiğine gelmiştir. Yunanistan'ın 103 milyar Euro'luk borcu silinmiştir ve bununla birlikte yeni bir kurtarma paketi hazırlanmıştır.⁹²

Yunanistan'daki sorunların domino etkisi yaratarak Portekiz, İrlanda, İtalya ve İspanya gibi Euro Bölgesi'nde yer alan ve ekonomilerinde bazı yapısal sorunlar barındıran ÷lkeleri de etkilemesinden korkulması ve krizin derinleşeceğine yönelik kaygılar, bazı ÷lkelerde tahvil fiyatlarının düşmesine, faiz oranlarının ve dolayısıyla borçlanma maliyetlerinin yükselmesine ve neticede kamu borcunun GSYH içindeki payının artmasına ve borç sürdürülebilirliğinin tehlikeye girmesine yol açmıştır. Nitekim Yunanistan'da sonra İrlanda ve Portekiz de yardım talebi ile AB'ye başvurmak zorunda kalmışlardır.⁹³

Son olarak uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu Standard&Poor's, ağır borç yüküyle boğuşan Yunanistan'ın uzun vadeli kredi notunu düşürmüştür. Böylece Yunanistan, dünyanın en kötü kredi notuna sahip olmuştur. Standard & Poor's dan yapılan açıklamada, "Yunanistan'ın 2013 yılından önce muhtemelen borcunu ödeyemeyeceği" belirtilmiş ve "B" olan uzun vadeli kredi notu, üç kademe birden düşür÷lmüş, Yunanistan'ın kredi notu "CCC" olmuştur.⁹⁴

Yunanistan'ın borcunun milli gelirine oranının yıl sonunda yüzde 157'ye çıkması beklenmektedir. Yunanistan'da Avrupa bankalarının 188 milyar Euro tutarında tahvil

⁹² (Çevrimiçi) <http://ekonomi.milliyet.com.tr/yunanistan-i-2-kurtarma-paketi-onaylandi/ekonomi/ekonomidetay/21.02.2012/1505836/default.htm>, (Erişim Tarihi: 22.05.2012).

⁹³ Işıl Değerli ve Onur Örs, "Avrupa Birliği'nde Küresel Finansal Krize Karşı Alınan Önlemler ve Birliğin Rekabet Gücünün Arttırılmasına Yönelik Girişimler", **Ekonomik ve Mali Politikalar Başkanlığı**, 2011, Ankara. s.43.

⁹⁴ (Çevrimiçi) <http://www.turkishgreeknews.org/tr/yunanistan-notu-3-basamak-dusuruldu-6011.html>, (Erişim Tarihi: 20.05.2012)

pozisyonu bulunmaktadır. Yunanistan, IMF ve Avrupa Birliği'nden aldığı 110 milyar Euro'luk yardım paketinin ardından beklentileri karşılayamamış ve gelecek yıl borçlanma için piyasalara dönüş imkanı neredeyse kapanmıştır. Bu nedenle Avrupa Birliği'nin Yunanistan'a 2012 ve 2013 finansman tutarını kapsayan 70 milyar Euro civarında yeni bir yardım paketi hazırlaması beklenmektedir.

Avrupa Birliği üyesi ülkelerin bu yapılandırmadaki amacının Yunanistan'ı kurtarmaktan ziyade, olası bir temerrüt durumunda zarara uğrayacak Avrupalı bankaları korumaktır.⁹⁵

2.3.4. İrlanda Krizi

Avrupa'nın bilgisayar yazılım merkezi ve bir teknolojik ilerleme cazibesi haline gelen İrlanda 1990'ların sonundan itibaren küresel ekonomide kendini göstermekteydi. İrlanda mal ticareti (ihracat ithalat) dengesinde AB içinde ulusal gelirine oranla en yüksek ticaret fazlasını elde ederken, sıcak para girişlerinin spekülatif saldırılarına karşı duramamış ve toplam cari işlemler dengesinde ulusal gelirine oranla yüzde 1,5 düzeyinde bir cari işlemler açığının önüne geçememişti. Yükselen cari açık, 2008 ve 2009'da finansal sisteme yönelik kurtarma operasyonlarının maliyetleri ile birleşince sürdürülemez bir borç krizine dönüşmüştü.⁹⁶

İrlanda 1990'lı yılların başından itibaren sürekli refah artışı içerisinde olmuştur. Ancak bu refah artışı 2008 yılında yaşanan küresel krize kadar devam etmiş ve bu krizden en çok etkilenen AB ülkelerinden biri olmuştur. İrlanda'da ekonomik tablonun hep iyi şekilde devam edeceğine olan inanç, emlak fiyatlarında astronomik artışları tetikleyerek spekülatif bir emlak piyasasının oluşmasına yol açmıştır. Nüfusu 4,5 milyon olan İrlanda'da hiç kimsenin satın almadığı 300 bin konutun inşa edilmiş olması nedeniyle oluşan emlak sektörü balonu, krizin en önemli sebeplerinden biri olarak kabul edilmektedir.

İrlanda ekonomik büyümesinin büyük bir kısmını konut ve finans sektöründeki yükselişe borçludur. 2008 yılındaki küresel finans kriziyle birlikte konut fiyatlarının % 50-60 oranında değer kaybetmesi, konut kredilerinin büyük bölümünü yapılandıran bankaların ciddi oranda zarar etmesine yol açmıştır. Vergi gelirlerinde hızlı bir biçimde

⁹⁵(Çevrimiçi) <http://www.turkishgreeknews.org/tr/yunanistan-fransiz-opucugu-5974.html>, (Erişim Tarihi: 19.05.2012)

⁹⁶ Erinç Yeldan, "Ekonomi Politik, İrlanda'yı Kurtarma Paketi", (Çevrimiçi) http://www.bilkent.edu.tr/~yeldane/Yeldan287_01Ara10.pdf, (Erişim Tarihi: 20.05.2012). s.2.

gerileme yaşanırken, hükümetin bankaları kurtarmak için 45 milyar Euro tutarında kaynak aktarması bütçe açığının hızla büyümesine neden olmuştur. İrlanda'da 2009 yılında GSYH'nin % 14,3'ü düzeyinde olan bütçe açığı, 2010 yılında GSYH'nin % 32,4'üne ulaşmıştır.

ABD'de başlayan küresel krizin yapısına bakıldığında, Amerika ve İrlanda'nın krizin gelişiminde ortak noktaları olduğu göze çarpmaktadır. Hem ABD hem de İrlanda, emlak fiyatlarının artmaya devam edeceğine inanmışlardır. Bu düşünceyle birlikte konut yapımları devam etmiş ve bankalardan kredi kullanımları artmıştır. Her iki ülkede de aşırı şekilde ucuz kaynak girişi yaşanmıştır. ABD'ye gelen ucuz maliyetli paranın kaynağı Çin olurken, İrlanda'nın kaynakları ise başta Almanya olmak üzere AB'nin diğer ülkelerinden gelmiştir. İki ülke arasındaki en önemli benzerlik ise düzenleyici ve denetleyici çerçevenin risk algılama ve önleme konusundaki yetersizliği olmuştur. İki ülkede de bankaların denetim ve gözetim mekanizmalarının etkili bir şekilde işlememesi ve riskten kaçınmasına yönelik gereken tedbirlerin alınmaması nedeniyle kriz ortaya çıkmıştır.

Küresel ekonomik ve finansal kriz, İrlanda ekonomisinde zaten başlamış olan durgunluğu resesyona çevirmiştir. Temelde iç talebe dayanan on yıllık bir büyüme döneminin ardından 2006 yılından itibaren konut sektöründe başlayıp diğer sektörlerde de yansıyan sıkıntılar, ülkenin dış ticaret ortaklarının da küçülmeye başlamasıyla birlikte iyice belirgin bir hal almıştır. Ülkedeki istihdamın % 13'ünü barındıran inşaat sektöründeki ve ekonominin genelindeki olumsuzluklar işsizliği tetiklemiştir. Finansal sektörün ülke ekonomisi içerisindeki ağırlığı ve dış kaynaklara duyulan ihtiyaç da küresel krizin etkisini artırmıştır.⁹⁷

Diğer yandan İrlanda krize kredi notu AA+ olarak yüksek bir seviyede girmiştir. Bu durum İrlanda'nın ekonomik durumunun iyi ve yatırım yapılabilir bir ülke olduğunu gösterirken gerçekteyse yaşanan durum çok farklı olmuştur. İrlanda bankalarına 2011 yılında yapılan stres testi sonuçlarına göre, bankaların toplam 24 milyar Euro daha sermaye bulundurmaları gerektiği belirtilmiştir.⁹⁸İrlanda'da bankaların krizden etkilenmesinin sebebi ise karşılıksız konut kredileridir. Emlak piyasasının çökmesi sonucu

⁹⁷ Avrupa Ekonomisi Ekonomik ve Mali Konular Genel Müdürlüğü, **Küresel Krizin AB Üyesi Ülke Ekonomilerine Etkileri ve Gelecek Döneme İlişkin Beklentiler**, Ankara, 2011, s.29

⁹⁸ (Çevrimiçi) <http://www.paraborsa.net/irlandali-bankalara-24-milyar-euro-sermaye-gerekliyor/>, (Erişim Tarihi: 21.05.2012).

bankaları da olumsuz etkilemiştir. Hükümet sorunlu bankalardan biri olan Anglo Irish Bank'ı kamulaştırmıştır.

AB ve IMF'nin yardım teklifini uzun süre geri çeviren İrlanda, sonunda krizin üstesinden tek başına gelemeyeceğini anlayarak 28 Kasım 2010 tarihinde ekonomik yardım talep ettiğini açıklamıştır. Bankacılık sektöründe yaşanan krizin aşılması amacıyla bu sektöre büyük miktarda devlet desteği sağlanması nedeniyle bütçe açığı kapatılamaz boyutlara ulaşan İrlanda için, AB-IMF işbirliğinde 85 milyar Euro tutarında bir kurtarma paketi açıklanmıştır.

2.3.5. Portekiz Krizi

Portekiz, 2001 yılında İstikrar ve Büyüme Paketi (İBP) kurallarını ihlal eden ilk Euro Bölgesi ülkesi olmuştur. Portekiz'de kamu maliyesine ilişkin sorunlar her ne kadar Yunanistan ve İrlanda kadar büyük boyutlarda olmasa da, uzun süredir borç sorunu devam etmektedir. Portekiz ekonomisinde uzun zamandır yaşanmakta olan durgunluğa bir de kamu borçları eklenince, kamu maliyesinin iyileştirilmesini daha da zor hale getirmiştir.⁹⁹

Portekiz'de bütçe açıklarının azaltılması amacıyla istikrar programı hazırlanmıştır. GSYH'nin % 2'sine düşürülmesini öngören program, emekli maaşlarının dondurulması, 1500 Euro'dan fazla olan kamu kesimi maaşlarında % 5 ila % 10 arasında kesinti yapılması, sağlık, eğitim harcamalarının ve yerel yönetimlerin bütçelerinin kısıtlanması gibi tedbirler içermektedir. Durgun bir ekonomi ve büyük bir borç stokuna sahip olan ülkede dış yardım olmadan mevcut durumun sürdürülemeyeceğinin anlaşılmıştır.¹⁰⁰ Portekiz sonunda yardım talebi ile başvurmak zorunda kalmıştır ve IMF'den 78 milyar Euro borçlanmıştır.

Portekiz'in kredi notu 2011 yılında düşürülerek yatırım yapılamaz olarak belirlenmiştir. 2012 yılında ise ülkenin küçülmesi beklenmektedir. Finansal yeniden yapılanma sürecine giren Portekiz'de diğer yandan batık banka sorunları gündemdedir. Söz konusu program çerçevesinde, IMF'den aldığı yardımın 12 milyon Euro'sunu

⁹⁹ Avrupa Ekonomisi Ekonomik ve Mali Konular Genel Müdürlüğü, **a.g.e.**, s.7.

¹⁰⁰ **a.g.e.**, s.8.

bankalara ayıracak olan hükümet, devlet yardımı isteyen banka yöneticilerinin maaşlarında kesintiye gidilmesini kararlaştırmıştır.¹⁰¹

2.3.6. İspanya

Küresel kriz, önemli yapısal dengesizlikleri de içerisinde barındırmakla birlikte, yaşanan global krize kadar son on yıldır sürekli büyüyen İspanya ekonomisi açısından bir dönüm noktası oluşturmuştur. Krizin dünyada kendini hissettirmeye başlamasıyla birlikte, 2008 yılının ikinci yarısından itibaren ekonomi daralmaya başlamıştır. Krizin ortaya çıkardığı konjonktürel nedenlerle ekonominin yapısal sorunlarından olan cari açıkta daralma oluşurken, yüksek hane halkı borçluluk oranı gerilemiş, yatırımlar ve konut inşa sektörü ise ciddi ölçüde daralmıştır. Konut inşa sektöründeki bu daralmaya rağmen, konut fazlası artmaya devam etmiştir.¹⁰²

İspanya tarafından krizle mücadele, ekonominin canlandırılması amacıyla alınan genişlemeci mali tedbirler ve mali sektörün yeniden yapılandırılmasına yönelik olarak uygulamaya konulan tedbirler olmak üzere iki ana başlıkta sürdürülmüştür. Küresel mali krizin İspanyol bankacılık sektörü üzerindeki etkisi nispi olarak kısıtlı kalsa da, mali sektörün yeniden yapılandırılmasının desteklenmesi amacıyla çeşitli tedbirler alınmıştır.

İspanya'da emlak sektöründeki çökmeyle birlikte artan batık krediler bankaları da zor durumda bıraktı. Mayıs ayında ülkenin en büyük 4. Bankası olan Bankia'ya el koydu. Derecelendirme kurumu olan Moody's, Mayıs ayında 16 tane İspanyol bankasının kredi notunu düşürdü. Bunun üzerinde İspanyol hükümeti bankacılık sektörünü kurtarmak için iki etapta oluşan bir denetleme mekanizmasını uygulama kararı aldı. Mekanizma, bankaların hesaplarının ne kadar konut kredisi ve şüpheli kredilerden oluştuğunun ortaya çıkarılmasını sağlamaya yöneliktir.¹⁰³

¹⁰¹ (Çevrimiçi) <http://www.dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=210342>, (Erişim Tarihi: 22.05.2012).

¹⁰² (Çevrimiçi) http://www.abgs.gov.tr/files/EMPB/kuresel_krizin_ab_uyesi_ulke_ekonomilerine_etkileri_ve_gelecek_d_oneme_iliskin_beklentiler_haziran_2011_.pdf, s.36. (Erişim Tarihi: 22.05.2012).

¹⁰³ (Çevrimiçi) <http://tr.euronews.com/2012/05/18/ispanyol-hukumeti-bankalari-denetleyecek/>, (Erişim Tarihi: 22.05.2012).

2.3.7. İtalya

Küresel krizin etkisiyle 2008 yılının ikinci çeyreği ile 2009 yılının ikinci çeyreği arasındaki dönemde azalan küresel talep İtalya'nın ihracatını çok ciddi ölçüde etkilemiş ve yılın ikinci yarısındaki nispi iyileşmeye rağmen 2009 yılının tamamında toplam ihracat % 19 oranında gerilemişti. İhracattaki bu bozulmaya ithalattaki düşüş eşlik etmiştir. Dış talepteki bu azalma imalat sanayinde pek çok sektördeki ihracatın yanı sıra, hizmet ihracatını da olumsuz etkilemiştir. Ancak, ihracattaki düşüşün ithalattaki düşüşten fazla olması sebebiyle ticaret dengesi daha da bozularak, reel GSYİH'ye olumsuz katkı yapmıştır.

Dış talepteki azalma özellikle 2009'un ilk yarısında yatırımlarda keskin bir düşüşe yol açmıştır. Özel sektör yatırımları çok ciddi miktarda gerilemiş ve devlet harcamalarındaki artış ile kısmi olarak bertaraf edilse de, 2009'un tamamında yatırım harcamaları % 12 azalmıştır. Mali koşullardaki bozulma ile kapasite kullanım oranları ve kar marjlarındaki düşüşe bağlı olarak, makine ve teçhizat yatırımlarında yılın ilk yarısında çok büyük oranlı bir gerileme yaşanmış; ancak daha sonraki dönemde küresel düzeydeki toparlanma işaretlerinin etkisiyle kısmi de olsa bir iyileşme sağlanmıştır. Konut ve konut dışındaki inşaat yatırımlarında da azalma meydana gelmiştir.¹⁰⁴

İtalya Euro Bölgesi'nin en yüksek kamu borcuna sahip ikinci ülkedir. 2011 yılında kemer sıkma paketi açıklanmasına rağmen S&P İtalya'nın kredi notunu düşürmüş ve ülkenin borçlanma maliyetleri yükselmiştir. Yüksek kamu borçlarıyla mücadele eden ülkede, krize karşı 30 milyon Euro değerinde tedbirler alınmıştır. Bu önlemler arasında emeklilik yaşının yükseltilmesi, vergi oranlarının artırılması gibi önlemler bulunmaktadır. İtalya'nın kamu borçlarının GSYİH'ya oranı 120'leri bulmaktadır.¹⁰⁵

¹⁰⁴ (Çevrimiçi)

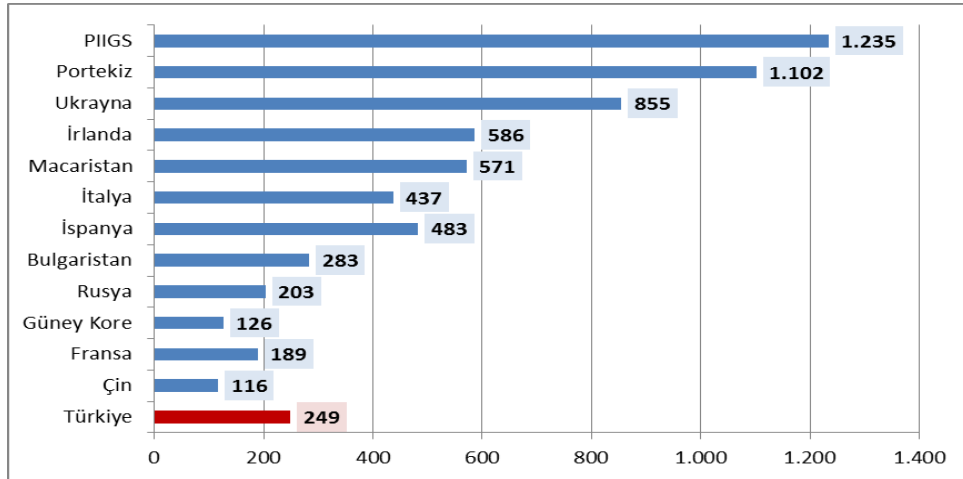
http://www.abgs.gov.tr/files/EMPB/kuresel_krizin_ab_uyesi_ulke_ekonomilerine_etkileri_ve_gelecek_d_oneme_iliskin_beklentiler_haziran_2011_.pdf, s.44. (Erişim Tarihi: 22.05.2012).

¹⁰⁵ (Çevrimiçi) http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/iso_dergisi_aralik_2011-2.pdf, (Erişim Tarihi: 22.05.2012).

2.3.8. AB Ülkeleri'nde Güncel Durum

2.3.8.1. CDS Primleri

Kredi temerrüt takası (Credit Default Swap – CDS) en dar tanımıyla kredi riskini etkin bir biçimde yönetme amacı taşıyan bir çeşit finansal sigorta sözleşmesi, en geniş tanımıyla ise herhangi bir finansal kredinin geri ödenmeme riskine karşı alacaklı tarafın parasını koruma altına alan, bunu da belli bir bedel (sigorta primi) karşılığında yapan kredi türev enstrümanına verilen isimdir.¹⁰⁶ CDS primi yükseldikçe, algılanan risk düzeyi artmaktadır. Bununla birlikte derecelendirme kuruluşları ülkelerin kredi notunu hesaplarken CDS primlerinden ve tahvillerden yararlanmaktadır. Aşağıdaki şekilde ülkelerin CDS primleri yer almaktadır.

Şekil 4: Seçilmiş Ülkelerin CDS Primleri (10 Nisan 2012)

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı¹⁰⁷

Şekil 4'te ülkelerin bir anlamda temerrütte düşme risklerini ifade eden CDS'lere baktığımızda, Türkiye CDS'inin diğer birçok ülkeye göre nispeten daha düşük olduğunu görülmektedir. Bütçe ve bankacılık kriziyle mücadele eden PIIGS ülkelerine baktığımızda, CDS'lerinin en yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Bu durumda en yüksek risk taşıyan ülkelerin en başta Portekiz daha sonra ise İrlanda, İspanya ve İtalya olduğunu söyleyebiliriz. Krizin ortaya çıktığı dönemde Türkiye söz konusu ülkelere

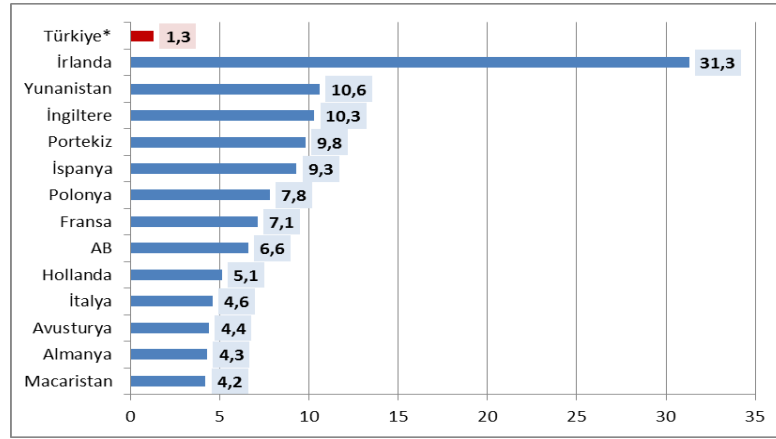
¹⁰⁶ Abdullah Selim Kunt ve Oktay Taş, "Kredi Temerrüt Swapları ve Türkiye'nin CDS Priminin Tahmin Edilmesine Yönelik Bir Uygulama", *İTÜ Dergisi, Sosyal Bilimler*, C.5, S.1, 2008, s.80.

¹⁰⁷ Ekonomi Bakanlığı, Nisan 2012 Ekonomik Görünüm, s.15, 17.05.2012

göre en yüksek CDS primine yüksek olduğu halde, şoku çabuk atlatmış ve diğer ülkelere göre daha sağlıklı bir yapıya kavuşmuştur.

2.3.8.2. Bütçe Açığı

AB'ye girmek için ekonomik koşulların belirtildiği Maastricht kriterlerinde, olması gereken bütçe açığının GSYİH'ye oranı %3 olarak belirtilmiştir. 2010 yılında 22 AB ülkesinde bütçe açının GSYH'ye oranı, Maastricht kriteri olan %3'ü geçmiştir. 2011 yılında merkezi yönetim bütçe açığının GSYİH'ye oranı %1,3 olmuştur. Ayrıca, 2012 yılı Ocak-Şubat döneminde merkezi yönetim bütçe 900 milyon TL açık vermiştir.

Şekil 5: Bütçe Açığı / GSYH (%) (2011)

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı¹⁰⁸

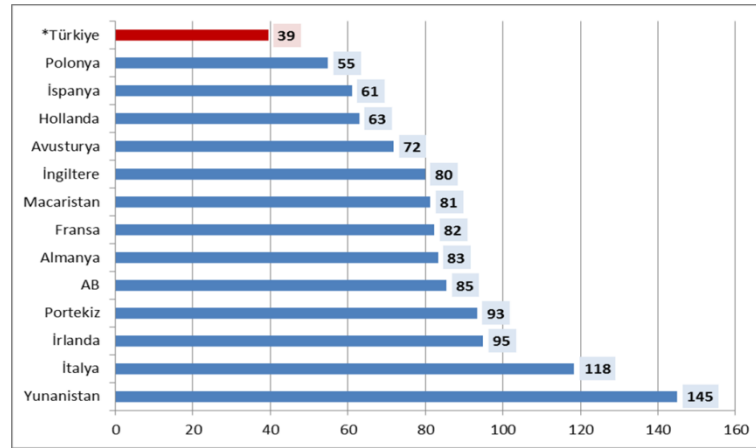
2011 yılında Türkiye Maastricht kriterinin daha altında olan bir bütçe açığı oranı yakalamıştır. Diğer Avrupa ülkelerine baktığımızdaysa bütçe açıklarıyla mücadele eden İrlanda'nın en yüksek rakama ulaştığını görüyoruz ki bu rakam AB'den ayrılmanın eşliğinde olan Yunanistan'dan bile daha fazladır.

2.3.8.3. Kamu Borcu

Türkiye'nin borç oranı, 2011 yılı itibarıyla, Maastricht kriteri olan %60'ın oldukça altında, %39,4 düzeyinde ve 18 AB Ülkesinden daha düşüktür. Şekil 6'ya bakıldığında, Yunanistan'ın kamu borçlarının oranı ise %145 olarak görülmektedir. Bunda hükümetin ülkede kemer sıkma politikalarını uygulamaya cesaret edememiş

¹⁰⁸ Ekonomi Bakanlığı, a.g.e., s.18.

olması en büyük etkidir. Çünkü eski hükümetlerin uygulamaları sonucunda krize giren ülke halkı, şimdi bu paranın halkın cebinden kesilmesine karşı çıkmaktadır. Fransa'nın verilerine bakıldığında ise diğer kriz ülkelerinden çok farklı olmadığını görülmektedir. Hatta AB'deki yeni kriz dalgasının Fransa'yı vurma ihtimali de düşünülmektedir. Ayrıca Fransa, İtalya tahvillerinin büyük bölümünü elinde bulundurmaktadır.

Şekil 6: Kamu Borcu / GSYH (%) (2011)

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı¹⁰⁹

Tüm bu ülke göstergeleri bir bütün olarak ele alınacak olursa, küresel krizin Avrupa Birliği üzerindeki etkileri ciddi boyutlarda olmuştur. İngiltere, İrlanda ve İspanya gibi milli gelirlerindeki mali hizmetlerin payı yüksek olan ülkelerde ciddi sorunlar görülmüştür. Tüketici güveni kaybı ve dünya ticaret hacminin daralmasıyla birlikte sadece bu ülkeler değil, dünyanın sayılı üretim ve ihracat yapan ülkelerinden biri olan Almanya ekonomisi de zorlanmıştır. Birliğe yeni üye olmuş Macaristan ve Romanya krizden olumsuz etkilenerek IMF'ye başvurmaları ise düşündürücüdür. Bu durum AB'ye üyelik koşullarının yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini doğurabilir.¹¹⁰

2.4. AB İkiz Krizinin Sonuçları

Yüksek bütçe açıkları Euro alanı ülkelerde, borçlanma gereksinimini arttırmış ve oluşan yüksek borç stokları mali ve finansal piyasalarda kırılganlığı arttırmıştır. Ülke borçlarını kapatmak için çeşitli çıkış yolları arayan AB'de, GIIPS ülkelerinin borçlarını

¹⁰⁹ Ekonomi Bakanlığı, a.g.e, s.17,

¹¹⁰ Nilgün Eralp, "Avrupa Birliği'nde Neler Oluyor?", **Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Değerlendirme Notu**, Nisan. 2010, s.2.

çevirebileceğine dair endişeler artmış, kredi derecelendirme kuruluşları tarafından İtalya dışındakilerin kredi notları düşürülmüştür. Kredi notları düşen ülkelerin, piyasalardan borçlanma maliyetleri artmıştır.

GIIPS ülkelerinin CDS'leri yükselmiş ve bu ülkeler uluslar arası piyasalardan borçlanma güçlüğüne düşmüşlerdir. Yunanistan, İrlanda ve Portekiz IMF ve AB'den yardım almışlardır.¹¹¹

Ekonomik krizin bankalar tarafındaki görünümü de pek iç açıcı değildir. Bankalar, kamu finansmanını sağlamak üzere yüksek miktarlarda tahvil satın almış ve mevduat dışında kaynak bulmada güçlük çektiklerinden daha yüksek faiz oranlarıyla borç vermeye başlamışlar; bu da bankaların fonlama maliyetlerini artırmıştır. Ekonominin bir biriminde başlayan bozukluğun tamir edilmesi sürecinde kısır döngüye girilmiş ve borçlanmak için Merkez Bankası kaynaklarına yönelmek zorunda kalmışlardır.¹¹²

Avrupa'da düşük faiz oranları bankacılık karlıklarını azaltarak, sermaye kısıtı içerisindeki bankaların mali yapılarının bozulmasına neden olmuştur. Bankaların kısa vadeli borçlarının yüksek olması ise kırılganlığı arttıran bir başka faktördür.¹¹³ ECB bankalara 3 yıl vadeli ucuz maliyetli 1 trilyon Euro'luk kredi sağlamasına rağmen bankacılık sistemi tam olarak kendini toparlayamamıştır.¹¹⁴

Günümüzde bankalarda yaşanabilecek ani likidite çıkışları Avrupa'yı korkutan bir faktör haline gelmiştir. İspanyol bankası Banco Santander'in Mayıs ayı içerisinde kredi notunun düşürülmesi üzerine, mudiler bankanın İngiltere ayağından yaklaşık 200 milyon sterlin çekti. Çekilen para Santander'in İngiltere'deki az bir kısmını oluşturmasına karşılık, olası bir panik durumunda daha büyük çaplı hücumların yaşanabileceği fikrini doğurdu.¹¹⁵

Mevduat çekimi konusunda en büyük endişeyi ise İspanya, Portekiz ve İtalya'da banka müşterileri oluşturuyor. Çünkü bu ülke vatandaşları, hesaplarının büyük bölümünü hemen çekme ve 27 AB ülkesinden birine taşıma hakkına sahip. İspanya'daki banka mevduatlarının yüzde 30'u vadesiz hesap olmakla birlikte hemen çekilebilir.

¹¹¹ Dadush, **a.g.e.**,s.1.

¹¹² Öztürk ve Aras, **a.g.e.**,s.153.

¹¹³ Dadush, **a.g.e.**, s.2.

¹¹⁴ (Çevrimiçi) <http://ekonomi.milliyet.com.tr/ya-paralari-cekerlerse/ekonomi/ekonomidetay/22.05.2012/1543351/default.htm?ref=OtherNews>, (Erişim Tarihi: 22.05.2012).

¹¹⁵ (Çevrimiçi) http://www.cnnturk.com/Finans/haber_ic.asp?id=812974, (Erişim Tarihi: 22.05.2012).

İtalya'da mevduatın yüzde 48'i, Portekiz'de de yüzde 21'i hemen çekilebilir durumda.¹¹⁶

Yunanistan'da ise Mayıs ayı başında yapılan seçimlerden bu yana bankalardan 700 milyon Euro çekildi. Mayıs ayının başında yapılan seçimlerin sonuca ulaşmaması sonrasında, otoriteler Yunanistan'ın AB'deki yerinin belirsiz olduğu görüşündeler. Bankalardan yapılacak toplu mevduat çıkışlarının bankaları daha da zor durumda bırakacağını belirten ekonomistler, ECB'nin mevduatları garanti altına alması gerektiğini savunuyorlar. Bununla birlikte seçim belirsizliği Yunanistan'da banka hisse senetlerinin değer kaybına neden olmuştur.¹¹⁷

Yunanistan'da yaşanan kriz diğer Avrupa ülkelerini de etkilemiştir. Çünkü Avrupa ülkeleri Yunan hükümetinin çıkardığı tahvil ve hazine bonolarını ellerinde bulunduruyorlardı ve bu da Yunanistan'ın borçları anlamına geliyordu. Özellikle hazine bonolarının dörtte birini elinde bulunduran Fransa tehdit altındaydı.¹¹⁸ Sonuçta Yunan hükümeti borçlarının tamamını ödeyemeyeceğini ilan etti. Bu durumda ise Yunan tahvilini ellerinde bulunduranların CDS'in olanaklarından faydalanması beklenmektedir.¹¹⁹

¹¹⁶ (Çevrimiçi) http://www.cnnturk.com/Finans/haber_ic.asp?id=812974, (Erişim Tarihi: 22.05.2012).

¹¹⁷ (Çevrimiçi) <http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1143451-yunan-bankalarindan-700-milyon-euro-cekildi>, (Erişim Tarihi: 22.05.2012).

¹¹⁸ (Çevrimiçi) <http://tr.euronews.com/2011/06/16/yunanistan-in-muhtemel-iflasi-avrupa-bankalari-korkutuyor/>, (Erişim Tarihi: 22.05.2012).

¹¹⁹ (Çevrimiçi) <http://kriznotlari.blogspot.com/>, (Erişim Tarihi: 22.05.2012).

III. BÖLÜM

AVRUPA'DA YAŞANAN İKİZ KRİZİN TÜRKİYE'DE BANKACILIK SİSTEMİ ÜZERİNE ETKİSİ

3.1. Bankacılık Kavramı

Hemen hemen tüm dünya dillerinde ufak tefek bazı değişikliklerle ifade edilen “banka” sözcüğünün İtalyanca “banco” kelimesinden geldiği ve daha sonra kelimenin “banka” olarak kullanıldığı sanılmaktadır. Banco sözcüğünün İtalyancadaki anlamı masa sıra ya da tezgah demektir. İlk bankerler sayılan Lombardiya’lı Yahudiler, bankacılık işlemlerini pazarlara koydukları birer masa, (banco) üzerinde yaparlardı. Bu bankerlerden bazıları taahhütlerini yerine getirmeyerek iflas ettikleri zaman halk böyle bankerlerin bancosunu kırardı. İşte bu nedenle batı dillerinde iflas eden kişilere banco kelimesinden gelen “bankrupt” denilmektedir.¹²⁰

Banka, mevduat kabul eden, bu mevduatı en verimli şekilde çeşitli kredi işlemlerinde kullanmak amacını güden veya faaliyetlerinin esas konusu düzenli bir şekilde kredi almak ya da kredi vermek olan ekonomik bir kuruluştur. Başka bir ifadeyle banka, para, kredi ve sermaye konularına giren her çeşit işlemleri yapan ve düzenleyen, özel veya kamusal kişilerle işletmelerin bu alanlardaki her türlü ihtiyaçlarını karşılama faaliyetlerinde bulunan bir ekonomik birimdir. En yalın ifadeyle bankalar, faizle para alıp veren, kredi, iskonto, kambiyo işlemleri yapan, kasalarında para, değerli belge, eşya saklayan ve bunun dışındaki diğer ekonomik etkinliklerde bulunan kuruluşlardır.¹²¹

Bankalar, sermayenin teşebbüs alanına aktarılmasını sağlayan ve kendilerine özgü özellikleri yardımıyla ekonomik hayatın sürdürülebilmesi için mutlaka sağlanması gereken bir kısım hizmetleri üreten itibar kuruluşlarıdır.¹²²

Banka işletmesinin faaliyeti, bankacılık işletmesinin üretim faktörleri durumundaki emek, sermaye ve mekanik gücün bağdaştırılma ve kombine edilmesinden

¹²⁰ İlker Parasız, **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, Ezgi Kitabevi Yayınları, 6.Baskı, 1997, s.91.

¹²¹ Mehmet Yazıcı, **Bankacılığa Giriş**, Beta Yayınları, 1.Basım, İstanbul, 2011,s.2.

¹²² Orhan Sevilengül, **Banka Muhasebesi**, Gazi Büro Kitabevi, 1.Baskı, 1997, s.1.

ibarettir. Banka işletmeciliğinin verileri de temeli para, kredi ve iştiraklere dayanan belirli işlemler olarak ortaya çıkmaktadır.¹²³

3.2. Türk Bankacılık Tarihi

Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk banka 1847 yılında İstanbul Bankası (Bank-ı Dersaadet) kurulmuştur. İlk kağıt para 1840 yılında bütçe açıklarını kapatmak için çıkarılmıştır. Kaime adı verilen bu paranın miktarı o dönemde sürekli açık veren Osmanlı Hazinesi'nin kaynak ihtiyacının karşılanması amacıyla kısa sürede önemli oranda artırılmıştır. Sürekli dış ticaret açıkları verilmesinin de etkisiyle birkaç yıl içerisinde kaimelerin yabancı paralar karşısındaki değeri önemli düşüşler göstermiş, bu nedenle ithalatın finansmanı için dış piyasalardan kaynak bulunması zorlaşmıştır.¹²⁴

1856 yılında para basma yetkisine sahip ilk banka olan Osmanlı Bankası İngiliz sermayesi ile kurulmuş, 1863 yılında Fransız sermayesi, 1875'te de Avusturya sermayesi bankaya ortak edilmiştir 1856-1875 yılları arasında, Osmanlı Devleti'ne borç vermek ya da borç bulmak amacıyla yabancı sermayeli 11 banka kurulmuştur. Osmanlı Bankası'na yine aynı dönemde Avrupa ülkelerinde kurulmasına başlanan merkez bankalarının yetkileri tanınmış, ayrıca devlet bütçesini denetleme yetkisi verilmiştir. Tüm bu yetkilere rağmen Osmanlı Bankası ekonominin likitide ve kredi hacminin belirlenmesinde etkin bir rol oynayamamıştır. 1875 yılından sonra 1922'ye kadar yabancı sermaye ile 7 banka kurulmuş, 18 yabancı bankada Osmanlı topraklarında şube açmıştır. Bu bankaların en uzun ömürlü olanı, daha sonra unvanı Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası ve 1990 yılında da İnterbank olarak değiştirilmiş olan, 1888 yılında kurulmuş Selanik Bankası'dır. Bu dönemde faaliyet gösteren bankaların Osmanlıya kredi sağlamakla birlikte kendi ülkelerinin çıkarlarına çalışmaları, faaliyetlerini ülkelerinin en fazla ilgi duyduğu sektör ve bölgelerde yoğunlaştırmaları ise dikkat çekici bir konudur.¹²⁵

Türk bankacılık tarihinde Cumhuriyet dönemine baktığımızda, cumhuriyet hükümetlerinin öncelikle geliştirmeye çalıştıkları alanların başında bankacılığın olduğunu söyleyebiliriz. Bankacılık geliştirilmeden ekonomik hayatın canlandırılmayacağı, ulusal bankacılığın gelişmesi için de devlet yardım ve desteğinin

¹²³ Ali Sait Yüksel, **Bankacılık Hukuku ve İşletmesi**, Nihad Sayar Yayın ve Yardım Vakfı, 1989, s.3.

¹²⁴ TBB, **50. Yılında TBB ve Türk Bankacılık Sistemi "1958-2007"**, TBB Yayınları, İstanbul, s. 36.

¹²⁵ Apak, **a.g.e.**, s.36.

gerekli olduğu genellikle benimsenmiştir. 1923-1932 yılları arasında bir yandan Türkiye'nin ekonomik gelişmesinde öncelikli katkıları olan bankalar kurulurken, diğer yandan tek şubeli bankaların sayısı hızla artmıştır. Bu dönemin bankacılık alanındaki en büyük olayı hiç kuşkusuz, 1715 sayılı yasa ile 1930 T.C. Merkez Bankası'nın kurulmasıdır. Ulusal banka sayısı, 1923 yılında 18 iken, 1930 yılı sonunda 44'e yükselmiş, anılan yıllar arasında ulusal bankaların toplam mevduat içindeki payı %50'den %80 dolaylarına ulaşmıştır.¹²⁶

Büyük özel bankaların kurulmuş olduğu 1944-1967 döneminde, ülkemizde özel bankaların geliştiğini gözlemekteyiz. 1950-1954 yılları arasında çok hızlı bir ekonomik büyüme sağlanması enflasyon yükselirken faiz oranlarının sabit kalması, ülkede tasarrufların giderek artması özel bankaların gelişmesinde en etkin rolü oynamıştır. Bu dönemde büyük bir çoğunluğu özel banka olmak üzere 25 yeni banka kurulmuştur.¹²⁷

1961-1979 döneminin bankacılık alanındaki özelliği, kalkınma planları ile mali örgütlemeye ve bankaların kaynak kullanımına yön verilmesi, ihtisas bankalarına, kalkınma ve yatırım bankacılığına önem verilmesi, yeni ticaret bankalarının kurulmasının sınırlandırılması, bu alanda yeni kuruluşlara izin verilmemesi ve Holding bankacılığının gelişmesi olarak ortaya konulabilir.¹²⁸ Bu dönemde yeni yabancı banka ve bazı özel durumlar dışında yeni ticaret bankası kurulmasına izin verilmemiştir. Böylece sınırlı olan sektör kaynaklarının, sınırlı bir rekabet ortamında, mevcut bankalar aracılığıyla, planlarda belirtilen şekilde dağılımının sağlanmasına çalışılmıştır. Faiz ve döviz fiyatı değişmelerinden kaynaklanan risklerin bulunmadığı, ürün ve fiyat rekabetinin olmadığı böyle bir ortamda faaliyet gösteren özel sektör bankaları, negatif reel faizle topladıkları mevduatları artırmak amacıyla şube bankacılığına yönelmişlerdir. Mevcut bankaların yeni şube açmaları teşvik edilmiş, küçük bankaların birleştirilerek ortalama sabit maliyetlerinin azaltılmasına çalışılmıştır. 1950'li yıllarda kurulmuş pek çok küçük banka 1960'larda tasfiye edilmiştir¹²⁹

¹²⁶ Öztin Akgüç, **Yüz Soruda Türkiye'de Bankacılık**, İstanbul, 3. Baskı, Gerçek Yayınevi. 1992, s.21-22.

¹²⁷ Parasız, **a.g.e.**, s.21.

¹²⁸ Akgüç, **a.g.e.**, s.53.

¹²⁹ TBB, **a.g.e.**,s.12.

Türk bankacılık sektöründeki dönüşüm büyük ölçüde 24 Ocak 1980 kararları ile yurtiçi tasarrufların arttırılmak istenmesinden kaynaklanmıştır. Bu dönemde “yapısal uyum ve dışa açık, piyasa ekonomisi güdümünde liberalizasyon” programı finansal kesimdeki reformların da belirleyicisi olmuştur. Piyasa ekonomisine geçilmesiyle birlikte gündeme gelen reform niteliğindeki yapısal değişiklikler ile bankacılık sektörünün ve finansal sektörün gelişmesi ve büyümesi sağlanmıştır. Bu anlamda atılan ilk adım Haziran 1980’ de mevduat ve kredi faizlerinin serbest bırakılması olmuştur. Bu şekilde bankacılık sektöründe rekabetin arttırılması, reel faiz yoluyla yurtiçi tasarrufların yukarı seviyelere çekilmesi ve finansal sektöre derinlik kazandırması amaçlanmıştır. Ne var ki, artan piyasalaşma süreci ile birlikte ortaya çıkan faiz yarışı, fiyatlar genel düzeyinin ve döviz kurlarının hızlı bir artış eğilimine girmesine yol açmış, faiz oranları yüksek düzeyde seyretmiştir.

Rekabete hazır olmayan bankacılık sektörünün bu gelişmelere tepkisi, büyük bankaların anlaşarak faizlerin belli bir düzeyin üzerine yükselmesini önlemek şeklinde olmuştur. Ancak bu anlaşma uzun sürmemiş, 70 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Kabul edilmesiyle bankacılık sektörüne giriş kolaylaştırıldığı gibi, sektör için yeni bir araç olarak görülebilecek Mevduat Sertifikası ile yastık altındaki ve kayıt dışı ekonomideki paranın bir kısmı sektöre çekilmeye çalışılmıştır. Bazı banka ve holdinglerin “aracı kurumlar” kurmaları ve bu kurumlara iskontolu olarak mevduat sertifikası satmaları, bankacılık sistemini sürekli mevduat sertifikası üreten ve bunu halka çok kere pazarlayan bir duruma dönüştürmüştür. Sertifikaların halka daha yüksek bir fiyatla satılması ve buradan elde edilen tasarrufların yüksek riskli yatırımlarda değerlendirilmesi, mali libelleşmeden amaçlanan “pozitif reel faiz” hedefinin gerçekleştirilmesine yardımcı olmuştur. Bu gelişmelerle birlikte ortaya çıkan faiz yarışı, 1982 yılında finans kesiminde krize yol açmış ve küçük banker iflaslarıyla başlayan çöküş, büyük bankerlerin ve bazı küçük bankaların iflas ile devam etmiştir.¹³⁰

Ülkemizde 1980 yılı itibariyle başlayan finansal liberalizasyon ve bu sürecin getirdiği yan etkiler bankacılık sistemimizin söz konusu tarihten sonra ciddi bir değişim Bu dönemde bankacılık sektörünün finansal kırılganlığının arttığı bununla birlikte

¹³⁰ Gamze Göçmen Yağcılar, **Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi**, BDDK Kitapları No:10, Ankara, 2011, s.98-99.

yaşanan kısa dönemli ekonomik krizlerde önemli sıkıntılarla karşı karşıya kaldığı görülmüştür.¹³¹

1990' lı yılların sonlarına doğru Türk bankacılık sektörü; ölçek olarak muadil ekonomilere göre küçük, reel sektörden ziyade kamu finansmanının destekleyen, mevduatın krediye dönüşümünün zayıf olduğu, yeni girişlerin etkisiyle yoğunlaşmanın az olduğu, risk yönetimi kültürünün tam olarak yerleşmediği ve küresel sermayenin az ilgi gösterdiği bir sektör olarak öne çıkmıştır. Banka sayısı, finansal serbestleşme sonrasında hızla artmıştır. Banka sahibi olmak isteyen kişi ve gruplarda aranması gereken nitelikler ve buna bağlı lisans verme konusundaki zafiyetler ile sektörün girişinin kolay, lisans iptal kararlarının ise zor olması, banka sayısının 81' e kadar yükselmesine neden olmuştur. Bu dönemde bankacılığa özellikle endüstri grupları ilgi göstermiştir.¹³²

2000 yılının son üç aylık döneminde yaşanan sıkıntılar, Kasım likidite ve Şubat döviz krizlerine bağlı olarak ekonomik faaliyetin 2001 yılında hızla daralmasına yol açmıştır. Türkiye ekonomisi ve bankacılık sistemi açısından 2001 yılı zor bir yıl olmuştur. Ekonomik faaliyet yanında bankacılık sistemi de önemli ölçüde küçülmüştür. Fon'a alınan bazı bankaların birleştirilmesi ve/veya kapatılması, bazı bankaların birleşmesi banka sayısının azalmasına neden olmuştur. 2001 yılında sekiz banka Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu bünyesindeki Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu' na devredilmiştir.¹³³

21 Şubat 2001 krizi ile Aralık 1999 yılında başlayan program tamamen ortadan kalkmış, Merkez Bankasında 6 milyar dolar rezerv kaybı yaşanmış, İnterbank piyasasında gecelik faizler %6000'leri aşmış, ortalama olarak %4000'ler olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca yine bu krizin ardından ekonomi %8,5-9 oranında daralmış, ulusal gelir 51 milyar dolar azalmış, kişi başına gelir 725 dolar gerilemiş, 19 banka kapanmış, 1,5 milyon kişi işsiz kalmış, %30'lara düşen enflasyon %70'i aşmış,

¹³¹ İlker Parasız, **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Genişletilmiş 9.Baskı, 2009, s.110.

¹³² BDDK, **Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi, Çalışma Tebliği**, Gözden Geçirilmiş 3.Baskı, 2010, s.9.

¹³³ Göçmen Yağcılar, **a.g.e.**, s.105-106.

hazinenin faiz ödemeleri %101 artmış ve iç borç stoku 2000 yılının 4 katına ulaşmıştır.¹³⁴

3.3. Bankaların Fonksiyonları ve Temel Faaliyetleri

Bankaların faaliyet konuları, faaliyet gösterilen ülkenin ekonomik gelişmişlik düzeyine ve uluslararası ilişkilerin genişliğine bağlı olarak farklılık gösterebilir. Farklı nitelikteki bankacılık işlemlerini değişik kıstaslara göre yine farklı biçimlerde bölümlenmek mümkündür. Günümüzde bankaların ekonomik açıdan en önemli faaliyeti sermaye ile müteşebbisi karşılaştırmalarıdır. İşletmelerin kısa vadeli kredi ihtiyaçlarını karşılamakta, mevduat ve diğer kaynaklardan sağladığı fonları, işletmelere kredi olarak vermekte bir köprü görevi görerek, ülkenin ekonomik hayatının gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Bankalar bunu yanında ülkenin para politikasının etkinliğini artırmakta, para politikasının yürütülmesinde gerekli araçları oluşturmaktadır. Uyguladıkları çeşitli ödeme ve kredilendirme yöntemleri ile uluslararası ticaretin artmasına katkıda bulunmaktadırlar. İzledikleri kredilendirme politikası ile ekonomide gelir ve servet dağılımını etkileyebilmektedirler.¹³⁵

Genel olarak bankalar, bir dizi karakteristikler (likidite, risk ve geri dönüşün özel bir bileşimi) ile yükümlülüklerini satıp, farklı karakteristiklerdeki varlıkları satın alarak kazanç elde etmeye çalışırlar. Bu süreç sıklıkla varlık transformasyonuna işaret etmektedir. Bir birey komşusuna rehin karşılığı borç vermektense, parasını bankadaki bir tasarruf mevduatı hesabına yatırır ve bankaya da komşusuna vereceği krediyi sağlar. Böylece banka tasarruf edilen mevduatı kaydi paraya dönüştürmüş olur.¹³⁶ Bankacılık işlemlerini, bankaların fonksiyonlarını kredi dağıtımı, mevduat toplama, kaydi para yaratma, ekonomi ve maliye politikalarına yardım ve diğer hizmet fonksiyonları olmak üzere 4 ana gruba ayırabiliriz.

3.3.1. Fon Aktarma Fonksiyonu

Bankaların en temel fonksiyonu, finansal sistem içinde tasarruf edilen fonları fon fazlası olanlardan toplayıp, fon ihtiyacı duyan kesime en uygun şekilde aktarmaktır.

¹³⁴Zeynep Karaçor., Öğrenen Ekonomik Türkiye: Kasım 2000 Şubat 2001 Krizinin Öğrettikleri, **Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2006, s.9.

¹³⁵ Levent Sezal, 'Banka İşletmelerinde Etkin Bir İç Denetim ve Risk Yönetim Sisteminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri Ticari Bir Bankanın Uygulamaları Üzerine İncelemeler', **Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi**, 2006, s.50.

¹³⁶ Gamze Göçmen Yağcılar, **a.g.e.**, s.14.

Bu aracılık karşılığında bankalar, faiz ve masraf geliri elde etmektedirler. Bankalar, fon aktarımı yaparken bu kaynağı en verimli şekilde kullanacak ve zamanında eksiksiz olarak geri ödenmesini gerçekleştirecek kişi ve kurumlara bu kaynakları aktarmayı tercih etmektedirler. Risk yönetimi nedeniyle kaynak dağılımının en yüksek verimi sağlayacak şekilde gerçekleştirilmesi ekonomi üzerinde de pozitif etkiler yaratacaktır. Farklı vadelerde ve büyüklüklerde elde edilmiş olan ihtiyaç fazlası fonlar yine büyüklük ve vadedeki fon açıklıklarının karşılanmasında kullanılmaktadır. Ayrıca bankalar gelir dağılımının düzenlenmesine ve refah artışına da önemli katkılarda bulunmaktadır.¹³⁷ Para konusunda önemli görevler üstlenmiş olan bankaların temel fonksiyonu mevduat toplamak ve kredi vermektir. Bankaların yapmakta olduğu diğer işlemler kredi ticaretinin bir sonucudur.¹³⁸

3.3.2. Kaydi Para Yaratma Fonksiyonu

Kaydi para, diğer para çeşitleri gibi elle tutulan ve gözle görülür bir para değildir.¹³⁹ Para tutmanın riski ve maliyeti nedeniyle kişiler ve kurumlar ellerinde nakit para tutmak yerine paralarını bankalardaki mevduat hesaplarında saklamayı tercih ederler. Bu kişi ve kurumlar, ödemelerini fiilen para kullanmaya gerek kalmadan, havale, çek, kredi kartı yoluyla yapabilmektedirler. Bankaların yarattığı paraya “kaydi para” ya da “banka parası” denmektedir. Banka parası genel olarak mevduat olarak kabul edilmiş olsa da “dar anlamda kaydi para” vadesiz mevduat biçiminde algılanmaktadır. Çünkü vadesiz mevduat da banknot ve madeni paralar gibi nakit benzeri kullanılabilir, likit paradır. Vadesiz mevduat istendiği zaman bankadan çekilebildiği gibi üzerine çek yazılmak suretiyle ödemelerde de kullanılabilir. Çekle ödemeler, halkın bankalardaki cari hesaplarında alacak ve borç kaydedilmek suretiyle fiziki para kullanılmadan yapılabilir.¹⁴⁰

3.3.3. Ekonomi ve Maliye Politikalarına Yardım Fonksiyonu

Bankalar ekonomide parasal kaynakların en uygun biçimde el değiştirmesine sağladığı katkının yanında devletin ekonomi ve maliye politikalarının

¹³⁷ Yazıcı, a.g.e., s.41.

¹³⁸ Filiz Yüksel, ‘Türk Bankacılık Sektöründe İç Denetim Faaliyetlerinin Uygulamalı Olarak İncelenmesi’, **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi**, 2011, s.62.

¹³⁹ Tefik Pekin, **Makro Ekonomi**, Bilgehan Basımevi, 4.Baskı, İzmir, 1996, s.23.

¹⁴⁰ Sadi Uzunoğlu, **Yeni Başlayanlar İçin Bankacılık**, Kriter Yayın No:79, 2011, s.43.

gerçekleştirilmesinde de çok önemli bir role sahiptir. Gelir dağılımı, tüketim ve harcama eğilimleri, istihdam, enflasyon, kayıt dışı ekonomi ve vergi gelirlerinin denetimi gibi konulara ilişkin ekonomi ve maliye politikaları ancak finansal sistemin önemli bir bölümünü oluşturan bankaların yardımı ile yönetilebilir.¹⁴¹

3.3.4. Hizmet Fonksiyonu

Bankalar temel fonksiyonlarının yanında, finansal ihtiyacın artması, teknolojik gelişmeler, globalleşme, iş hacminin artması gibi çeşitli sebeplerle bankaların faaliyet alanları da gelişmiştir. Bankaların mevduat kabulü ve kredi işlemlerini arttırmak amacıyla verdikleri bu hizmet işlemlerinin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Müşteri adına menkul kıymet alım-satımı, para nakil işlemleri, emanet kabulü ve kasa kiralama, teminat mektubu işlemleri, elektronik bankacılık ürünleri, bankaların müşterilerine sağladıkları hizmet işlemleri kapsamında sayılabilmektedir.¹⁴²

Bankalar sahip oldukları güven unsuru ile finansal işlemlere aracılık faaliyetini yürütürken taraflar arasındaki vade ve fiyat uyumsuzluklarını ortadan kaldırır. İşlem maliyetlerini ve riski en aza indirme kabiliyetine sahip olan bankalar müşterilerine faaliyet konuları çerçevesindeki her türlü finansal hizmeti sunmaktadırlar. Bankaların temel faaliyet konuları Bankalar Kanunu'nun 4. maddesinde belirtilmiştir. Bunlar;¹⁴³

- Mevduat kabulü,
- Katılım fonu kabulü,
- Nakdi, gayrinakdi her cins ve surette kredi verme işlemleri,
- Nakdi ve kaydi ödeme ve fon transferi işlemleri, muhabir bankacılık veya çek hesaplarının kullanılması dahil her türlü ödeme ve tahsilat işlemleri,
- Çek ve diğer kambiyo senetlerinin iştirası işlemleri,
- Saklama hizmetleri,
- Kredi kartları, banka kartları ve seyahat çekleri gibi ödeme vasıtalarının ihracı ve bunlarla ilgili faaliyetlerin yürütülmesi işlemleri,
- Efektif dahil kambiyo işlemleri; para piyasası araçlarının alım ve satımı; kıymetli

¹⁴¹ Yazıcı, a.g.e., s.42.

¹⁴² Yüksel, a.g.e., s.67.

¹⁴³ TBB, Bankacılık Kanunu, s. 3-4.

maden ve taşların alımı, satımı veya bunların emanete alınması işlemleri,

- Ekonomik ve finansal göstergelere, sermaye piyasası araçlarına, mala, kıymetli madenlere ve dövize dayalı; vadeli işlem sözleşmelerinin, opsiyon sözleşmelerinin, birden fazla türev aracı içeren basit veya karmaşık yapıdaki finansal araçların alımı, satımı ve aracılık işlemleri, Sermaye piyasası araçlarının alım ve satımı ile geri alım veya tekrar satım taahhüdü işlemleri,
- Sermaye piyasası araçlarının ihraç veya halka arz yoluyla satışına aracılık işlemleri,
- Daha önce ihraç edilmiş olan sermaye piyasası araçlarının aracılık maksadıyla alım satımının yürütülmesi işlemleri,
- Başkaları lehine teminat, garanti ve sair yükümlülüklerin üstlenilmesi işlemleri gibi garanti işleri,
- Yatırım danışmanlığı işlemleri,
- Portföy işletmeciliği ve yönetimi,
- Hazine Müsteşarlığı ve/veya Merkez Bankası ve kuruluş birlikleri nezdinde oluşturulan bir sözleşme kapsamında üstlenilen yükümlülükler çerçevesinde alım satım işlemlerine ilişkin piyasa yapıcılığı.
- Faktöring ve forfaiting işlemleri,
- Bankalararası piyasada para alım satımı işlemlerine aracılık,
- Finansal kiralama işlemleri,
- Sigorta acenteliği ve bireysel emeklilik aracılık hizmetleri,
- Kurulca belirlenecek diğer faaliyetler.

3.4. Bankaların Sınıflandırılması

Ülkemiz finansal sisteminin %80' inini bankalar oluşturmaktadır. TCMB ile yatırım ve kalkınma bankaları hesaba katılmazsa, bu bankalar dışındaki bankalar finansal sistemin yarısını ifade etmektedir. Bankacılık sisteminin dışında da finansal sistemin öğeleri bulunmaktadır ancak son ekonomik kriz öncesinde yapılmış bir çalışmaya göre bu sektörün 4/5' ünü bankacılık sistemi oluşturmaktadır.¹⁴⁴

¹⁴⁴ Yüksel vd., a.g.e., s.18.

3.4.1. Merkez Bankaları

Merkez bankaları, emisyon yetkisine sahip olarak para arzını kontrol eden bankalardır. Bu nedenle merkez bankaları para piyasasını düzenlemek, fiyat istikrarını sağlamak, bankacılık sistemini kontrol etmek, ülkenin altın ve döviz rezervlerini yönetmek gibi önemli fonksiyonlar üstlenirler.¹⁴⁵ Temel amacı fiyat istikrarını sağlamak ve bunu sürdürmektir.

Merkez Bankası, bu amacına ulaşabilmek için uygulayacağı para politikası ve kullanacağı para politikası araçlarını doğrudan kendisi belirlemektedir. Anonim şirket statüsünde olan Merkez Bankası bankalara son kredi veren mercii görevini de üstlenmiş bulunmaktadır. Merkez Bankasının temel görevlerini şu şekilde sıralayabiliriz:¹⁴⁶

- Açık piyasa işlemleri yapmak,
- Kur rejimini belirlemek, TL çapraz kurlarının belirlenmesi için döviz ve efektiflerin vadesiz ve vadeli alım satımı ile dövizlerin TL ile değişimi ve diğer türev işlemlerini yapmak,
- Bankaların ve uygun görülecek diğer mali kurumların yükümlülüklerini esas alarak zorunlu karşılığa tabi yükümlülüklerin kapsamı, tesis süresi, bu yükümlülükler için tesis edilen karşılıklara gerektiğinde ödenecek faiz oranı dahil ve umumi dispoñibilite ile ilgili her türlü usul ve esasları belirlemek,
- Ülke altın ve döviz rezervlerini yönetmek,
- TL hacim ve tedavülünü düzenlemek, ödemeler için kullanılacak yöntemleri ve araçları belirlemek,
- Mali sistemde istikrarı sağlama görevi çerçevesinde para ve döviz piyasaları ile ilgili düzenleyici tedbirleri almak,
- Bankalardaki mevduatın vade ve türleri ile özel finans kurumlarındaki katılma hesaplarının vadelerini belirlemektir.

Para yaratmanın temel organı kuşkusuz Merkez Bankasıdır. Merkez Bankası'na bu görev, yasa tarafından verilmiştir. Yabancı ülkelerin Merkez Bankaları, genellikle her yılın merkez bankası parası tutarının genişleme planını önceden saptarlar. Bu planlama yapılırken, bir yandan paranın dış değerinin kararlılığının sağlanması ve

¹⁴⁵ Gamze Göçmen Yağcılar, **a.g.e.**, s.13.

¹⁴⁶ Alper Bakdur, 'Bankacılık Sektörünü Düzenleyen Kurumların Yapıları: Ülke Uygulamaları ve Türkiye için Öneri', **DPT Uzmanlık Tezi**, Yayın No: DPT-2678, Ankara, 2003, s.21-22.

öte yandan ekonomiye gerekli bir büyüme oranının gerçekleştirilmesi amaçları göz önünde tutulur. Bu açıdan Merkez Bankaları para yaratma işlemlerinin ekonomiye etkilerini sürekli olarak denetler ve enflasyonist gelişmelere zamanında el atarlar.

Merkez Bankası'nın geniş kapsamlı para yaratması, kredi açılımı yoluyla da gerçekleşir. Çünkü Merkez Bankası, merkez banka parasını, bankaların refinansmanı ya da devlete açtığı krediler yoluyla dolaşıma para sürer. Günün gelip de bu kredilerin geri ödenmeleriyle bu para yaratım işlevi sona erdirilmiş olur. Bu sonuçla kredilerin geri dönmesi bir "para yoketme" işlevine dönüşmüş olmaktadır.¹⁴⁷

3.4.2. Mevduat (Ticaret) Bankaları

Mevduat (ticaret) bankaları vadeli ve vadesiz mevduatları toplayarak elde ettikleri fonları, krediler ve iştirakler yolu ile yatırımlara kanalize etmektedirler. Bu bankaların görevleri aşağıdaki gibi sıralanabilir.¹⁴⁸

- Vadeli ve vadesiz mevduatlar toplamak
- Krediler vermek
- Ekonominin gerektirdiği diğer bankacılık faaliyetlerini yürütmek

Ekonomide fon arz edenlerden fon talep edenlere en uygun şekilde fonların aktarılması temel işlevi yanında, genellikle 1 yıldan kısa vadeli mevduat olarak topladıkları fonları bireysel ve ticari ihtiyaçların, finanse edilmesi için kullanan, nakdi ve gayrinakdi krediler yanında, çeşitli bankacılık hizmetleri sunan, tüm bunlar karşılığında faiz, masraf, komisyon talep eden kurumlardır.¹⁴⁹

Bankacılık sisteminde Ocak-Mart 2012 döneminde faaliyet gösteren banka sayısı 48'dir. 48 banka içerisinde 31 banka mevduat bankasıdır. Mevduat bankalarından 3 tanesi kamu sermayeli, 11 tanesi özel sermayeli ve 16 tanesi yabancı sermayeli bankadır. Ocak-Mart 2012 dönemi sonu itibarıyla mevduat bankalarında banka başına ortalama şube sayısı 318 olmuştur. Bu rakam kamusal sermayeli mevduat bankalarında 979, özel sermayeli mevduat bankalarında 452, yabancı sermayeli bankalarda ise 121'dir.¹⁵⁰

¹⁴⁷ Yüksel vd., **a.g.e.**, s.85.

¹⁴⁸ İbrahim Erol ve Emin Çivi, **Para – Banka Teori ve Politika**, Akademi Kitabevi, İzmir, 1996, s. 61.

¹⁴⁹ Yazıcı, **a.g.e.**, s.43.

¹⁵⁰ http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/Default.aspx (Çevrimiçi) (Erişim Tarihi: 21.05.2012).

3.4.3. Kalkınma ve Yatırım Bankaları

Yatırım bankaları, devletlerin ve firmaların uzun vadeli fon ihtiyaçlarını karşılamaları için onların hisse senetleri ve tahviller gibi menkul kıymetler ihraç etmelerine aracılık eden kurumlardır. Mevduat yetkisine sahip değildirler. Yatırım bankaları, tahvil ihraç etmek ve kredi almak suretiyle elde ettikleri kaynakları kendi nam ve hesaplarına menkul kıymet almak ya da firmalara orta ve uzun vadeli yatırım ve proje kredisi sağlamak suretiyle kullanırlar. Yatırım bankaları, yatırım yaptıkları menkul kıymetleri daha sonra halka satmaları nedeniyle literatürde menkul kıymet taciri olarak da adlandırılmaktadırlar.¹⁵¹ Kalkınma bankalarının mevduat toplama yetkisi yoktur. Kaynaklarını, uluslararası kurumlardan aldıkları kredilerle, hükümetten yapılan yardımlarla ve tahvil çıkararak borçlanma suretiyle oluştururlar.

Katılım bankaları genellikle az gelişmiş ülkelerde görülmekte iken, Yatırım bankaları sermaye piyasasının gelişmiş olduğu gelişmiş ekonomilerde söz konusu olmaktadır. Kalkınma bankaları kredi vererek iştiraklerde bulunmakta iken, yatırım bankaları kredi vermek yerine, daha çok işletmelere uzun vadeli fon sağlamaktadır.

Kalkınma bankalarının sermayesi, öz kaynakları, yönetimi kendilerine bırakılan fonlar ve alınan iç ve dış kredilerden oluşmaktadır. Yatırım bankalarının esas sermaye kaynağı ise sermaye piyasasından sağlanan fonlardır. Kalkınma ve yatırım bankaları birbirlerini ikame eden değil, tamamlayan bankacılık alanlarıdır. Ülke ekonomileri geliştikçe sermaye piyasaları önem kazandıkça kalkınma bankaları kapanmakta ya da yatırım bankalarına dönüşmektedir.¹⁵² Ülkemizde kalkınma ve yatırım bankalarının sayısı 13' tür. Bu bankaların Mart 2012 şube sayısı da 42' dir.¹⁵³

3.4.4. Katılım Bankaları

Katılım bankaları, ilk defa 4389 Sayılı Bankalar Yasası'nda "Mevduat toplama yetkisi bulunmayan ancak, özel cari hesaplar ve kar zarara katılma hakkı veren hesaplar

¹⁵¹ Gamze Göçmen Yağcılar, **a.g.e.**, s.13.

¹⁵² Nazım Öztürk, **Para Banka Kredi**, Ekin Basım Yayın, 2011, s.111.

¹⁵³ http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/Default.aspx (Çevrimiçi) (Erişim Tarihi: 21.05.2012).

yoluyla fon toplayan, ekonomik faaliyetleri ekipman veya emtia temini, kiralanması veya ortak yatırımlar yoluyla finanse eden kurumlardır.” şeklinde tanımlanmıştır.¹⁵⁴

İslami hassasiyetler neticesinde faizin haram olduğunu düşünenlere alternatif bir finansal hizmet sunmak üzere faaliyet gösteren kurumlardır. Katılım bankaları, faizin dinen haram olduğu düşünce ve endişesi nedeniyle mevduat bankalarına gitmeyen atıl fonları ekonomiye kazandırmak ve tasarruf sahiplerinin fonlarını faiz alma endişesi taşımaksızın saklamalarına ve dinen caiz bulunan yöntemlere göre değerlendirmelerine yardımcı olmak amacıyla kurulmuş kurumlardır. Daha önceleri faizsiz finans kurumları, özel finans kurumları gibi isimlerle anılmışlardır. Bankacılık kanununa tabi olan bu kurumlar da kavram kargaşasına neden olmamak amacı ile “Katılım Bankaları” olarak anılmaya başlanılmıştır. Katılım bankalarının da mevduat bankalarının olduğu gibi “Türkiye Katılım Bankaları Birliği” adı altında birlikleri bulunmaktadır. Bu bankalar, faizli işlemler haricinde mevduat bankalarının verdiği her hizmeti müşterilerine verebilmektedirler.¹⁵⁵

3.4.5. Kıyı Bankacılığı

Kıyı bankacılığı, ülke dışından sağlanan fonların ülke dışında veya koşullara göre ülke içinde kullanılması, uluslararası devletsiz (kaynaksız ya da uyruksuz) paraların fon fazlası bulunan merkezlerden fon açığı bulunan merkezlere transfer edilmesi gibi finansal hizmetler yürüten, genellikle serbest bölgelerde kurulan ve faaliyet gösteren ve ülke içindeki bankacılık sisteminin tabi olduğu yasal düzenlemelerin kapsamı dışında tutularak, getirilen mali ve hukuksal üstünlükler ve ayrıcalıklar sayesinde çekici çalışma koşullarının sağlandığı bankacılık türüdür. Kıyı Bankacılığı merkezleri ise, işlemlerin gerçekleştirilme biçimine göre kayıt merkezleri ve işlevsel (fonksiyonel) merkezler olarak iki dala ayrılmaktadır. Kıyı Bankacılığına ilişkin olarak, yapılan işlemler ve bu bankaların genellikle kurulu oldukları yerler baz alınarak çeşitli tanımlar yapılmaktadır. Bunları kısaca şöyle özetleyebiliriz:¹⁵⁶

- Ülke dışından sağlanan fonların yine ülke dışında kullanılmasını amaçlayan, ülkede bankacılık sektörü için düzenlenmiş her türlü yasa ve

¹⁵⁴ Abitler Özulucan ve Ali Deran, ‘Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması’, **M. Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:6, Sayı:11, 2009, s.87.

¹⁵⁵ Yazıcı, **a.g.e.**, s.49.

¹⁵⁶ Ahmet Erol ve Mehmet Fındıkçı, ‘Off-Shore (Kıyı) Bankacılığı ve Türkiye Uygulaması’, **Mükellefin Dergisi**, S.106, 2001, s.205.

yönetmeliklerin dışında kalan bir tür bankacılıktır.

- Dıştan dışa bankacılıktır.
- Bir tür serbest bölge bankacılığıdır.

Serbest bankacılık alanlarında faaliyette bulunan bankalar ev sahibi ülkenin yatırımcılarının döviz kredisi sorunlarının çözümüne yardımcı olabilmektedir. Serbest bankacılık alanları vergi muafiyetine sahip oldukları için müşterilerine düşük fiyat, kısa vadeli kredilere düşük faiz ve teminatlarda indirim vb. kolaylıklar sağlamaktadır. Ayrıca verilen döviz kredilerinde vade sınırlaması da bulunmamaktadır. Ev sahibi ülkeler bu bankalardan lisans ücreti elde etmektedir ve uluslar arası finans ve para piyasalarına bu bankalar aracılığıyla daha rahat girebilmektedir. Bankalar ihracatçıların gereksinim duydukları döviz ve prefinansman kredileri de vermekte ihracatın finansmanına katkı sağlayabilmektedirler.¹⁵⁷

Kıyı bankacılığı, genellikle hem alacaklının hem de borçlunun yabancı olduğu işlemlerin uygulandığı bir bankacılık türüdür. Kıyı bankacılığı merkezleri temelinde, belirlenen amaçlara hizmet edecek fonların uluslar arası transferine önyak olmaktadır. Bu işlemleri yaparken kıyı bankaları, uluslar arası bankacılık işlemlerinde, yabancıların birbirleri arasındaki sınırsız para transferine olanak sağlayan bir düzenlemeye sahip oldukları gibi, çok düşük oranlarda vergilendirmeye ve göreceli olarak çok daha az karşılık ayırma hakkına sahiptir.

Kıyı bankacılığı, ülke dışından sağlanan fonların yine ülke dışında kullandırılmasını amaçlayan ve ülkede bankacılık sektörü için düzenlenmiş her türlü yasa ve yönetmeliklerin dışında kalan bir serbest bölge bankacılığıdır. Off-shore bankacılık işlemlerinin en önemli özelliği, dünya ticaret ve finansmanı ile ilgili olması ve bu işlemlerin yapıldığı ülke ekonomisinin bir parçası olmamasıdır. Ancak özellikle kara paranın aklanmasına yönelik cazibe merkezleri oluşturmaları sebebiyle eleştirilmektedirler.¹⁵⁸

3.5. Avrupa Kriz Dönemi ve Sonrasında Türkiye Bankacılık Göstergeleri

Türkiye’de bankacılık sistemi, 2001 krizi sonrası yapılan yeniden yapılandırma çalışmalarıyla daha sağlıklı bir yapıya kavuşmuştur. Tablo 1’de 2005–2010 yılları arasındaki dönem için bankacılık sektörünü göstergeleri verilmiştir. Göstergeleri

¹⁵⁷ Öztürk, a.g.e., s.114.

¹⁵⁸ Yazıcı, a.g.e., s.51.

incelediğimizde Türkiye bankacılık görünümünün ABD ve Avrupa’da yaşanan krizler sonrasında güçlü bir durumda olduğunu söyleyebiliriz.

Sermaye yeterlilik rasyosuna bakıldığında, Avrupa Birliği ülkelerine kıyasla oldukça yüksek olduğunu görmekteyiz. Basel II kriterlerine göre, bankaların sermaye yeterlilik rasyoları %8 olarak belirlenmiştir. Ancak BDDK 2006 yılında piyasalardaki dengesizliği öngörerek, sermaye yeterlilik oranlarını %8 + %4 tampon oluşturarak %12 seviyesine yükseltmiştir.¹⁵⁹ Güçlü bir bankacılık sektörü için, bankaların sermaye yapılarının kuvvetli olması gerekmektedir. Türkiye’nin sermaye yeterlilik oranı neden krizden daha az hasarla çıktığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Takipteki alacakların kredilere oranına bakıldığında, 2008 yılında yaşanan küresel kriz esnasında 3.7 iken, 2009 yılında %5.3’e yükselmiştir. Bunun nedeni bankacılık sektöründe yaşanan tedirginlik olabilir. ABD’de verilen kontrolsüz kredilerin sebep olduğu kriz, bankaları tedirgin etmiştir. Kredilerin geri dönmeme ihtimalini düşünerek, riskli gördükleri kredileri geri çağırmak istemişlerdir. Ancak BDDK, kredilerin geri çağrılmaması gerekirse kredilerin yeniden yapılandırılması konusunda bankalara çağrıda bulunmuştur.

Serbest sermayenin özkaynaklar içerisindeki yerine bakıldığında, 2005 yılından 2010 yılına kadar artma trendinde olduğu görülmektedir. Bu durum bankaları olası bir kriz durumunda bankacılık sistemini daha güçlü kılacaktır.¹⁶⁰ Döviz pozisyonunun özkaynaklar içindeki yeri ise artmıştır. Bankalar 2001 yılında yaşanan döviz açık pozisyonlarından kaynaklanan krizden tecrübe kazanmış ve açık pozisyonlarını kapatmaya başlamışlardır.

Bankaların verdiği krediler incelendiğinde, bireysel müşterilere verilen kredilerin toplam krediler içindeki oranın %33 seviyeleriyle yüksek olduğunu görmekteyiz. Bunun nedenlerinden biri, bankaların ticari krediler verip, reel sektör riskine katlanmak istememesinden kaynaklanabilir.

¹⁵⁹ BDDK, Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi, Ankara2011. (Çevrimiçi)
http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/8676krizden_istikraraturkiyetecrube_si_3uncu_baski.pdf (Erişim Tarihi: 21.05.2012)

¹⁶⁰ TBB, a.g.e., s.30.

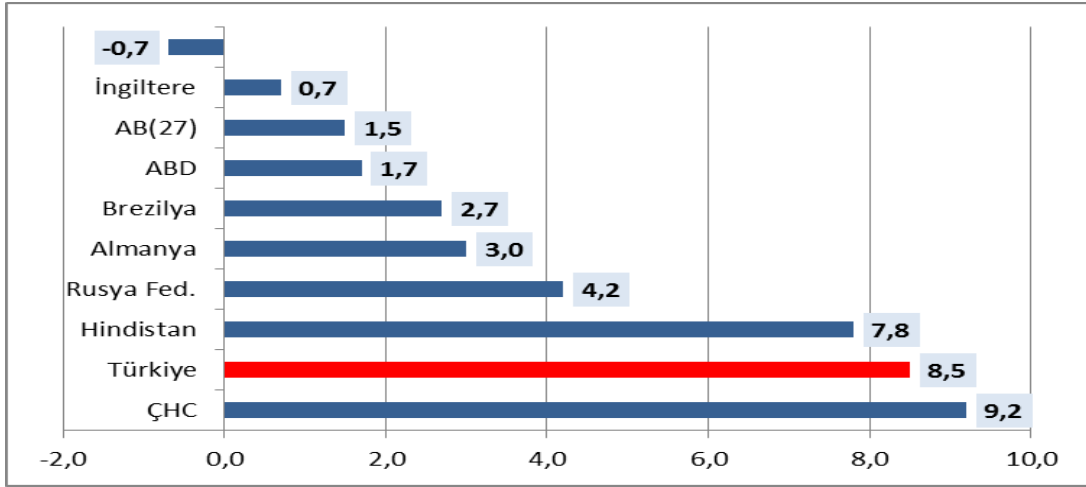
Tablo 1: Bankacılık Sektörü Sağlık Göstergeleri

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Sermaye Yeterliliği Standart Rasyo	24,2	22,0	19,1	18,1	20,9	19,0
Serbest sermaye/ Toplam Özkaynaklar	65,7	72	75,3	77	79,6	81,2
Toplam Özkaynak/ Toplam Yabancı Kaynak	15,5	13,5	15	13,4	15,3	13,7
Toplam Özkaynak/ Toplam Aktifler	13,4	11,9	13	11,8	13,3	13,7
Krediler /Toplam Özkaynak	286	367,8	376,6	425,2	354,1	374,7
Yabancı Para Net Genel Pozisyonu /Özkaynak	-2	0,3	0,3	-0,1	0,5	2,7
Takipteki Alacaklar/ Brüt Krediler	4,8	3,8	3,5	3,7	5,3	4,3
Bireysel Krediler/ Toplam Krediler	30,4	31,7	33,3	32,1	33,3	33,6
Kar eden Banka/ Top. Banka Sayısı	45/51	41/50	44/49	46/49	46/49	45/49
Kâr eden Bank. Aktifler/ Toplam Aktifler	93,9	99,3	99,7	99,8	99,8	99,6
Vergi Sonrası Aktif Kârlılığı(ROA)	1,7	2,5	2,8	2	2,6	2,5
Vergi sonrası Özkaynak Karlılığı (ROE)	12,1	20,1	21,7	16,8	20,3	18,3
Faiz Giderleri/ Toplam Giderler	55,6	64,9	66,7	67,3	60,9	56,6
Faiz Gelirleri/ Faiz Giderleri	176,4	161,4	158,5	156,6	196,1	199,7
Faiz Dışı Gelir/ Faiz Dışı Gider	52,0	78,3	72,1	65,5	68,9	80,1

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, 'Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi', Şubat 2012, s.31.

3.6. Avrupa İkiz Krizinin Ekonomik Büyüme ve İstihdam Üzerine Etkisi

2008 yılında yaşanan global krizin üzerine 2001 yılında Avrupa Birliği ülkelerinin kamu borç krizinin derinleşmesiyle, piyasalar yeniden durgunluk alarmı vermeye başlamıştır. Şekil 7'ye bakıldığında Türkiye'nin büyüme rakamının %8,5 olduğu görülmektedir. Türkiye büyüme hızında ivme kazanmış olmasına rağmen, diğer GOÜ'lerle birlikte ekonomilerin aşırı ısınmasını önlemeye yönelik tedbirler alma yoluna gitmişlerdir. Büyüme hızını yavaşlatıcı önlemler büyüme performansını öngörülenden daha sert bir şekilde yavaşlatmış ve dünya hasıla artışının belirgin olarak azalmasına neden olmuştur. Nitekim IMF hesaplamalarına göre, 2011 yılı küresel büyüme hızı, %3,8 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 7: Türkiye ve Seçilmiş Ülkeler GSYİH

Kaynak: www.ekonomi.gov.tr/upload/.../Ekonomik_Gorunum_Nisan.ppt

Ekonomilerde büyüme hızının kesilmesi, üretim sektörünün yavaşlaması anlamına gelmektedir ki bu da ülkelerde işsizlik rakamlarında artış olarak da kendini göstermektedir. Piyasa beklentilerinin olumsuz olması, tüketici ve yatırımcıların güvenin zayıflatarak küresel sermaye hareketlerinin yavaşlamasına sebebiyet vermektedir. Türkiye'de %10'larda olan işsizlik rakamları, İspanya gibi kriz yaşayan ülkelerde %23 seviyelerine kadar çıkmıştır. Bu dönemde emtia fiyatlarının, küresel düzeyde düşük seyreden talebe herhangi bir azalmayla cevap vermediği, aksine artan

jeo-politik riskler ve doğal afetler sebebiyle yüksek düzeyini koruduğu görülmektedir.
161

3.7. Türkiye’de Temel Bankacılık Göstergeleri ve Euro Bölgesi

Türkiye’de 2001 yılında 86 olan banka sayısı krizin etkisi ile 2002 yılında iflas eden ve TMSF’ye devredilen bankalarla birlikte 59’a düşmüştür. 2008 global kriz sonrasında ise, piyasayı terk edişler, birleşmeler ve devralmalar ile 2009 yılında 49’a düşmüştür. Bununla birlikte aktif büyüklüğü dönem içinde yaklaşık dört kat artış göstermiştir.

Aşağıdaki tabloda AB’nin 27 ülkesinin ve Türkiye’nin Herfindahl-Hirschman Endeksleri (HHI) görülmektedir. HHI bir pazarın ne kadar rekabetçi olduğunu tespit etmek için kullanılan bir endekstir.¹⁶²Bu değer sıfıra yaklaştıkça rekabetin arttığı anlaşılmaktadır. Tablo 2’de görüldüğü gibi Türkiye AB 27 ülkenin ortalamasına göre daha düşük bir değere sahiptir. Bu da Türkiye ‘de bankacılık sisteminin yurtdışına göre daha az rekabetçi olduğunu göstermektedir.

Tablo 2: AB27 ve Türkiye HHI değeri

	2002	2008
AB27	520	653
Türkiye	852	886

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, ‘Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi’, Şubat, 2012, s.61.

Türkiye ve AB ülkeleri aktif büyüklükleri açısından karşılaştırıldığında, yine ülkeler arasında iyi bir yer olduğunu görebiliriz. Türkiye’nin 2008’de aktif büyüklüğü olarak 27 AB ülkesi içinde 15. sırada yer almaktadır. Euro bölgesinde 2008 yılının ikinci yarısında kredi kurumları, sigorta şirketleri, yatırım ve emeklilik fonlarından oluşan toplam aktif büyüklükleri kesintiye uğramakla beraber bankacılık kesiminin aktif büyüklüğü artışına devam etmiştir.¹⁶³

¹⁶¹ BDDK, ‘Finansal Piyasalar Raporu’, Aralık, 2011, s.iv.

¹⁶² <http://www.iskitabi.com/is-defteri/Herfindahl-Hirschman-Endeksi/>, (Çevrimiçi) (Erişim Tarihi: 19.05.2012).

¹⁶³ European Central Bank, ‘Financial Stability Review’, December 2009,(Frankfurt am Main: Germany, European Central Bank, December 2009).s.9.

Bu durumda yaşanan finansal krize rağmen Euro bölgesinde ortalama olarak aktiflerin büyümeye devam etmesinde, özellikle yeni üye ülkelerin banka aktiflerindeki hızlı büyümenin etkisi olduğu söylenebilir.¹⁶⁴

3.7.1. AB ve Türkiye Toplam Kredi Hacimleri

Bankaların verdikleri toplam kredilerin, Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) içerisindeki yeri Tablo'da gösterilmiştir. 2002 yılından 2008 yılına kadar, Türkiye'de bu oranın iki katına kadar çıktığı görülmektedir. Ancak AB ülkeleri ve seçili gelişmiş ülkeler ile karşılaştırıldığında, Türkiye için bu oranın çok altında kaldığı görülmektedir.

Yeni üye ülkelerde ise durum Türkiye ile benzerlik göstermiş olup örneğin, Romanya'da oran 10,6 iken 37,1'e yükselmiştir. Aynı değerler sırasıyla Polonya'da 0,0 ve 43,7, Slovenya'da 39,3 ve 93,0, Litvanya'da ise 17,1 ve 64,6 olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılı itibariyle üye yeni ülkelerde dahil Türk bankacılık sektör kredilerinin ekonomi içindeki payı, en düşük seviyededir. Bu, ekonomiyi destekleme anlamında banka kredilerinin yetersiz olduğunun söz konusu ekonomilerde bir göstergesi olarak alınabilir.¹⁶⁵

AB ortalamasına bakıldığında toplam kredilerin GSYİH içindeki yerinin %154,1 olduğu görülmektedir. İngiltere'de ise bu oran 281,8'dir. Benzer şekilde Fransa, Almanya ve İtalya'nın da oranı oldukça yüksektir. Bu oran hasılanın değerinin üzerinde kredinin piyasada olduğu anlamına gelmektedir. Hasılanın ekonomiye kazandırılması bir anlamda ekonomik büyüme artışı açısından iyi olmakla birlikte, olası bir ekonomik durgunluk durumunda ülkeyi krize sürükleyecektir.

¹⁶⁴ ECB, a.g.e., s.9.

¹⁶⁵ TBB, a.g.e, s.65.

Tablo 3: Toplam Kredi/GSYİH

	2002	2008
AB27	69,7	154,1
Türkiye	14	36,8
Lüksemburg	548,1	553
İngiltere	130,8	281,8
Fransa	88,5	117,4
Almanya	141	129,4
İtalya	82,3	115
Hollanda	15,1	184,6
Yunanistan	66,3	90,8

Kaynak: TBB, a.g.e., s.66. http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/Default.aspx (Çevrimiçi) (Erişim Tarihi: 21.05.2012).

3.7.2. Türkiye ve Diğer Ülkelerin Finansal Sağlık Göstergeleri

Türkiye ekonomisi piyasaların ısınmasının önlenmesi için tedbirler alınmasına rağmen 2011 yılında %8,5'lik bir büyüme performansı göstermiştir. Büyüme rakamının yüksek olması Türkiye'de makroekonomik istikrarın sağlanması, finansal piyasalarda denetimin artırılması ve gerekli güven ortamının oluşturularak piyasanın panik yaşamasının önlenmesiyle başarılmıştır.

Dünyada gelişmiş ülkelerde ekonomik kriz yaşanırken ve ülke ekonomileri küçülürken, GOÜ'lerin büyüme göstermesi, bu ülkelerin pozitif yönde bir ayrışma gösterdiği şeklinde yorumlanabilir. Pozitif yönde ayrışma, ticari ilişkilerin bulunduğu biri gelişmiş diğeri gelişmekte olan iki ülkeden gelişmiş olanın kriz yaşaması durumunda, diğer ülkenin aynı şekilde krize sürüklenmemesi anlamındadır. Yani GOÜ'ler gelişmiş ülkelerle birlikte hareket etmek yerine bağımsız davranabilmektedir.

Türkiye'nin Avrupa ülkeleriyle yoğun ticari faaliyetleri bulunmaktadır. Türkiye yaklaşık olarak ihracatının %50'sinin Avrupa'ya yaptığı halde, Avrupa'da yaşanan borç krizine rağmen yüksek büyüme rakamları yakalamış olması dikkat çekicidir. Bankacılık sektörünün kredi vermede tedbirli davranmasında, şüphesiz 2001 yılında yaşanan kriz sonrasında bankalarda kurulan risk yönetim birimlerinin önemi bulunmaktadır.

Böylelikle bankaların sermaye yapıları ve bilançoları daha sağlıklı yapıya kavuşmuş ve piyasalardaki dalgalanmalara karşı daha dayanıklı hale gelmiştir.¹⁶⁶

Tablo 4: Seçilmiş Ülkelerin Finansal Sağlık Göstergeleri

	ABD 11/3.Ç	Almanya 11/4.Ç	İngiltere 10/4.Ç	İspanya 11/2.Ç	İtalya 11/2.Ç	Japonya 11/3.Ç	Kanada 11/4.Ç	Brezilya 11/4.Ç	Meksika 10/4.Ç	Türkiye 11/4.Ç
SYR	15,0	16,4	15,9	11,8	12,8	14,2	15,9	17,3	16,9	16,5
Takibe Dönüşüm Oranı	3,8	-	4,0	5,3	11,0	2,4	0,8	3,5	2,0	2,7
ROA	0,3	-	0,1	0,5	0,2	0,3	1,1	1,5	1,8	1,7
ROE	2,7	-	1,0	7,5	2,2	7,3	22,5	14,1	16,8	14,3
Likit Aktif / Toplam Aktif	12,9	39,6	21,0			23,6	15,5	31,7	43,3	50,4
Aktif/Özkaynak	7,9	22,7	18,5	16,4	18,5	-	19,6	9,7	9,6	8,4
Büyük Kredi/Özkaynak	2,0	97,3	-	-	85,6	-	-	-	-	31,5
Hanehalkı Borcu/GSYİH	90,7	-	207,4	-	60,4	-	94,2	18,2	-	16,4
Konut Kredisi/Kredi	35,7	16,7	16,5	27,4	19,1	-	34,7	8,6	21,6	10,6

Kaynak: BDDK, 'Finansal Piyasalar Raporu', Aralık, 2011.

Tablo 4'te Türkiye ve seçilmiş diğer ülkelerin finansal sağlık göstergeleri yer almaktadır. Genel olarak rakamlara bakıldığında Türkiye'de bankacılık sisteminin Avrupa ülkelerine ve diğer GOÜ'lere göre daha sağlıklı bir yapıda olduğu görülmektedir.

3.7.2.1. Kredilerin Takibe Dönüşüm Oranı

Türk bankacılık sektöründe kredilerin takibe dönüşüm oranını daha da alt düzeylere çekildiğinde, kredi portföyü daha sağlıklı olacak, finansal piyasalarda güven ortamı pekişerek finansal istikrarın yaygınlaşmasına katkı sağlayacaktır. Bankaların kullandığı kredi yapısının sağlam olması sayesinde küresel anlamda rekabet üstünlüğü elde edilecek ve küresel krizde Türk bankacılık sisteminin avantaj elde etmesini sağlayacaktır.

Tablo 4'te ülkelerin 2011 yılı 4. Çeyreğinde kredilerin takibe dönüşüm oranları verilmiştir. Ülkelerde kredilerin takibe dönüş oranına bakıldığında, Türkiye'de bu oranın %2,7 ile düşük bir seviyede olduğu görülmektedir. Şüphesiz bunda Türkiye'de

¹⁶⁶ Ekrem Erdem vd., **Finansal İstikrarın Borç Verme Politikaları Üzerindeki Etkisi: 2008 Küresel Krizi Çerçevesinde Türkiye Üzerine Bir İnceleme**, 2010, s.14.

piyasanın ısınmasını önlemek amacıyla, kredilerin kısıtlanmasının da etkisi olmaktadır. Bununla birlikte bir diğer GOÜ olan Meksika da, Türkiye gibi %2 ile düşük bir orana sahiptir. Bu durum da gündeme gelişmiş ve gelişmekte olan ülke piyasaların ayrışma durumunu ortaya koymaktadır. Avrupa'da gelişmiş ülkelerde yaşanan krize rağmen GOÜ'ler nispeten daha sağlam kalabilmişlerdir.

ABD'de ise yine bu rakam Avrupa ülkelerine göre düşüktür. Bu da bize ABD kredilerinde toparlanma sürecine girildiğini göstermektedir. Ancak %11 ile seçilen ülkeler arasında en yüksek orana sahip olan İtalya, Avrupa'nın global kriz etkilerini hissetmeye devam ettiğini ve henüz kredi sisteminin toparlanma sürecine giremediğini göstermektedir.

Türkiye'de kredilerin takibe dönüşüm oranına baktığımızda, 2011 yılsonu itibari ile kredi büyümesinin, finansal ve ekonomik istikrarı zedeleyici olmadığı ve kredi sisteminin etkin işleyişinin devam ettiği söylenebilir.

Diğer yandan ülkemizde ekonomik büyüme ile kredi büyümesi arasındaki yüksek pozitif korelasyon, ekonomik dalgalanmaların kredi piyasasında aynı yönde dalgalanmalara yol açtığını göstermektedir. Bankacılık sektörünün kredi kanalı vasıtasıyla ekonomik büyümeye sağlayacağı doğrudan katkı düşünüldüğünde kredi sistemi, özellikle ekonomik daralma dönemlerinin şiddetinin ve süresinin daha da uzamasına yol açabilmektedir. Bu sebeple, finansal istikrarın sürdürülmesi açısından kredi sistemi ve ekonomik büyüme arasındaki dinamik etkileşimin kaynağının analiz edilmesi ve kredi büyümesinin ekonomik büyümenin aynı yönünde değil karşıt yönünde bir davranış göstermesi üzerinde durulabilir. Bu şekilde, ekonominin uzun dönem trendinden sapmaları en aza indirilerek bankacılık sektörünün istikrarlı büyümeye katkısı en üst düzeye çıkabilecektir.¹⁶⁷

3.7.2.2. Hanehalkı Borcu

Kamu kesimi ve hanehalkı kesiminin borçlanma göstergeleri, benzer ekonomilere göre çok daha olumlu görünmektedir. Her ne kadar Türkiye'de konut maliyet ve fiyat artış eğiliminin 2011 yılında da devam etse de, bu hane borçluluk

¹⁶⁷ BDDK, 'Finansal Piyasalar Raporu', Aralık, 2011.
[http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Finansal Piyasalar Raporlari/107982012_fpr_aralik_1_1_nisan.pdf](http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Finansal_Piyasalar_Raporlari/107982012_fpr_aralik_1_1_nisan.pdf), (Çevrimiçi) (Erişim Tarihi: 19.05.2012).

oranlarına yansımamakta ve Türkiye'nin büyüme rakamları olumlu yönde ilerlemektedir.

Tablo 4'e bakıldığında ülkelerde hanehalkı borçlanma oranlarının oldukça yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Özellikle İngiltere'de hanehalkı borcunun GSYİH içindeki yeri %207'dir. ABD'de halkın borçluluğu hala yüksek oranlarda devam etmektedir. Bu da ülkelerin gelirlerinin çok üzerinde tüketime devam ettiklerini göstermektedir.

3.7.2.3. Banka Aktifleri

Tablo 4'te Türkiye'nin likit aktiflerinin toplam aktifler içerisindeki yerine bakıldığında, oldukça yüksek bir orana sahip olduğu görülmektedir. Bu durum bankaların aktiflerinin likiditesini yüksek tuttuğunu göstermektedir ve banka bilançosu görünümü olumlu hale getirmektedir. Diğer ülkelerde ise ABD'nin aktiflerinin likiditesinin düşük olduğu, bir diğer GOÜ olan Meksika'nın ise yüksek olduğu görülmektedir.

Finansal sektörün aktif yapısındaki büyüme ve sermaye yapısındaki güçlenme ılımlı bir şekilde devam etmektedir. Finansal sektörün anapara korumalı altın fonu gibi yatırım araçlarıyla finansal yeniliklere giderek portföyünü çeşitlendirmeye devam etmesi yatırımcıların finansal inovasyonlara açık olduğunu göstermektedir.¹⁶⁸ Diğer taraftan, son üç yılda olduğu gibi sektörün aktif artışının temel kaynağı kredilerdir.

3.7.2.4. Bankacılık Risk Faktörleri

Tablo 5'te Türkiye Bankacılık risk değerlendirmesi yer almaktadır. Risk faktörlerinde 2011 yılının son çeyreğinde yaşanan gelişmeler, bankacılık sektörüne ilişkin risk görünümünde kredi riski, piyasa risk mevcut risklilik düzeyinin sürdüğünü; türev işlemlerden kaynaklanan riskler, yapısal faiz oranı riski ve likidite riskinde ise risk düzeyinin arttığını göstermektedir. İngiltere'de yerleşik bankalar ile yapılan türev

¹⁶⁸ (Çevrimiçi)

[http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Finansal Piyasalar Raporlari/9992fpr_haz2011_26081_1.pdf](http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Finansal_Piyasalar_Raporlari/9992fpr_haz2011_26081_1.pdf), s.v. (Erisim Tarihi: 21.05.2012).

işlemlerin yoğunluğunun artması, yapısal faiz oranında stres testi sonuçları, likidite riskinde ise, yasal oranlardaki düşüş dikkat çekmektedir.¹⁶⁹

Tablo 5: Bankacılık Sektörünün Risk Değerlendirmesi

	Mar.11	Haz.11	Gelecek Döneme İlişkin Beklentiler
Kredi Riski	Aşağı Yönlü	Aşağı Yönlü	Kredilerin takibe düşme hızının azalması
Piyasa Riski	Durağan	Durağan	Ticari portföydeki DİBS ile Eurobond ağırlığının sürmesi ve kur riskinin kabul edilebilir düzeyde devam etmesi
Yapısal FaizOranı Riski	Yukarı Yönlü	Yukarı Yönlü	Kısa vadede faize duyarlı varlık ve yükümlülükler arasındaki açığın devam etmesi
Likidite Riski	Yukarı Yönlü	Yukarı Yönlü	TCMB'nin zorunlu karşılıklara ilişkin kararlarının etkisiyle yabancı para ve toplam likidite yeterlilik oranlarının yükselmesi

Kaynak: BDDK, 'Finansal Piyasalar Raporu', Haziran 2011, Sayı:22, s.v.

TCMB'nin zorunlu karşılıklara ilişkin kararları sonucu daha fazla karşılık ayırmak zorunda kalmaları bankaları likidite gereksinimlerini repo yoluyla karşılama yoluna itmektedir. Bununla birlikte bankaların kredi verme kapasitelerini artırmak için portföylerindeki vadesi yaklaşan menkul kıymetleri azaltması sektör genelinde likidite yeterlilik oranlarının düşmesine neden olmuştur.¹⁷⁰

Bankacılık sektörünün piyasa riskine esas tutarı, 2011 yılında bir önceki yıla göre yükselmiştir. Euro Alanı borç krizinin derinleşmesi, finansal piyasalardaki istikrarı olumsuz yönde etkilemiş ve faiz oranlarının dalgalı bir seyir izlemesine neden olmuştur.

AB bölgesi başta olmak üzere küresel boyutta genişleyici para politikalarının etkisiyle yurtdışı borçların geri çevrilmesinde önemli bir sorun yaşanmayacağı, mevduat ağırlıklı kaynak yapısı ve görece finansal sağlamlığı ile Türk bankacılık sisteminin likidite riskinin yönetilebilir durumda olduğu değerlendirilmektedir.¹⁷¹

¹⁶⁹ (Çevrimiçi)

http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Finansal_Piyasalar_Raporlari/107982012_fpr_aralik_1_1_nisan.pdf, (Erişim Tarihi: 19.05.2012).

¹⁷⁰ BDDK, Haziran 2011, s.vi.

¹⁷¹ BDDK, 'Finansal Piyasalar Raporu', Aralık, 2011.

3.7.2.5. Büyük Krediler

Büyük kredilerin özkaynak içindeki payına bakıldığında, %31 olduğunu görüyoruz. Bu da Türkiye’de bankacılık sisteminin Almanya ve İtalya’ya göre oldukça düşük oranda büyük kredi kullandığını göstermektedir.

Bununla birlikte kredilerin büyük kredilerde yoğunlaşma göstermiyor olması, kredi dağılımında dengeli olma yolunun tercih edildiğini göstermektedir. Banka bilançolarında Avrupa’da yaşanan bankacılık krizinden dolayı risk doğurabilecek PIIGS ülkelerinden kaynaklanacak risk ise düşüktür.¹⁷²

3.7.2.6. Sermaye Yeterlilik Oranı

Sermaye yeterlilik oranlarına (SYR) bakıldığında, Türkiye ile İtalya ve İspanya dışında diğer ülkeler arasında belirgin bir farklılık görülmemektedir. Sektörün bilanço değerlerine duyarlılık analizi sonuçları, risk faktörlerindeki en olumsuz şoklarda bile, sektörün sermaye yeterliliğinin yasal değerin üzerinde kaldığı görülmektedir.¹⁷³

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)’nun sıkı bir şekilde bankaları gözetimi, bankaların sermaye yeterliliklerinde bir eksiklik olmaması, döviz varlıklarıyla döviz yükümlülükleri arasında bir denge olması ve ABD’dekinin aksine Türkiye’de konut ipoteline dayalı tahvil ve bono ihracının yapılmaması olumlu birer yapısal özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁷⁴

Bankacılık sisteminin diğer göstergeleri ise aşağıdaki şekilde gelişim göstermiştir:¹⁷⁵

- Bankacılık sektörünün aktif toplamı 2011 yılının dokuz aylık döneminde %20,6 oranında artarak 1.214 milyar TL seviyesine ulaşmıştır.
- Likit aktifler, zorunlu karşılık oranlarındaki yükselme sonucunda %62,3 oranında artmıştır.
- Türk Bankacılık Sektörü, Eylül 2011 itibarıyla, banka, diğer mali kuruluşlar ve off-shore şubeler dahil, 31 yabancı ülkede faaliyet göstermektedir.
- Yasal özkaynakların %90,6’sı, kaliteli özkaynak unsuru olarak nitelendirilen ana sermayeden oluşmaktadır.

¹⁷² BDDK, ‘Finansal Piyasalar Raporu’, Aralık, 2011, s.v-vi.

¹⁷³ BDDK, ‘Finansal Piyasalar Raporu’, Aralık, 2011, s.vii.

¹⁷⁴ Niyazi Erdoğan, **Dünyada ve Türkiye’de Finansal Krizler:Türkiye Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Uygulamaları Kamu Bankaları Deneyimi**, Yaklaşım Yayınları, Ankara ,2002, s.38.

¹⁷⁵ Ekonomi Bakanlığı, ‘Nisan 2012 Ekonomik Görünüm’, s.15-16.

3.8. Avrupa'daki İkiz Kriz ve Türkiye'de Krize Karşı Alınan Önlemler

Uluslararası gelişmelerin Türkiye'ye olan olumsuz etkilerini sınırlandırmak amacıyla Hükümet ve ilgili kuruluşlar tarafından bir takım önlemler alınmıştır. 2008 yılı son çeyreğinden itibaren alınmaya başlanan tedbirler 2009 yılında da sürdürülmüştür. Bu önlemler sayesinde 2009 yılının ilk çeyreğinden itibaren beklentilerde bozulma durmuş, davranışlar yavaş yavaş da olsa olumluya dönmüştür. Bu tedbirlerin bazılarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz;¹⁷⁶

- Kısa vadeli faiz oranları 2009 yılı içinde toplam 8,5 puan düşürülmüş, yüzde 15' ten yüzde 6,5'e indirilmiştir.
- Mart 2009' dan itibaren döviz talebinin hızla yükselmesine bağlı olarak döviz satım ihaleleri başlatılmış ve mart ayında toplam 18 ihalede 900 milyon dolar satış yapılmıştır. Ağustos ayından itibaren, ekonomide döviz arzının yeniden yükselmesiyle beraber, banka döviz alım ihalelerini yeniden başlatmış ve 2009 yılında toplam 4,2 milyar dolar alım yapmıştır. Böylece, Bankanın 2009 yılında yaptığı net döviz alımı 3,3 milyar dolar olmuştur.
- Şubat ayında bankaların Merkez Bankasından alabilecekleri döviz depolarının vadesi 1 aydan 3 aya yükseltilmiş, merkez Bankası borç verme faiz oranı ABD doları için yüzde 7' den yüzde 5,5' e; euro için yüzde 9' dan yüzde 6.5'e düşürülmüştür.
- Mart ve Nisan aylarında daha çok firmanın ihracat reeskont kredisi kullanmasına imkan sağlayan düzenlemeler yapılmış ve kredi limitleri artırılmıştır.
- Ekim 2009' dan itibaren TL zorunlu karşılık oranı yüzde 6' dan yüzde 5' e düşürülmüştür.
- Piyasanın likidite ihtiyacının karşılanmasını teminen fonlama yapılmış; Haziran ayından sonra fonlama imkanları arasına 3 ay vadeli repo ihaleleri de katılmıştır.
- Şubat 2009' da kısa çalışma ödeneğinin süresi 3 aydan 6 aya çıkarılmıştır.
- Mart 2009' da açıklanan önlem paketi ile beyaz eşya, otomotiv ve konut sektöründe vergi oranları indirilmiştir.
- Mart 2009' da açıklanan ikinci bir paket ile mobilya, iş makineleri, bilişim ve büro mobilyalarında KDV düşürülmüştür. Nisan 2009' da bu uygulamanın

¹⁷⁶ Süreyya Bakkal ve Murat Alkan, **2008 Finansal Krizi ve Bu Dönemde Bankacılık Sektörünün Kar Etme Nedenleri**, Hiperlink Yayınları:32, 2011, s.108-110.

kapsamı genişletilerek, otomotiv yan sanayii ve telefon gibi sektörler eklenmiştir. Daha sonra vergi indirimleri Ekim 2009 tarihine kadar uzatılmıştır.

- Mart 2009’ da TC Ziraat Bankası A.Ş. tarafından sağlanan tarım kredilerinin vadesi uzatılmıştır.
- Kredi Garanti Fonu A.Ş.’ ye Hazine desteği sağlayan “Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” Haziran 2009’ da yasalaşmıştır. Kanuna göre, firmalara kredi garantisi sağlamak üzere 1 milyar liraya kadar nakit kaynak aktarılacak veya özel tertip Devlet İç Borçlanma Senedi ihraç edilecektir.
- Kredi garanti Fonu’ nun sermayesi, yirmi bankanın da katılımıyla 60 milyon TL’ den 240 milyon TL’ ye çıkarılmıştır.
- Hükümet tarafından Haziran 2009 tarihinde yeni teşvik sistemi açıklanmıştır. 2011 yılı sonuna kadar geçerli olacak söz konusu yeni teşvik sistemiyle; 12 sektörde büyük yatırımların desteklenmesi ve Türkiye’ yi 4 bölgeye ayırıp sektörel ve bölgesel teşvikler verilmesi öngörülmektedir.
- Kredi kartı borçlarının yapılandırılmasına ilişkin yasal düzenleme Temmuz 2009’ da yürürlüğe girmiştir. Ödeme ihtarı çekilen, icra takibi başlatılan veya banka tarafından takip olunan kredi kartı borçları 60 gün içinde başvuru yapılması ve sözleşmede belirtilen asgari ödeme tutarının, dönem borcunun yüzde 20’ sinden aşağı olamaması öngörülmüştür.

SONUÇ

Son yıllarda artan globalleşmeyle birlikte uluslar arasındaki sınırlar kalkmıştır. Ülkeler arasındaki sınırların kalkması ise küreselleşmeye uyum sağlamış ulusların, ülke risklerine maruz kalabileceği anlamını taşımaktadır. Finansal piyasaların arasındaki engellerin kalkması, finansal piyasaları sağlam olmayan ülkelerin dış şoklara karşı daha açık hale geldiğini ifade etmektedir.

2008 yılında ABD’de başlayan kriz, kısa sürede global krize dönüşmüş ve Avrupa ülkelerini de etkisi altına almıştır. Emlak balonunun patlaması ve sonrasında bankacılık sisteminin eksiklikleriyle başlayan global kriz, Avrupa’da da benzer şekilde ilerlemiş ve ülke bankacılık sistemlerini olumsuz etkilemiştir. Küresel krizin olumsuz etkilerini azaltmaya dönük desteklemeler, AB ülkelerinin yüksek bütçe açıkları ve borçlanma artışları ile karşı karşıya kalmalarına yol açmıştır. Bununla birlikte kamu borçları artan ülkeler, bir yandan da zayıf bankaların yeniden yapılandırılmaları ya da kamulaştırılması süreciyle uğraşmak durumunda kalmışlardır.

Yaşanan bankacılık krizi, bankacılık sektöründe var olan yapısal eksikliklerin giderilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu yapısal eksikliklerin başında bankaların yeterince denetlenmemesi, iç kontrol yapılarının zayıf olması gelmektedir. Bankalar faaliyetlerini sağlıklı bir şekilde sürdürebilmeleri için sağlam iç kontrol yapıları kurmalı, etkin risk yönetim birimlerine sahip olmalı ve denetim mekanizması sağlam olmalıdır.

Global kriz bir başka sorunu daha gözler önüne sermiştir ki, o da derecelendirme kuruluşlarının, kurumlardan bağımsız çalışmamış olmaları gerçeğidir. Derecelendirme kuruluşlarının şirketlerle bağlantılarının olması, objektif değerlendirme yapılmasının önünü kapatmış ve böylelikle kamu yanlış bilgilendirilmiştir.

Tüm bu gelişmeler çerçevesinde bakıldığında Türkiye Avrupa ülkelerine göre krizden özellikle bankacılık sektörü olarak daha az etkilenmiştir. Türk bankacılık

sisteminin yeniden yapılandırma sürecinden geçmiş olması bunda oldukça büyük etkiye sahiptir.

Diğer yandan Türkiye ihracatının yarıdan fazlasını AB ülkelerine yapmaktadır. Avrupa'da yaşanan borç krizinin ihracat kanalıyla Türkiye'yi etkilemesi tedirginlik yaratmıştır. Bu dönemde Avrupa'ya ihracat gerilemiş olmasına rağmen Türkiye yeni ihracat kanalları arayışı içerisinde. Bu nedenle farklı bölgelerle ülke ilişkilerinin güçlendirilmesi yoluna gidilmektedir.

Avrupa'da yaşanmakta olan borç krizi, ülkeler için etkin bir borç yönetiminin özellikle gelişmekte olan ekonomiler için önemini ortaya koymuştur. Ülkenin taşıdığı risk ve kırılganlıkların azaltılması, faiz oranlarını da olumlu yönde etkileyecek ve kamu ile özel sektörün daha düşük faiz oranlarıyla borçlanabilmesine ve daha sağlıklı bir dış borç görünümüne sahip olmasına olanak sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

AFŞAR, Muharrem. **Finansal Küreselleşme ve Türk Bankacılık Krizleri Üzerine Etkisi**. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları. No.1558. ISBN:9750602803.2004

AKGÜÇ, Öztin. **Yüz Soruda Türkiye’de Bankacılık**. İstanbul, 3. Baskı. Gerçek Yayınevi. 1992.

APAK, Sudi. **Türkiye ve Gelişmekte Olan Ülkelerde İstikrar Uygulamaları**. Anahtar Kitaplar Yayınevi. İstanbul. 1993.

ARICAN, Erişah. **Gelişmekte Olan Ülkelerde İstikrar Politikaları: Türkiye**. Kardeşler Matbaası. İstanbul. 2002.

Avrupa Ekonomisi Ekonomik ve Mali Konular Genel Müdürlüğü. **Küresel Krizin AB Üyesi Ülke Ekonomilerine Etkileri ve Gelecek Döneme İlişkin Beklentiler**. Ankara. 2011.

BAKKAL Süreyya, Alkan Murat. **2008 Finansal Krizi ve Bu Dönemde Bankacılık Sektörünün Kar Etme Nedenleri**. Hiperlink Yayınları:32. 2011.

Erdoğan, N. **Dünyada ve Türkiye’de Finansal Krizler:Türkiye Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Uygulamaları Kamu Bankaları Deneyimi**. Yaklaşım Yayınları. Ankara. 2002.

BDDK, **Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi**. Ankara. 2011.

DEĞERLİ, Işıl ve Onur Örs. **Avrupa Birliği'nde Küresel Finansal Krize Karşı Alınan Önlemler ve Birliğin Rekabet Gücünün Arttırılmasına Yönelik Girişimler.** Ekonomik ve Mali Politikalar Başkanlığı. Ankara. 2011.

DURSUNOĞLU, Abdülkadir. **Teori ve İlişkileri ile Global Ekonomik Kriz.** Konya. Çizgi Kitabevi. 2009. s. 93.

KRUGMAN, Paul. **Balance Sheets, the Transfer Problem and Financial Crises.** 1999.

ÖZTÜRK, Nazım. **Para Banka Kredi.** Ekin Basım Yayın. 2011.

PARASIZ, İlker. **Finans Krizinin Güven Krizine Dönüşmesi Küresel Kriz.** Bursa. Ezgi Kitabevi. 2009.

PARASIZ, İlker. **Para Banka ve Finansal Piyasalar.** Ezgi Kitabevi Yayınları. 6.Baskı. 1997.

PEKİN, Tefik. **Makro Ekonomi.** Bilgehan Basımevi. 4.Baskı. İzmir. 1996. s.23.

SEVİLENGÜL, Orhan. **Banka Muhasebesi.** Gazi Büro Kitabevi. 1.Baskı. 1997.

ULUGAY Osman. **Küresel Çöküş ve Kapitalizmin Geleceği.** 2.Basım. İstanbul. Özgür Yayınları. 2009.

UZUNOĞLU, Sadi. **Yeni Başlayanlar İçin Bankacılık.** Kriter Yayın. No:79. 2011.

YAY, Turan. **Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler**. İstanbul Ticaret Odası Yayınları. No:47. 2001. İstanbul.

TUTAR, Hasan. **Kriz ve Stres Yönetimi**. Seçkin Yayıncılık. Ankara. 2004.

YAZICI, Mehmet. **Bankacılığa Giriş**. Beta Yayınları. 1.Basım. İstanbul. 2011.

YÜKSEL, Ali Sait. **Bankacılık Hukuku ve İşletmesi**. Nihad Sayar Yayın ve Yardım Vakfı. 1989.

Makaleler

MERİÇ, Metin. “Konsolide Bütçe Kaynak Yapısı Üzerine Etkisi”. **18. Türkiye Maliye Sempozyumu**. Girne. KKTC. 2003.

MİSHKİN, Friedrich. “Financial Policies and the Prevention of Financial Crises in Emerging Market Countries”. **NBER Working Paper Series**. 8087. January 2001.

SEYİDOĞLU, Halil. “Uluslararası Mali Krizler, IMF Politikaları, Azgelişmiş Ülkeler, Türkiye ve Dönüşüm Ekonomileri”. **Doğuş Üniversitesi Dergisi**. 4(2) 2003.

STAMBULI, Kalonga. “Causes and Consequences of the 1982 World Debt Crisis?”. **Predoctoral Research Paper. Department of Economics University of Surrey Guildford**. 1998.

YAĞCI, Fahrettin. "Choice of Exchange Rate Regimes For Developing Countries". **World Bank Africa Region Working Paper**. 24 (16).

Dergiler

AKIN, Faruk, Nalan Ece. “Küresel Finansal Kriz ve Bankacılık Sektörü İstihdamı Üzerine Etkileri”. **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**. S.2. 2009.

ALPTEKİN, E. “Menkul Kıymetleştirme ve Küresel Finans Krizindeki Rolü”. **İzmir Ticaret Odası**. Ar&Ge Bülten. Nisan. 2009.

ARIN, Tülay. **İktisat İşletme Finans Dergisi**. Ekim. 16(189). 2001.

AYBAR, Sedat, Uğur ÖZGÖKER ve Vedat AKMAN. “Uluslararası Finansal Kriz ve Siyasi Sonuçları”. **Maliye Finans Yazıları**. C.23. S.83. Nisan 2009.

ÇALIŞKAN, Ömer Veysel. “Uluslararası Finansal Krizler”. **Ekonomik Yaklaşım**. C.14. S.44–46. Ankara. 2003.

ÇOLAK, Özer. “Finansal Kriz ve Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Programı Üzerine Bir Eleştiri”. **Gazi Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü**.11 (7). 1993.

DİKKAYA, Mehmet. Fatih DENİZ. “Ekonomik Küreselleşmenin Yol Açtığı Problemler: Teorik Bir Bakış”. **KÜ Sosyal Bilimler Dergisi**. C.2. S.3. 2006.

DUMAN, Koray. “Finansal Krizlerin Nedenleri, Etkileri ve Bankacılık Sektörüne Yansımaları”. **Finans-Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi**. 2002.

GÜLOĞLU, Bülent, Ali Ender ALTUNOĞLU. “Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler: Latin Amerika, Meksika, Asya ve Türkiye Krizleri”. **İstanbul Üniversitesi SBF Dergisi**. S.27. 2002.

IŞIK, Sayım, Koray DUMAN ve Adil KORKMAZ. “Türkiye Ekonomisinde Finansal Krizler: Bir Faktör Analizi Uygulaması”. **D.E.Ü İ.İ.B.F. Dergisi**. C.19. S.1. 2004.

KUNT, Abdullah Selim, Oktay TAŞ. “Kredi Temerrüt Swapları ve Türkiye’nin CDS Priminin Tahmin Edilmesine Yönelik Bir Uygulama”. **İTÜ Dergisi Sosyal Bilimler**. C.5. S.1. 2008.

Raporlar

EKONOMİ BAKANLIĞI. **Ekonomik Görünüm**. Nisan 2012.

IMF. **World Economic Outlook**. Washington. 2004.

OBSTFELD, Maurice. “Rational and Self-fulfilling Balance-of-Payments Crises”. **The American Economic Review**. V.76. N.1. 1986.

TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ. **Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi**. Şubat 2012. s.61.

WOO, Wing T. “The Unorthodox Origins Of The Asian Currency Crisis”. **ASEAN Economic Bulletin**. 02174472-172000.

İnternet

DADUSH, Uri. Sergey Aleksashenko, Şimelse Alı, Vera Eidelman, Moisés Naím, Bennett Stancil, And Paola Subacchi. “Paradigm Lost The Euro In Crisis”. **Carnegie Endowment For International Peace**. (Çevrimiçi)
<http://www.CarnegieEndowment.org>. (Erişim Tarihi: 21.05.2012).

DEMİRĞÜÇ-KUNT, Aslı and Enrica DETRAGIACHE. “Determinants of Banking Crises in Developing Countries”. **IMF Staff Paper**. Vol.45, No.1. 1998. (Çevrimiçi) <http://www.imf.org>. (Erişim Tarihi: 15.05.2012).

EUROPEAN CENTRAL BANK. **Financial Stability Review**. December 2009, (Çevrimiçi) (Frankfurt am Main: Germany, European Central Bank, December, (Erişim Tarihi: 22.05.2012).

ROUBİNİ Nouriel. “ABD Ekonomisinde Yaşanan Gelişmeler, Bu Gelişmelerin Global Piyasalar ile Türkiye’ye Yansıması”. 2008. (Çevrimiçi) <http://www.rgemonitor.com>. (Erişim Tarihi: 19.05.2012).

(Çevrimiçi).<http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1143451-yunan-bankalarindan-700-milyon-euro-cekildi>. (Erişim Tarihi: 22.05.2012).

(Çevrimiçi).<http://tr.euronews.com/2011/06/16/yunanistan-in-muhtemel-iflasi-avrupa-bankalari-korkutuyor/>. (Erişim Tarihi: 22.05.2012).

(Çevrimiçi).http://researchonmoneyandfinance.org/media/reports/eurocrisis/e_summary_trk.pdf. (Erişim Tarihi: 22.05.2012)

(Çevrimiçi).<http://www.turkishgreeknews.org/tr/yunanistan-notu-3-basamak-dusuruldu-6011.html>. (Erişim Tarihi: 20.05.2012)

(Çevrimiçi).<http://www.tuicakademi.org/index.php/yazarlar/66-hilal-yildirim-tum-yazilari/397-yunanistan-ekonomik-krizi-ve-abnin-kriz-politikasi>. (Erişim Tarihi: 20.05.2012)

(Çevrimiçi).http://www.iscilerinbirliigi.org/index/index.php?option=com_content&view=article&id=91:yunanistan-krizi-ve-avrupa-birlii&catid=37:heberler&Itemid=27.

(Erişim Tarihi: 20.05.2012).

Tezler

BAKDUR, Alper. “Bankacılık Sektörünü Düzenleyen Kurumların Yapıları: Ülke Uygulamaları ve Türkiye için Öneri”. **DPT Uzmanlık Tezi**. Yayın No: DPT-2678. Ankara. 2003.

ESER, S. Şehnaz. “Küreselleşme Çerçevesinde Türkiye’de Bankacılık ve BDDK”. **Dicle Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi**. Diyarbakır. 2007.

KİBRİTÇİOĞLU, Bengi. “Parasal Krizler”. **Hazine Müsteşarlığı Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi**. Ankara. 2000.

SEZAL, Levent. “Banka İşletmelerinde Etkin Bir İç Denetim ve Risk Yönetim Sisteminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri Ticari Bir Bankanın Uygulamaları Üzerine İncelemeler”. **Çukurova Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi**. 2006.

URAL, Mert. “Liberalizasyon Dönemlerinde Mali Piyasalardaki Kırılganlığın Oluşturduğu Krizler”. **Dokuz Eylül Üniversitesi. İktisat Anabilim Dalı Yayınlanmış Doktora Tezi**, 2003.

YILMAZ, Tuba. “Küresel Krizin Dünya Bankacılık Sistemine Etkileri ve Uluslar arası Bankacılık Sisteminin Yeniden Yapılandırılması”. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul,2010.

YÜKSEL, Filiz. “Türk Bankacılık Sektöründe İç Denetim Faaliyetlerinin Uygulamalı Olarak İncelenmesi”. **Celal Bayar Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.** 2011.